

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra mediálních studií

**ANALÝZA TISKOVÝCH KONFERENCÍ VLÁDY S NOVINÁŘI OHLEDNĚ
KORONAVIRU SE ZAMĚŘENÍM NA REAKCE ANDREJE BABIŠE**

The Analysis of Government Press Conferences with Journalists on Coronavirus
with a Focus on Andrej Babis's Reactions

Magisterská diplomová práce

Bc. Monika ČÍŽKOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Petra Foretová, Ph.D.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci na téma Analýza tiskových konferencí vlády s novináři ohledně koronaviru se zaměřením na reakce Andreje Babiše vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou použitou literaturu a zdroje.

Práce obsahuje 186 129 znaků (včetně mezer).

V Olomouci dne

.....

Monika ČÍŽKOVÁ

Poděkování

Děkuji vedoucí této magisterské diplomové práce Mgr. Petře Foretové, Ph.D. za pomoc při specifikaci tématu, za trpělivost, odborné vedení a cenné rady při konzultacích. Poděkování patří také mým rodičům a všem ostatním, kteří mi při psaní práce pomáhali a věnovali svůj čas a psychickou podporu.

Anotace

Tato magisterská diplomová práce analyzuje způsob dotazování novinářů a vybrané techniky odpovídání Andreje Babiše během vybraných tiskových konferencí vlády s novináři ohledně koronaviru. Ve vybraném vzorku práce kvantitativně analyzuje jednotlivé repliky tiskových konferencí z hlediska času, kvantitativně analyzuje způsob dotazování novinářů a kvalitativně sleduje a popisuje vybrané techniky způsobu odpovídání Andreje Babiše po verbální i neverbální stránce. Metodologicky práce vychází z konverzační analýzy a kvantitativní analýzy otázek a metod dotazování, která se odvíjí ze studie autorů Steven Clayman a John Heritage.

Klíčová slova

Tisková konference, technika odpovídání, kvantitativní analýza otázek, metoda dotazování, verbální agresivita, konverzační analýza, překryvy, přerušování, neverbální projevy.

Abstract

This master's thesis analyses the way of interviewing journalists and selected techniques of answering Andrej Babis during selected press conferences of the government with journalists regarding coronavirus. In a selected sample, this work quantitatively analyses individual replicas of press conferences in terms of time, quantitatively analyses the way of interviewing journalists and qualitatively monitors and describes selected techniques of answering Andrej Babis verbally and non-verbally. Methodologically, the work is based on conversational analysis and quantitative analysis of questions and methods of questioning, which is based on a study by Steven Clayman and John Heritage.

Key words

Press conference, answering technique, quantitative analysis of questions, method of questioning, verbal aggression, conversational analysis, overlaps, interruptions, nonverbal expressions.

OBSAH

1	ÚVOD	8
1.1	CÍLE PRÁCE	9
1.2	METODOLOGIE.....	10
1.3	STRUKTURA PRÁCE	11
2	VYMEZENÍ SITUACE A KONTEXTU VLÁDNÍ TISKOVÉ KONFERENCE.....	13
2.1	Způsob komunikace Úřadu vlády s veřejností a novináři	16
2.2	Žánr tisková konference	18
2.2.1	Struktura a organizace tiskové konference	19
2.2.2	Úloha tiskové mluvčí při vládních tiskových konferencích	21
2.2.3	Pravidla pro novináře během tiskových konferencí	23
3	TEORETICKO-METODOLOGICKÝ RÁMEC	25
3.1	Kvantitativní analýza otázek a metod dotazování.....	25
3.1.1	Otázka a dotaz.....	25
3.1.2	Metoda dotazování	28
3.2	Konverzační analýza jako nástroj analýzy rozhovoru.....	32
3.2.1	Základní pojmy konverzační analýzy.....	35
3.3	Analýza neverbálních projevů	38
3.3.1	Neverbální projevy	38
3.4	Analyzovaný vzorek.....	42
3.4.1	Způsob výběru vzorku.....	42
4	ANALYTICKÁ ČÁST	44
4.1	Popis výchozí situace	44
4.2	Analýza délky promluv jednotlivých mluvčích	47
4.2.1	Analýza délky otázek novinářů a délky odpovědí vládních činitelů.....	47
4.2.2	Analýza časového prostoru Andreje Babiše a ostatních vládních činitelů.....	48
4.3	Analýza způsobu dotazování novinářů.....	50

4.3.1	Struktura tázání novinářů.....	51
4.3.2	Typy otázek a dotazů novinářů	52
4.4	Vybrané techniky způsobu odpovídání Andreje Babiše	60
4.4.1	Překryvy.....	60
4.4.2	Přerušování replik	62
4.4.3	Způsob reakce a typy reakce z hlediska obsahu	65
4.4.4	Vycpávková slova	73
4.5	Analýza neverbálních projevů	76
4.5.1	Gestikulace.....	76
4.5.2	Oční kontakt.....	80
5	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ ANALÝZY	83
6	ZÁVĚR	87
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	90
8	SEZNAM TABULEK, OBRÁZKŮ A GRAFŮ	93
9	SEZNAM PŘÍLOH	94

1 ÚVOD

Dne 1. března 2020 se v České republice vyskytl první případ onemocnění koronaviru, který v roce 2020 zapříčinil celosvětovou pandemii, o které bylo zapotřebí informovat širokou veřejnost. Během této mimořádné situace oznamovala vláda změny, které se týkaly všech občanů České republiky skrze vládní tiskové konference, kde zaznívaly veškeré informace ohledně aktuální situace. Na základě dotazování novinářů pak byly tyto změny dále upravovány a následně dávány do písemné podoby.

V České republice není analýza žánru tiskové konference zatím příliš rozšířena a pozornost se zaměřuje spíše na analýzu politických debat (například analýza předvolební debaty kandidátů na prezidenta v roce 2013¹ a 2018²) nebo na analýzu komunikačních strategií moderátora v různých dialogických pořadech.³ Na tematiku analýzy tiskových konferencí se do této chvíle zaměřují zejména zahraniční studie, pro tuto práci je zásadní studie od Stevena Claymana a Johna Heritage, kteří během televizních tiskových konferencí dvou amerických kandidátů na prezidenta Dwighta Eisenhowera a Ronalda Reagana vytvořili systém kvantitativní analýzy metod dotazování a pozorovali narůstající verbální agresivitu u amerických novinářů při dotazování.⁴ Tito autoři vyvinuli nástroj pro sledování proměň dotazování novinářů na tiskových prezidentských konferencích v čase, který jim umožnil mj. i sledovat narůstající míru agresivního dotazování.

Důležité tedy bude zaměřit se na pokládání otázek novinářů a analyzovat je z pohledu jejich konfrontačnosti, ačkoliv půjde sledovat jen velmi omezeně, jelikož se nejedná o plynulý dialogický formát a rozhovor nevede jedna osoba, nýbrž více dotazujících, kteří mají navíc omezenou možnost na doptávání. Práce bude zároveň sledovat i způsob odpovídání na dotazy premiérem Andrejem Babišem, jakožto klíčovou osobou vládních konferencí.

¹ BACÍK, Ondřej. *Zeman versus Schwarzenberg: Analýza mediálního obrazu druhého kola prezidentské volby a jeho kandidátů v České televizi* [online]. Brno, 2014 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/inqc2/>. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita.

² HANUSOVÁ, Petra. *Předvolební prezidentské debaty v ČR: specifika a strategie řízení rozhovoru moderátorů s prezidentskými kandidáty* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/7y8cq5/>. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

³ SITTOVÁ, Anna. *ANALÝZA KOMUNIKAČNÍCH STRATEGIÍ V POŘADU INTERVIEW ČT24* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/bjkz8c/?lang=cs>. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

⁴ CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. *Journal of Communication*, 2002b, roč. 52, s. 749–775.

Jak již bylo řečeno, v českém prostředí není tomuto žánru věnována přílišná pozornost, tato diplomová práce proto může být přínosem z hlediska množství primárních dat a následné interpretaci kvantitativních a kvalitativních údajů, ale především z důvodu nedostatečného výzkumu v oblasti tiskových konferencí jako takových v českém politickém a mediálním prostředí, a představuje tedy první výzkumný vhled do prostředí vládních tiskových konferencí, byť se bude jednat o analýzu konferencí, které probíhaly za mimořádných společenských a politických událostí.

1.1 CÍLE PRÁCE

Hlavním cílem této diplomové práce je analyzovat způsob dotazování novinářů během vybraných tiskových konferencí vlády ohledně aktuálního tématu pandemie koronaviru a zároveň co nejkomplexněji analyzovat způsob reagování premiéra Andreje Babiše na dotazy novinářů.

Dílčím cílem je vytvořit kategorizaci reakcí typických pro premiéra Andreje Babiše a zároveň identifikovat vybrané způsoby odpovídání jako je například strategie vyhýbání. Sledován bude tedy jeho celkový styl komunikace na vybraných vládních konferencích podle užívání vybraných technik odpovídání.

Dílčím cílem práce je také zjistit a popsat, jaká je provázanost verbální a neverbální složky projevu Andreje Babiše. Sledováno bude mj. i používání a funkce výrazných gest, přímého a nepřímého očního kontaktu a také používání vycpávkových slov (tzv. „slovní vaty“).

Výstupem tedy bude také přehled specifických komunikačních projevů Andreje Babiše a popis pro jeho osobu typických způsobů reagování na dotazy novinářů ve sledovaných vládních tiskových konferencích. Popsána bude četnost výskytu určitých jevů jako jsou například překryvy nebo přerušování. Kvůli jedinečnosti jednotlivých komunikačních situací, které jsou ovlivňovány různými faktory a také vzhledem k omezenému výzkumnému vzorku však není záměrem práce vyvodit o celkovém stylu způsobu odpovídání Andreje Babiše nějaké zobecnění, ale pouze ho charakterizovat za stanovené období.

Práce se pokusí zodpovědět na následující výzkumné otázky:

- Jaký je způsob pokládání otázek novinářů během vládních tiskových konferencí a dochází během dotazování k verbální agresivitě?
- Jaký prostor byl ve vysílání poskytnut Andrejovi Babišovi a jaký jednotlivým představitelům krizového štábu?

- Jaké komunikační techniky používá Andrej Babiš obecně během tiskových konferencí a jak reaguje na dotazy novinářů?
- Jaký je vztah mezi verbálním a neverbálním projevem Andreje Babiše?

1.2 METODOLOGIE

Diplomová práce metodologicky vychází z principů etnometodologické konverzační analýzy a kvantitativní analýzy vycházející z formálního roztřídění otázek. Steven Clayman a John Heritage (2002b) na základě formální typologie měřili míru verbální agresivity tazajících se novinářů během tiskových konferencí dvou amerických kandidátů na prezidenta Dwighta Eisenhowera a Ronalda Reagana.⁵ Autoři vyvinuli způsob umožňující kvantitativní srovnání verbální agresivity otázek podle jejich formy. Tento systém byl poté použit ve srovnávací studii forem dotazování, který rozkládá fenomén verbálních agresivních otázek do 4 základních dimenzí kontradiktornosti (*adversarialness*):⁶

1. Úvodové repliky (*initiative*): míra, v jaké jsou otázky novinářů spíše podnikavé než pasivní ve svých cílech a umožňují nezávislejší nebo omezenější odpověď.
2. Přímost dotazování (*directness*): míra, do jaké otázky novinářů vyvíjejí plný nebo zmírněný tlak na odpověď.
3. Důraznost dotazování (*assertiveness*): míra, do jaké se novinářovi v průběhu kladení otázky podaří navrhnout, implikovat nebo tlačit na konkrétní odpověď.
4. Nepřátelskost dotazování (*hostility*): míra, do jaké je obsah otázky novinářů spíše nepřátelský až konfliktní než neškodný.

Tyto dimenze budou poté aplikovány na tiskové konference a na způsob dotazování představitelů krizového štábu během období od 12.–15. března. Pro dosažení těchto stanovených cílů jsou učiněny následující kroky:

Po zvolení 4 videozáznamů z tiskových konferencí tvořící výzkumný vzorek bude následně provedena důsledná transkripce dle pravidel korpusu mluvené češtiny DIALOG.⁷ Textová podoba tiskových konferencí bude obsahovat veškeré aspekty podstatné pro výzkum

⁵ CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. Journal of Communication, 2002b, roč. 52, s. 749–775.

⁶ CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. Journal of Communication, 2002b, roč. 52, s. 749.

⁷ KADERKA, Petr a Patricie KUBÁČKOVÁ. *Korpus DIALOG* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008 [cit. 2021-01-21]. Dostupné z: <http://ujc.dialogy.cz/>

práce a následnou analýzu, jedná se například o slovní vatu a chyby v řeči. Dále budou mimo transkripci zaznamenávány klíčová gesta a oční kontakt Andreje Babiše.

V analyzovaných transkriptech bude sledován počet, celkový poměr a také typ replik jednotlivých členů krizového štábu vlády. Dále bude věnována pozornost typu otázek položených novináři členům vlády. Analýza bude také zaměřena na neverbální projev Andreje Babiše, konkrétně na to, zda typy používaných gest jsou v souladu s danou replikou. Sledovány budou mj. i vycpávková slova, která Andrej Babiš během svých promluv používá.

Zkoumané jevy a četnosti výskytu určitých komunikačních prvků budou následně zaznamenány do přehledně zpracovaných tabulek. Na závěr budou také shrnuty komunikační techniky specifické pro Andreje Babiše a popsány specifika způsobu odpovídání.

1.3 STRUKTURA PRÁCE

Se zřetelem k tématu práce se teoretický rámec bude nejprve zaměřovat na vymezení situace a kontextu vládní tiskové konference a poté na terminologii související s tiskovou konferencí, je proto popsána její struktura a organizace, základní pravidla, role tiskové mluvčí a také specifika vládních tiskových konferencí.

Ve druhé části se bude práce zaměřovat na analytický aparát, jenž bude obsahovat dílčí kapitoly z oblasti metodologie, které představují kvantitativní analýzu otázek a replik, konverzační analýzu a analýzu neverbálních projevů. Jelikož se práce bude také velice úzce dotýkat neverbální komunikace, budou představeny sledované jevy jako je gestikulace a oční kontakt. Dále bude následovat seznámení s analyzovaným vzorkem a se způsobem jeho výběru a také způsobem výběru aplikovaných postupů analýz. Součástí podkapitol bude představení a vymezení pojmů týkající se analýzy a přiložen seznam použitých transkripčních znaků.

Třetí část bude věnována samotné analýze, pro kterou je zvolena metoda vhodná pro toto téma, a tedy analytické zodpovězení výzkumných otázek za pomoci daných druhů zdrojů. Věnovat se budu analýze sledovaných tiskových konferencí krizového štábu, jejichž přepis je k dispozici na oficiálních stránkách vlády České republiky, a následně doplním o symboly konverzační analýzy.

Analytická část bude rozdělena do čtyř částí – první bude zkoumat kvantitativní analýzu jednotlivých replik konference z hlediska času, druhá se bude věnovat kvantitativní analýze metod dotazování, třetí část bude zaměřena na analýzu kvalitativní, konkrétně analýzu struktury a výstavby vybraných úseků projevů Andreje Babiše, a čtvrtá část se bude věnovat analýze neverbálních projevů. Analýza jednotlivých mediálních sdělení vybraných tiskových konferencí bude provedena na úrovni jednotlivých výpovědí a každá z nich bude analyzována

samostatně. Celý výzkum bude poté doplněn ukázkami z transkriptů ilustrující konkrétní analyzované jevy.

2 VYMEZENÍ SITUACE A KONTEXTU VLÁDNÍ TISKOVÉ KONFERENCE

Koronavirus nebo také Covid-19 či SARS-CoV-2, jenž způsobil novodobou celosvětovou pandemií se vyskytl poprvé v Číně ve městě Wu-chan na konci roku 2019. Podle dosavadních poznatků a poslední studie WHO⁸ se virus přenesl na člověka z divokých a chovaných druhů zvířat, ovšem ze kterého zvířete se nakazil zůstává zatím neznámé. Postupně se ve formě kapének začal roznášet mezi dalšími lidmi a následně šířit do dalších zemí.

První případy nákazy koronaviru se v Evropě objevily 24. ledna 2020 ve Francii.⁹ V České republice se první případ vyskytl 1. března 2020 u třech lidí, kteří si nákazu přivezli z rizikových lyžařských středisek v severní Itálii.¹⁰ Hlavní zdroj, odkud se koronavirus šířil do České republiky a poté i zbytku Evropy jsou tedy považovány Alpy, kam lidé jezdili na dovolenou. Rychlý začátek epidemie v České republice byl také zapříčiněn z důvodu nedostatku ochranných pomůcek,¹¹ což vyústilo až v kritickou situaci, kdy si Češi museli začít šít roušky sami.

Během března se kvůli obavě z šíření nákazy zavedlo v České republice několik opatření. První vyjádření ohledně koronaviru ze strany Úřadu vlády ČR zaznělo na tiskové konferenci 25. února 2020. Na další tiskové konferenci dne 4. března 2020 byla vyhlášena první ochranná opatření, kdy Ministerstvo zdravotnictví zakázalo prodej respirátorů FFP3 do zahraničí a omezilo jejich prodej na tuzemském trhu. Dne 10. března 2020 rozhodl tehdejší ministr zdravotnictví Adam Vojtěch o zákazu divadelních, filmových a hudebních představeních a dalších uměleckých či sportovních akcí nad 100 osob a zároveň vyslovil zákaz nad přítomností studentů základních, středních, vyšších odborných a vysokých škol a učilištích s platností od 11. března 2020 z důvodu zhoršení epidemiologické situace. Premiér Andrej Babiš na tiskové konferenci ujišťoval, že současný stav považuje za velmi vážný a varoval před možným scénářem jako v Itálii, která na tom byla v té době tak kriticky, že musela vyhlásit

⁸ Origins of the SARS-CoV-2 virus. *World Health Organization* [online]. 31 July 2020 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://www.who.int/health-topics/coronavirus/origins-of-the-virus>

⁹ Čínský koronavirus doputoval do Evropy. První dva nakažené hlásí Francie. *IDNES.cz* [online]. 24. 1. 2020 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/koronavir-cina-obeti-nemoc-nakaza-virus-japonsko-sireni.A200124_055001_zahranicni_bur

¹⁰ V Česku jsou tři lidé nakažení koronavirem. Předtím byli v Itálii. *Seznam Zprávy* [online]. 1. 3. 2020 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3056228-v-cesku-jsou-tri-lide-nakazeni-koronavirem>

¹¹ Selhání tandemu, který měl Česko chránit před nákazami. *Seznam Zprávy* [online]. 23. 3. 2020 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/selhani-zeny-ktera-mela-chranit-cesko-pred-nakazami-94638>

celostátní karanténu. Dále vyzval lidi k odpovědnosti a poprosil o dodržování hygienických pravidel a o pochopení a podporu zavedených opatření.

Dne 12. března 2020 v 10 hodin byla uspořádána tisková konference předsedy vlády a ministra vnitra, kde byl vyhlášen nouzový stav¹² od 14 hodin téhož dne na dobu 30 dní. O dva dny později 14. března pak byla uzavřena veškerá restaurační zařízení a další provozovny kromě těch nejdůležitějších. Dne 15. března bylo přistoupeno ke zřízení Ústředního krizového štábu, jenž pod vedením náměstka ministra zdravotnictví Romana Prymuly začal ihned zasedat, a dne 16. března vláda rozhodla až na výjimky uzavřít státní hranice.

Komunikaci vlády České republiky nejen v průběhu trvání epidemie koronaviru zajišťuje Úřad vlády v čele s předsedou vlády, kterým je od roku 2017 Andrej Babiš. V případě pandemie koronaviru byly nejdůležitějšími ministerstvy především Ministerstvo zdravotnictví pod ministrem Adamem Vojtěchem a Ministerstvo vnitra pod ministrem Janem Hamáčkem. Jako hlavní komunikační nástroj s novináři a veřejností ohledně epidemie koronaviru byly využívány především tiskové konference, které vysílala veřejnoprávní stanice ČT24.

Nicméně komunikace vlády s novináři a veřejností se již od počátku epidemie nevyhnula ostré kritice. Zakladatel Institutu politického marketingu Karel Komínek ji označil jako matoucí a nejednoznačnou a informace se dle něj velmi často mění. V rozhovoru pro deník E15 ze dne 14. března 2020 říká: „*Ta opatření jsou asi rozumná, někdo by řekl, že jsou přehnaná, jiný by řekl, že přišla pozdě. To já nemohu hodnotit. Problém je ale v té komunikaci. Často například mění rozsah těch opatření, ministři se mezi sebou nedorozumívají. Například jsem zaznamenal, že ministr školství Robert Plaga se dozvěděl až z médií, že budou zavřené školy. Vládní činitelé dělají velmi často tiskové konference, ale zdá se, že v tom není žádný systém. Chápu, že ty informace přicházejí velmi rychle za sebou. Pro lidi je ale velmi složité zjistit všechny informace, podrobná opatření.*“¹³

Jak již naznačil Karel Komínek, četnost tiskových konferencí vlády ohledně koronaviru byla v březnu 2020 vysoká. Celkem proběhlo během března 21 tiskových konferencí, z toho dne 9. a 23. března se uskutečnily dvě a 10. března dokonce tři tiskové konference během

¹² Za nouzový stav je považován krizový stav, jenž je vyhlášen v důsledku vzniku živelných pohrom, průmyslových či ekologických havárií, nehod a jiného nebezpečí ohrožující ve významném rozsahu zdraví, životy lidí či majetkovou hodnotu. Je vyhlášen vládou České republiky nebo předsedou vlády, a to v případě, jestliže není možné krizový stav vyřešit v rámci stavu nebezpečí. Při vzniku nouzového stavu je možné vyhlásit mimořádná opatření, která jsou stanovena zvláštními zákony (viz Ústavní zákon č. 110/1998 Sb.).

¹³ Babišovo kouzlo je vázané na ekonomický růst. Krizovou komunikaci nezvládá, říká odborník. E15 [online]. 14. března 2020 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/rozhovory/babisovo-kouzlo-je-vazane-na-ekonomicky-rust-krizovou-komunikaci-nezvlada-rika-odbornik-1367636>

jednoho dne. V období od 9.–19. března, kdy byla vyhlášena první bezpečnostní opatření a nouzový stav probíhaly tiskové konference každý den (viz Seznam tiskových konferencí vlády za březen v příloze).

Tiskové konference vlády jsou oznamovány zpravidla alespoň jeden den předem na webových stránkách vlády v sekci Media centrum – Očekávané události, kde je oznámen termín, místo, program a další důležité informace k akreditacím novinářů. Vzhledem k bezpečnostním opatřením s cílem zamezení šíření koronaviru byla dne 13. března omezena kapacita akreditovaných novinářů na 20 osob. Dne 17. března Úřad vlády ČR výrazně omezil dostupnost na tiskovém brífinku pro novináře, kteří se v rámci bezpečnostních opatření mohli zúčastnit pouze formou videokonference. Téhož dne byly navíc zrušeny i tzv. fototermíny na začátku jednání, kterých se zpravidla účastní jen kameramani a fotografové a zachycují první minuty zahájení jednání, a tzv. doorstep, kdy mají novináři možnost ve vstupní aule Úřadu vlády ČR oslovovat jednotlivé politické činitele při příchodu do budovy.

Po tiskové konferenci jsou na stránkách vlády v sekci Média centrum – Tiskové konference zpravidla do jednoho dne zveřejněny přepisy tiskových konferencí spolu se zvukovou nahrávkou ve formě mp3. Následující tabulka ilustruje jednotlivé analyzované tiskové konference, jejich celkový čas, přehled přítomných představitelů vlády a také přítomných médií.

Tabulka č. 1 – Seznam tiskových konferencí, celkový čas a přehled přítomných účastníků

	Celkový čas pořadu	Přítomní představitelé vlády	Přítomná média	Moderující
Tisková konference z 12. 3. 2020	1 hodina 3 minuty 44 sekund	Andrej Babiš; Jan Hamáček	ČT; Novinky.cz; Blesk; Český rozhlas; TV Nova; FTV Prima; Seznam Zprávy; Hospodářské noviny; Právo; iDnes.cz	Jana Adamcová

Tisková konference z 13. 3. 2020	54 minut 33 sekund	Andrej Babiš; Jan Hamáček; Adam Vojtěch; Karel Havlíček; Roman Prymula	ČT; Blesk; FTV Prima; iDnes.cz; TV Nova, Novinky.cz	Jana Adamcová
Tisková konference z 14. 3. 2020	1 hodina 9 minut 36 sekund	Andrej Babiš; Jan Hamáček; Karel Havlíček	ČT; FTV Prima; Aktuálně.cz; Český rozhlas; ČTK	Jana Adamcová
Tisková konference z 15. 3. 2020	1 hodina 12 minut 34 sekund	Andrej Babiš; Jan Hamáček; Adam Vojtěch; Karel Havlíček; Roman Prymula; Alena Schillerová	ČT; TV Nova; ČTK; FTV Prima; (zprostředkovaně: iDnes.cz; Novinky.cz; Eurozprávy.cz; Hit Rádio Orion)	Jana Adamcová

2.1 Způsob komunikace Úřadu vlády s veřejností a novináři

Komunikace vlády s veřejností je v zásadě nejstarší forma politické komunikace, jejíž počátky sahají až do starověkého Řecka a Říma a tehdejšího řečnického umění. V několika posledních dekadách lze sledovat narůstající počet informací spojený s aktivní komunikací vlád směrem ke svým občanům, jejíž příčiny mohou být různé. Jako jeden z důvodů je někdy uváděna decentralizace moci, jež začala ve Velké Británii a Francii během 80. let 20. století, která vedla ke zvýšení kompetencí samospráv v daných lokalitách. Další příčinou může být transformace vztahu vlády k veřejnosti a občanům na základě narůstajícího vlivu a moci médií. Administrativa státu a veškerá jeho aktivita jako jsou zákony či vyhlášky se staly více viditelné, a občané tak začali očekávat a vyžadovat vyšší úroveň informovanosti

ze strany státu, což mělo také za následek proměnu vnitřních komunikačních i administrativních procesů státních organizací.¹⁴

Koncept politické komunikace je tedy obecně pojímán jako proces, jenž má za úkol přijímat, zpracovávat a vysílat určitá sdělení, která mají vliv na činnost daného politického systému. Politická komunikace je zároveň významná při budování národní identity, jelikož pomáhá zvyšovat vědomí o vzájemném vztahu mezi minulostí, přítomností a budoucností, jež tvoří danou společnost. Politická komunikace je tedy považována za základní spojení každé společnosti, jelikož umožňuje občanům pociťovat vzájemnou sounáležitost a pomáhá budovat jejich identitu.

S politickou komunikací úzce souvisí také mediální komunikace, jež se historicky ustanovovala a vyvíjela společně s politickou sférou jakožto jakýsi „hlídací pes demokracie“.¹⁵ Jak již naznačuje i mediální teoretik Walter Lippmann, občané zaujímají stanovisko vůči politickým otázkám a problémům na základě obrazů ve své mysli, jež jsou velkou měrou selektovány a organizovány právě médii. Role a vliv médií v politickém spektru je tedy bezpochyby významný a závislý na charakteru uspořádání společnosti. Studium mediální komunikace zkoumá mimo jiné právě vztah mediální a politické oblasti a člení jej do 4 oblastí výzkumu zahrnující téměř všechna témata související se vztahem mediální a politické komunikace.¹⁶

1. Vliv vlády na masová média (např. regulační podmínky, zákony, cenzura apod.).
2. Vládní informační systém (např. ne/formální kanály komunikace nebo osobní styky).
3. Dopad masových médií na vládu (např. vliv zpráv na chování státních úředníků).
4. Masově mediální zpravodajství (např. sociální nebo institucionální forma zpravodajství).

Navzdory sílícímu vlivu médií a tzv. medializaci si však politické instituce udržují moc nad svými funkcemi a politickými procesy, i když jsou více a více závislé na masových médiích. Je však stále více zřejmé, že média svým chováním zásadně ovlivňují veřejnou sféru a její politické rozhodování, čímž zároveň ovlivňují i samotný rozvoj politické komunikace. Není tedy možné od sebe politickou a mediální komunikaci oddělit, jelikož obě složky na sebe

¹⁴ PETROVÁ, B. (2012b). *Politická komunikace*. In CHYTILEK, R.; EIBL, O.; MATUŠKOVÁ, A. a kol. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 254-268.

¹⁵ JIRÁK, Jan a Blanka ŘÍCHOVÁ. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum, 2000, s. 15.

¹⁶ Tamtéž.

vzájemně působí a společně vstupují do řady různých procesů, jež mají významný vliv na jejich vzájemný vztah.

Samotnou politickou komunikaci lze tedy definovat jako přenos informací, ke kterému dochází mezi vládními institucemi či politickými činiteli, zpravodajskými médii a veřejností. Komunikace probíhá skrze média vertikálně směrem k občanům a zároveň zpětně od občanů k politickým činitelům pomocí veřejného mínění. Termín politická komunikace by však neměl být zaměňován s označením public relations, jelikož zaměstnanci starající se o komunikaci ve státní správě a samosprávě mají na starosti oproti PR zaměstnancům zpracovávat informace pro veřejnost a zároveň s občany vyvíjet vzájemné vztahy, pořádat a organizovat marketingové a jiné informační kampaně, jež se týkají různých služeb pro veřejnost nebo legislativy apod.¹⁷

Jeden z předpokladů koordinační funkce vlády je informovanost a komunikace uvnitř a také vně, mezi kterou spadá například komunikace s parlamentem, se soudními institucemi a dalšími orgány týkající se ochrany práva. Informační povinnost se týká nejen vlády a vládních institucí, ale také samotných občanů, kteří mají právo na informace. Stejně tak důležité je i právo vlády na informace, které se zřetelem k zajištění právní jistoty a také ochrany práv a zájmů fyzických a právnických osob vyžaduje v daném právním státě přesnou, promyšlenou a funkční právní úpravu.¹⁸

2.2 Žánr tisková konference

Tisková konference je podle Martina Musila¹⁹ považována za jakési mediální snažení dané organizace a slouží k veřejnému prohlášení médiím a zároveň představuje tradiční prostředek pro budování vztahů s novináři. Tiskovou konferenci lze svolat skrze veřejné informační služby jako je například ČTK a je obvykle přístupná veškerým novinářům, kteří se mají zájem zúčastnit. Dle Jana Tomandla²⁰ je tisková konference svým charakterem zařazena mezi tzv. *event*, tedy zážitkové akce, měla by však být založena na společenském a formálním projevu a dostát společenské etiketě. Tiskové konferenci předchází pečlivá příprava – velmi důležitý je výběr informací, které se chystá prezentovat veřejnosti a také stanovení cíle, jenž by měla tisková konference splnit. Je věnována pozornost výběru řečníků, jejich vystupování a v

¹⁷ PETROVÁ, B. (2012b). *Politická komunikace*. In CHYTILEK, R.; EIBL, O.; MATUŠKOVÁ, A. a kol. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 164-167.

¹⁸ SVATOŇ, Jan. *Vládní orgán moderního státu: jeho původ, význam a vývoj v některých evropských zemích*. Brno: Doplněk, 1997, s. 127.

¹⁹ MUSIL, Martin. *Masmédia a publicita*. Praha: Oeconomica, 2005, s. 37.

²⁰ TOMANDL, Jan. *Jak účinně oslovit média: media relations v podnikání, správě, kultuře i neziskovém sektoru*. Brno: Computer Press, 2011, s. 22.

neposlední řadě i jejich oblečení. Sdělení, které chce organizace médiím prezentovat by mělo zásadně předneseno spatra a působit sebevědomě a profesionálně.

2.2.1 Struktura a organizace tiskové konference

Tisková konference je hlavní formou osobní komunikace organizace s médii. Nicméně v případě státní správy je komunikace vlády s veřejností speciální kategorií, kterou nelze zaměňovat s public relations nebo s politickou komunikací obecně.²¹ Pokud je tisková konference pečlivě připravena a vedena, jedná se o bohatý zdroj informací pro novináře. Pro běžnou tiskovou konferenci je typické, že ji pořádá velká nadnárodní firma. V České republice se průměrně koná přibližně 600 tiskových konferencí ročně, nejvíce z nich pořádá státní správa a samospráva (radnice a magistráty), následuje kulturní sféra a až poté teprve ekonomika a byznys.²²

Téma tiskové konference by mělo být závažnější a mimořádnější než samotná tisková zpráva. Obecně platí, že téma by mělo být závažné, mít dopad na širokou veřejnost, umožnit různé pohledy, mělo by být konfliktní, vztahovat se k aktuálnímu dění a skýtat potenciál k diskusi. Tiskové konference na druhou stranu mohou mít oproti jiným způsobům mediální prezentace určité nevýhody. Jedna z nich je například to, že jsou finančně nákladné a organizačně náročné. Pokud se tiskovou konferencí nepodaří zvládnout, může poškodit celkový dojem dané organizace mnohem více a zásadněji než špatná tisková zpráva. Jako další nevýhodu lze považovat nepříjemné a negativní otázky novinářů trvajících na jejich zodpovězení.²³

Tiskovou konferenci pořádá organizace tehdy, chce-li sdělit nějakou zásadní a významnou informaci s ohledem na důležitost pro jejího příjemce. Jedná se například o prezentování zásadního zjištění, zahájení či ukončení dlouhodobého projektu, hodnocení výsledků, představení nového člena vlády či významného hosta, nebo v neposlední řadě reakce na aktuální a závažnou událost (jako je například pandemie). Před pořádáním tiskové konference je nejdříve nutné ji oznámit skrze tiskové oznámení, které by nemělo být příliš rozsáhlé a musí pojímat všechny důležité údaje jako je místo a čas tiskové konference, její téma a také hlavní účastníky, kteří na ni vystoupí. Musí být také jasně formulované, kdo pozvánku

²¹ PETROVÁ, B. (2012b). *Politická komunikace*. In CHYTILEK, R.; EIBL, O.; MATUŠKOVÁ, A. a kol. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 262.

²² TOMANDL, Jan. *Jak účinně oslovit média: media relations v podnikání, správě, kultuře i neziskovém sektoru*. Brno: Computer Press, 2011, s. 119–122.

²³ TOMANDL, Jan. *Jak účinně oslovit média: media relations v podnikání, správě, kultuře i neziskovém sektoru*. Brno: Computer Press, 2011, s. 124.

posílá a obsahovat kontakt na osobu, která za tuto událost zodpovídá (většinou se jedná o tiskového mluvčího). Vhodná a zajímavá forma pozvánky v podstatě zaručuje, zda novináři přijdou či nikoliv. Důležité je, aby organizace poslala pozvánku České tiskové kanceláři, případně dalším tiskovým agenturám, které zveřejňují plány očekávaných událostí několik dní dopředu. Je třeba tiskovou konferenci oznámit nejdéle v pátek týden předem, jelikož v tento den Česká tisková kancelář obvykle tento plán připravuje a média se podle něj posléze orientují. Tiskový odbor dané organizace by si měl zjistit všechna média věnující se jejich problematice včetně všech redaktorů, kteří sledují příslušné orgány. Pozvánku poté posílá organizace všem novinářům několik dní před událostí, případně je ještě upozorní e-mailem či telefonicky a nechá si potvrdit jejich účast.

Když už se daná organizace rozhodne uspořádat tiskovou konferenci, nastává jedno z nejdůležitějších rozhodnutí pořadatele, což je její místo konání. Tiskové konference vlády se zpravidla konají ve Strakově akademii, kde sídlí Úřad vlády ČR. Mezi základní kritéria při výběru patří dostupnost, důstojnost a také přiměřenost. Redakce médií většinou sídlí v centrech měst, jedná se tedy o nejvhodnější výběr, jelikož časový rozvrh novinářů bývá časově napjatý a obtížně přístupné místo je může odradit. Většinou se jedná o místa jako jsou kavárny, konferenční centra nebo vypůjčené prostory spřátelených organizací. Je nutné do pozvánky přesně určit místo konání, případně zveřejnit trasu, aby se novináři snadno orientovali a nemuseli bloudit.²⁴ Co se týče samotného prostoru tiskové konference, mělo by mít určitou úroveň, jelikož dojem z místa události vytváří celkovou atmosféru a náladu účastníků. Přílišná okázalost a přehnanost však působí často kontraproduktivně. Tisková konference se z 99 % zpravidla koná ve všední den a nejčastěji v dopoledních hodinách.

Pro úspěšnou tiskovou konferenci je nutná příprava hned několika základních věcí. Jedná se například o tiskovou zprávu, tištěné materiály k danému tématu, jmenovky moderujících spolu s jejich funkcí v organizaci a občerstvení pro novináře. Na tiskové konferenci musí být také připravena prezenční listina a novináři jsou požádáni o prokázání jejich vizitkou. Novináři musí mít po příchodu mimo jiné čas na přípravu, jelikož televizní štáby musí před zahájením tiskové konference zabezpečit své technické zázemí pro pořízení kvalitního záznamu z celé události. Za předsednický stůl poté organizace posadí nezbytně nutný počet řečníků – zpravidla ne více než pět mluvčích. Celá tisková konference by měla trvat

²⁴ TOMANDL, Jan. *Jak účinně oslovit média: media relations v podnikání, správě, kultuře i neziskovém sektoru*. Brno: Computer Press, 2011, s. 127.

přibližně 45–50 minut.²⁵ Existují však výjimky jako jsou například tiskové konference vlády či politické strany, které mají celostátní význam, nicméně i ty ve většině případů nepřesahují více než 60 minut. Čas tiskových konferencí je ohraničen, kontrolován tiskovou mluvčí a také dodržován všemi přítomnými mluvčími.²⁶

Nejprve organizátor tiskové konference, v případě tiskové konference vlády a větších organizací jejich tisková mluvčí, přivítá všechny přítomné a poděkuje jim za účast. Poté představí přítomné předsedající a seznámí účastníky s tématem tiskové konference. Předsedající stručně oznámí novinky, své názory a také okruhy problémů. Následně tisková mluvčí poskytne prostor pro dotazy, přičemž je nezbytné odpovědět na všechny z nich, i když se mohou některé zdát naivní nebo příliš osobní. Na dotazy by předsedající měli odpovídat stručně a nepouštět se do zbytečně dlouhých výkladů. Doporučuje se také celou tiskovou konferenci nahrávat, jelikož se dá nahrávka později použít jako zpětná kontrola korektního odpovídání novinářům a zároveň jako důkazní materiál pro budoucí možnou chybnou interpretaci.²⁷

2.2.2 Úloha tiskové mluvčí při vládních tiskových konferencích

„Slovo je oděvem myšlenky, pak záleží jen na mluvčím samotném, sáhne-li do svého komunikačního šatníku pro slušivý oblek nebo šaškovskou čepici.“²⁸

Tímto mottem vystihuje řecký filosof Demokritos podstatu profese mluvčího. V České republice se pojem tiskový mluvčí začal užívat až po roce 1989 a téměř nikdo si do té doby neuměl představit, co tato profese skutečně obnáší. Role tiskového mluvčího je však velmi významná a každá organizace, jež aktivně komunikuje s médii potřebuje tiskového mluvčího. Ve své funkci by měl být naprosto nepochybný a způsobilý provádět svoji pozici za všech okolností. Jako profesionál musí být schopen vhodně používat své komunikační schopnosti a naučit se improvizovat při nepříznivých situacích. Mezi hlavní úkoly tiskového mluvčího patří udržování kontaktů s novináři, reagování na jejich dotazy a žádosti a také stanovování aktivní strategie media relations. Tiskový mluvčí má také za cíl koordinovat veškeré mediální vystupování a monitorování výsledků. Kromě samotné komunikace se tiskový mluvčí také zajímá o etický směr činnosti dané organizace a harmonizuje její zájmy s veřejností. Zájemce o post tiskového mluvčího musí kromě vynikajících komunikačních dovedností ovládat několik

²⁵ BAČAN, Roman. *Techniky public relations, aneb, Jak pracovat s médii*. Praha: Management Press, 2003, s. 57.

²⁶ WODAK, Ruth a Michał KRZYŻANOWSKI. *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 136.

²⁷ BAČAN, Roman. *Techniky public relations, aneb, Jak pracovat s médii*. Praha: Management Press, 2003, s. 58.

²⁸ RÝZNAR, Ladislav. *Mluvčí ve veřejné správě*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2006, s. 5.

cizích jazyků, vystudovat vysokou školu nejlépe v mediálním oboru, znát dokonale veškeré informace o dané organizaci včetně vnitřních předpisů a etických a právních norem, a v neposlední řadě mít široký vědomostní rozhled a odolnost proti neustálému pracovnímu vytížení.

Velké organizace mají zpravidla celé tiskové oddělení, případně oddělení vnějších vztahů či public relations, které se kromě toho věnuje také oblasti PR, interní komunikaci nebo marketingu. U státního orgánu se konkrétně jedná o Odbor komunikace, který se dělí na Oddělení styku s veřejností a Oddělení tiskové. Do Odboru komunikace spadá také koordinátorka akcí pro veřejnost a tisková mluvčí vlády, která má samostatnou funkci. Ve státním orgánu je tisková mluvčí tedy zpravidla členem jeho vedení. V České republice se stala 4. března 2019 tiskovou mluvčí vlády Jana Adamcová.²⁹ Vzhledem k její roli ve struktuře státní organizace musí mít přístup k nezprostředkovaným informacím, což umožňuje snížit možné riziko dezinterpretace. Stejně jako u privátní organizace by měla tisková mluvčí umět rozpoznat, jaké informace novináře zaujmou a jaké informace může zveřejnit vzhledem k jejich citlivosti. Důležité je také vhodné načasování, kdy dané informace poskytne novinářům a veřejnosti. Tisková mluvčí ve státní správě by měla mít obecný přehled o všech jeho aktivitách a aktuálních problémech, aby mohla poskytnout relevantní a zároveň atraktivní informace, kterým budou novináři věnovat pozornost. Základní předpoklady pro výběr tiskové mluvčí do veřejného orgánu je v západní Evropě odborná praxe, naprostá profesionalita a reprezentativnost. Nicméně v České republice nejsou dána žádná pravidla či jiná doporučení ohledně výběru tiskové mluvčí a každý si v organizacích a celé politické sféře volí svého dle vlastních preferencí. Stereotypem a také marketingovým tahem se může zdát většinový výběr ženského pohlaví s atraktivním vzhledem – zajímavostí je bezpochyby fakt, že 80 % policejních mluvčích v republice tvoří ženy.³⁰

Aktivní komunikace tiskové mluvčí vlády začíná ve chvíli, kdy určitý úvar státního orgánu má v plánu uspořádat nějakou událost. Jedná se například o vyhlášení výměny významného člena vedení nebo o oznámení mimořádné události či situace. Tak či tak má tisková mluvčí za úkol získat a shromáždit veškeré dostupné informace ohledně daného procesu, aby byla poté připravena adekvátně odpovídat na dotazy novinářů a schopna prezentovat vládu nanejvýš důvěryhodně. Po získání potřebných informací je nutné

²⁹ Novou mluvčí vlády se stala Jana Adamcová. *Vláda* [online]. [cit. 2021-01-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/novou-mluvci-vlady-se-stala-jana-adamcova-172167/>

³⁰ RÝZNAR, Ladislav. *Mluvčí ve veřejné správě*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2006, s. 19–20.

distribuovat finální výstup vhodně zvoleným distribučním kanálem. Jestliže zpráva není obsahem tak významná, ale spíše neutrální a nese jasné poselství, jako distribuční kanál zvolí tisková mluvčí spíše tiskovou zprávu. Pokud je to nutné, je také možné přímo oslovit určité médium či novináře s cílem publikovat danou informaci. Od té chvíle však může být daná zpráva různě interpretována bez jakékoliv kontroly či možné opravy od jejího původního autora, který již nad ní nemá žádnou moc. Pokud se však jedná o závažné a důležité sdělení, tisková mluvčí většinou svolá tiskovou konferenci.

Tisková mluvčí má během tiskové konference zásadní a nenahraditelnou roli. Řídí v podstatě průběh celé události, to v praxi znamená, že hlídá čas, zaopatřuje, aby bylo během konference probíráno hlavní téma a neodbočovalo se od tématu, a také uděluje a odnímá slovo novinářům. Tisková mluvčí musí umět zabránit případné hádce mezi moderujícími a novináři a odhadnout, kdy se konference nevyvíjí dle předem stanovených cílů a případně se tomu snažit předejít. Měla by mít také připravena přehledný scénář, na kterém jsou sepsány body s časovými lhůtami, které bude dodržovat a kterými se bude během tiskové konference řídit.

2.2.3 Pravidla pro novináře během tiskových konferencí

Pokud mají novináři zájem zúčastnit se vládní tiskové konference, musí dodržovat jistá režimová pravidla a opatření. Režimová pravidla pro pohybování novinářů a pracovníků hromadných sdělovacích prostředků (tzn. redaktori a technický personál) v areálech Úřadu vlády ČR sídlící ve Strakově akademii vydává ředitel Odboru komunikace³¹ v souladu s Bezpečnostním řádem areálu Úřadu vlády ČR.³² Pro vstup novinářů do prostor Úřadu vlády ČR na mediální akci, kterou pořádá, potřebují novináři tzv. akreditaci. Je možné získat krátkodobou nebo dlouhodobou akreditaci, kterou vydává sám Úřad vlády ČR.

Krátkodobá akreditace je udělována novinářům, kteří nemají dlouhodobou akreditaci a mají zájem o jednorázovou účast na určité tiskové konferenci, nicméně může být někdy vyžadována i po novinářích, kteří již mají dlouhodobou akreditaci. Pokud má novinář o tuto akreditaci zájem, oprávněný zástupce dané redakce musí poslat žádost o její udělení alespoň den před konáním tiskové konference řediteli Oddělení komunikace, vedoucímu Odboru komunikace nebo vedoucímu Oddělení vnějších vztahů. Pro dlouhodobou akreditaci je třeba podat písemnou žádost, jež oprávněný zástupce dané redakce musí poslat řediteli Odboru

³¹ Od dubna 2019 je ředitelem Odboru komunikace Vladimír Vořechovský za hnutí ANO.

³² Pravidla pro pohyb pracovníků sdělovacích prostředků v budovách a areálech Úřadu vlády ČR. Vláda [online]. [cit. 2021-01-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/akreditace/Pravidla-pro-pohyb-pracovniku-sdelovacich-prostredku-v-budovach-a-arealech-Uradu-vlady-CR.pdf>

komunikace Úřadu vlády ČR. Ta je poté posouzena a případně udělena Úřadem vlády ČR. Dlouhodobá akreditace se uděluje na jeden kalendářní rok.³³

Existuje také několik pravidel, kterými se novinář při pohybu v areálech Úřadu vlády ČR musí řídit po celou dobu jeho návštěvy. V první řadě se musí novinář při příchodu vždy prokázat pomocí svého platného občanského průkazu či jiného dokladu a také novinářským průkazem. Po dohledání novináře v seznamu akreditovaných novinářů je poté zaměstnancem policie předána průkazka s nápisem „NÁVŠTĚVA-PRESS“, jež musí novinář nosit po celou dobu jeho návštěvy na dobře viditelném místě a po odchodu ji zase odevzdat. Novinář je také povinen, pokud je to vyžádáno, podstoupit bezpečnostní prohlídku. Dále má povoleno se pohybovat pouze v areálu tiskového sálu či přilehlého technického prostoru. Do jiné části má možný přístup pouze s doprovodem jednoho ze zaměstnanců OTI nebo s velitelem objektu služby. Je také striktní zákaz kouření a použití alkoholických nápojů. Pro vstup do prostor Úřadu vlády ČR musí mimo jiné novináři přijít ve vhodném společenském oděvu.³⁴

³³ Pravidla pro pohyb pracovníků sdělovacích prostředků v budovách a areálech Úřadu vlády ČR. Vláda [online]. [cit. 2021-01-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/akreditace/Pravidla-pro-pohyb-pracovniku-sdelovacich-prostredku-v-budovach-a-arealech-Uradu-vlady-CR.pdf>

³⁴ Tamtéž.

3 TEORETICKO-METODOLOGICKÝ RÁMEC

Cílem analytického aparátu je popis a představení aplikovaných analýz a seznámení s klíčovými pojmy a analyzovaným vzorkem. Nejdříve bude představena kvantitativní analýza otázek a metod dotazování, která vysvětluje rozdíl mezi otázkou a dotazem, popisuje vztah otázky a odpovědi a vymezuje vyhýbání se odpovědi, které následně odlišuje od zpochybňování otázky. Pro potřeby analýzy v této práci bude dále popsána kvantitativní analýza Stevena Claymana a Johna Heritage (2002b), která vychází z formálního rozřídění otázek, a zároveň uvedena typologie otázek, jež byla v návaznosti na autory rozčleněna podle Martina Havlíka.

Druhá část analytického aparátu věnující se konverzační analýze jako nástroji analýzy dialogu představí základní pojmy jako jsou překryvy, přerušování či skákání do řeči, s nimiž bude při analyzování reakcí a způsobu odpovídání Andreje Babiše ve vybraných tiskových konferencích operováno. Ke komplexnosti výzkumu se v rámci konverzační analýzy bude práce také věnovat analýze neverbálních projevů, konkrétně gestikulaci a očnímu kontaktu, které jsou úzce svázány s verbální komunikací a mají nezastupitelnou roli.

3.1 Kvantitativní analýza otázek a metod dotazování

Kvantitativní analýza v této práci bude vycházet ze studií autorů Stevena Claymana a Johna Heritage (2002b) a jejich formálního rozřídění otázek. Autoři na základě formální typologie sledovali míru verbální agresivity tazajících se novinářů dle formy jejich otázek. Například doplňovací otázky jsou dle autorů méně konfrontační než otázky zjišťovací. Jelikož se věnovali převážně analýze tiskových konferencí, oproti mediálnímu dialogu se nezabývali přerušováním.

3.1.1 Otázka a dotaz

Stejně jako u odpovědi není jednoduché přesně určit co je a není považováno za otázku. Lze ji však definovat pragmaticky jako žádost o poskytnutí nějaké informace, a nebo také syntakticky jako výpověď, jež má podobu otázky. Otázka je tedy chápána jako informace, která je požadována po dotazované osobě.³⁵ Otázka může mít také funkci persvazivní, jež má za cíl směřovat příjemce k nějaké reakci.³⁶

³⁵ ČMEJRKOVÁ, Světa. 1999. „Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu.“ Pp. 247–268 in Slovo a slovesnost 1999, r. 60, č. 4. [online] Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3855> [cit. 25. 1. 2021]

³⁶ ČMEJRKOVÁ, Světa a Petr KADERA. *Pragmatické aspekty češtiny: Studie k moderní mluvnici češtiny*. Olomouc, 2013, s. 39.

Otázku lze také definovat z hlediska lingvistiky, a to jako větu obsahující speciální tázací intonaci, případně tázací částice (u otázek zjišťovacích) nebo zájmena a příslovce (u otázek doplňovacích). Z tohoto důvodu je občas označována za tázací větu, kterou se však oproti otázce vyjadřuje spíše jazykové vlastnosti výpovědi, načež otázkou je vystihována významová a funkční stránka. Rozlišit otázku od tázací věty lze nejnadhěji u výpovědí, ve kterých se objevuje neshoda mezi významem a jazykovou formou jako je to například u řečnické otázky, jež má na jednu stranu podobu tázací otázky, ale zároveň nemá otázkový význam.³⁷

Otázka patří mezi základní komunikativní prvky dialogu, jelikož otevírá určitou část rozhovoru a není možné bez ní odpovídat. Lze tedy říct, že odpověď není samostatná a z komunikativního pojetí je závislá na otázce. Odpověď samu o sobě je tedy někdy po gramatické a významové stránce nemožné interpretovat, pokud neznáme otázku, která jí předcházela. Je třeba také odlišit pojem dotaz od otázky, ačkoliv se na první pohled může zdát, že mají stejný význam. Oproti otázce se však dotaz může skládat z vícero otázek nebo tvrzení.³⁸

3.1.1.1 *Vztah otázky a odpovědi*

Podle Olgy Müllerové se „*spojení otázky a odpovědi považuje za základní stavební dvojici dialogického textu.*“³⁹ Kromě toho je takové spojení považováno za obecné schéma řečového jednání. Dialogický text v tomto pojetí je důsledkem vzájemné komunikace několika mluvčích za účelem vyžadování a sdělování nějaké informace. Jedná se tedy o replikovou dvojici otázka–odpověď, kde první replika po strukturní i funkční stránce vyžaduje druhou.

Je také zásadní si uvědomit rozdíl mezi reakcemi a odpověďmi. Reakce dotazovaného ve formě jedné nebo více výpovědí následuje bezprostředně po položení otázky, avšak ne všechny z nich splňují kritéria odpovědi. Mezi daná kritéria se řadí podle Emanuela Schegloffa relevance, která se vyznačuje tím, že pokud byla vyslovena jedna část dvojice, je očekávána i část druhá a její eventuální absenci posluchači zaregistrují. Nicméně záleží pak na dotazovaném, zda se rozhodne na otázku odpovědět nebo se jí pokusí nějakým způsobem vyhnout či neodpovědět vůbec.

³⁷ MÜLLEROVÁ, Olga. 1982. „*Otázka a odpověď v dialogu.*“ Pp. 200–212 in Slovo a slovesnost 1982, r. 43, č. 3. [online] Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2834> [cit. 25. 1. 2021]

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

Vyhýbavost odpovědí

Vyhýbavost při odpovídání na položenou otázku patří k jednomu z hlavních témat, co se analýzy interview a jiných diskuzních pořadů týče. Je obecně známo, že političtí činitelé mají větší problém poskytnout přímou odpověď než jiní mluvčí a raději odvádějí řeč na zcela jiné téma (tzv. *agenda-shifting procedures*). Vyhýbavost odpovědí lze definovat jako vybočení daného mluvčího z očekávaného rámce.⁴⁰

Jejich způsoby vyhýbání se otázkám však v literatuře zůstávají sporné. Studie autorů Davida Clementsona a Williama Evelanda,⁴¹ jež je zaměřena na vyhýbání politiků na položené otázky novinářů zkoumala prezidentské tiskové konference v Americe v období mezi lety 2000–2014. Na tiskových konferencích se prezidenti v několika případech vyhýbali otázce se zjevným odmítnutím odpovědi bez ohledu na to, kdo otázku klade, nicméně celkově bylo pozorováno relativně málo případů vyhýbání. Výsledky ukazují, že politici se často pokoušejí otázku alespoň nějakým způsobem řešit.

Ať už se politici vyhýbají otázkám nejednoznačně prostřednictvím stejného tématu otázky nebo prostřednictvím zjevnějších úniků, další věcné důvody naznačují, že není v nejlepší zájmu politiků odpovědět na zcela všechny otázky. Politici mají určitá témata, na která by se chtěli zaměřit, jako například témata shodují se s programem jejich politické strany a další témata, kterým by se raději vyhnuli, jelikož je považují za oblast mimo jejich vlastní agendu.

Klíčový výzkum v teorii nejednoznačnosti odpovědi v této studii poznamenal, že v podstatě všechna veřejné prohlášení politiků lze kvalifikovat jako dvojznačnost, pokud jde tedy o mluvení k publiku. Například když novinář položí politikovi otázku, neodpovídá pouze tazateli, ale oslovuje také masové publikum potencionálních voličů. Obecně lze konstatovat, že politik může buď odpovědět na otázku, vyhnout se otázce výslovným odmítnutím odpovědět na otázku (například slovem „nevím“ nebo „bez komentáře“) či vyhnout se otázce odpovědí na zcela jinou otázku, než která byla položena, a odpovědět tak mimo téma. Nicméně tyto tři kategorie se vzájemně nevylučují, jelikož dotazovaný politik zpravidla alespoň částečně

⁴⁰ ČMEJRKOVÁ, Světlá. 1999. „*Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu.*“ Pp. 247–268 in *Slovo a slovesnost* 1999, r. 60, č. 4. [online] Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3855> [cit. 25. 1. 2021]

⁴¹ CLEMENTSON, David a William P. EVELAND. *When Politicians Dodge Questions: An Analysis of Presidential Press Conferences and Debates.* Mass Communication & Society [online]. February 2016 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: doi:10.1080/15205436.2015.1120876

odpovídá na stejné téma otázky, může však například odpovědět pouze na jednu část dotazu, kterou si dle svého uvážení vybere.

Kromě vyhýbavosti odpovědí se někdy v různých politických debatách či tiskových konferencích objevuje odpověď, jež svou formou zpochybňuje otázku novináře. Jedná se většinou o vyjádření určitého odmítnutí, zpochybnění, rezervovanosti či nesouhlasu s názory a postojem dotazujícího. Politik s novinářem polemizuje a zpochybňuje jeho dotaz, který se snaží korigovat a omezit jeho platnost. V některých případech se může politický činitel pokusit novináře dokonce vyprovokovat k rozvedení svého stanoviska a hájení svého názoru, později však většinou se svými námitkami opět ustupuje a dává novinářovi prostor trvat si na svém.⁴²

3.1.2 Metoda dotazování

Tato práce vychází z kvantitativní metody dotazování autorů Stevena Claymana a Johna Heritage (2002b), která analyzuje pokládání otázek novinářů z pohledu jejich konfrontačnosti vůči dotazovaným prezidentským kandidátům v USA během televizních politických tiskových konferencí. Autoři formálně rozřídili otázky a vytvořili formální typologii otázek. V jejich navrženém systému analýzy otázek rozkládají fenomén verbálně agresivních otázek do 4 základních dimenzí – úvodové repliky (*initiative*), přímost (*directness*), důraznost (*assertiveness*) a nepřátelskost (*hostility*). Každá analyzovaná otázka byla poté kódována pomocí 10 proměnných, které slouží jako indikátory verbální agresivity.⁴³

1. Komplexní otázky (*Question Complexity*)
2. Kaskády otázek (*Question Cascades*)
3. Následné otázky (*Follow-up Questions*)
4. Ostatní referenční otázky (*Other-Referencing Question Frames*)
5. Samo-referenční otázky (*Self-Referencing Question Frames*)
6. Naklonění předmluvy (*Preface Tilt*)
7. Negativně formulované otázky (*Negatively Formulated Questions*)
8. Nepřátelské předmluvy (*Preface Hostility*)
9. Globální nepřátelství (*Global Hostility*)

⁴² JANA, HOFFMANNOVÁ a MÜLLEROVÁ OLGA. *Dialog v češtině* [online]. 1999. München, s. 224 [cit. 2021-03-01].

⁴³ CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. *Journal of Communication*, 2002b, roč. 52, s. 754–770.

10. Otázky odpovědnosti (*Accountability Questions*)⁴⁴

První dimenze úvodových replik (*initiative*)⁴⁵ zkoumá, do jaké míry jsou novináři aktivní či pasivní ve svém dotazování. Jeden z indikátorů je použití komplexních dotazů obsahující více otázek najednou, které nejdříve představí danou problematiku dotazovanému i veřejnosti. Do této dimenze patří také tzv. *Question Cascades*, kterými novinář po dokončení své otázky vytvoří druhou a příležitostně i třetí variantu téže otázky. Posledním indikátorem této dimenze jsou poté následné dotazy, které jsou pokládány dotazovanému v případě, kdy neodpoví zcela jasně na položenou otázku a novinář chce získat další informace.

Druhá dimenze přímosti (*directness*)⁴⁶ sleduje míru, do jaké otázky vyvíjejí plný nebo zmírněný tlak na odpověď. Jejím opakem je nepřímost, která vyjadřuje určité odchylky mezi tím, co je řečeno a tím, co je míněno, to znamená, že je tento význam spíše implicitně naznačen než doslova uveden. Nepřímost je považována za formu zdvořilosti a užívá se pro zajištění snadnějšího průběhu komunikace mezi mluvčími. Pro nepřímost jsou specifické otázky typu „Mohli byste nám sdělit...?“ a podobné fráze, které nelze brát doslovně jako otázky hledající informace, nýbrž jako nepřímý požadavek. Nicméně podle autorů je nepřímost v politické komunikaci postupně nahrazována přímostí.

Třetí dimenze důraznosti (*assertivness*)⁴⁷ se týká míry, do jaké se novinářům v průběhu kladení otázek podaří prosadit konkrétní reakci a do jaké jsou otázky spíše názorové než neutrální k předmětu dotazu. Podle autorů není žádná otázka absolutně neutrální a již v samotné formě otázky mohou novináři vyjádřit názor na dotazovaný subjekt. Jedná se konkrétně o otázky zjišťovací či negativní zjišťovací, na které může dotazovaný odpovědět pouze ano či ne, a lze tak již předem vnímat novinářovu preferenci v odpovědi dotazovaného. Jako další možný indikátor asertivity je tzv. *Preface Tilt* neboli naklonění otázky, což jsou předmluvy novinářů vyslovené těsně před samotnou otázkou, kterou mohou zasadit daný problém do kontextu. V některých případech mohou být až nepřátelské a svou formou dokáží naklonit otázku směrem

⁴⁴ Tyto pojmy nejsou doposud přeloženy do českého jazyka ani terminologicky ustáleny. Z tohoto důvodu jsou přeloženy volně a zároveň uvedeny v závorce ve svém původním znění.

⁴⁵ CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. *Journal of Communication*, 2002b, roč. 52, s. 754–758.

⁴⁶ CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. *Journal of Communication*, 2002b, roč. 52, s. 759–762.

⁴⁷ CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. *Journal of Communication*, 2002b, roč. 52, s. 762–766.

k odpovědi ano či ne, novináři tak dle autorů začínají být méně neutrální a snaží se od dotazovaných touto formou získat jasnou a přímou odpověď.

Poslední dimenze nepřátelskosti (*hostility*)⁴⁸ zachycuje míru, do jaké jsou otázky novináře zjevně kritické až konfliktní než neškodné vůči dotazovanému. Jako jeden z indikátorů nepřátelskosti jsou nepřátelské předmluvy otázek, tedy nepřátelsky formulované promluvy novinářů předcházející samotnou otázku, kterými novinář například kritizuje nesoulad mezi slovy a činy dotazovaného nebo nastiňuje problematiku, za kterou je politický činitel přímo zodpovědný. Kromě otázek spojených s globálním nepřátelstvím jsou za poslední indikátor nepřátelskosti považovány otázky týkající se odpovědnosti dotazovaného. Těmito otázkami novinář žádá dotazovaného například o vysvětlení, proč přijal danou politiku či určitý postup a vyžaduje odůvodnění jeho kroků, což není u dotazování novinářů příliš obvyklé. V důsledku dotazování podobných přinejmenším nevhodných otázek týkajících se odpovědnosti, kdy novinář deklaruje svůj kritický až nepřátelský postoj je politik stavěn do situace, kdy se musí bránit a obhajovat svoje činy.

Tuto kvantitativní metodu dotazování jako jednu ze způsobů stanovení míry konfrontačnosti dále rozvíjí Martin Havlík ve své studii a přejímá z jejich typologie některé typy otázek, které následně rozšířil o základní rozlišení otázek z jiných prací. Stejně jako Steven Clayman a John Heritage poukazuje Martin Havlík na to, že samotná forma otázky je možným ukazatelem verbální agresivity. Přestože existuje několik členění otázek a dotazů, tato práce bude vycházet právě z Havlíkovy typologie, jež publikoval ve své studii *Poznámky k práci moderátorů politických televizních debat a rozhlasových interview*,⁴⁹ ve které analyzuje politické debaty Alexandra Vondry a Lubomíra Zaorálka, které jsou vedeny moderátorem Václavem Moravcem, a zároveň porovnává verbální agresivitu podle formální analýzy dotazů a otázek moderátora. Hlavní důvod pro volbu metody přejímané Martinem Havlíkem je její rozsáhlejší použitelnost pro tuto práci. Tisková konference sice není považována za dialog či politickou debatu, je však možné tuto typologii otázek převzít a použít ji při analýze metod dotazování novinářů.

⁴⁸ CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. Journal of Communication, 2002b, roč. 52, s. 766–771.

⁴⁹ HAVLÍK, Martin. *Poznámky k práci moderátorů televizních politických debat a rozhlasových interview*. Jazykovědné aktuality. 2008, r. 45, 1-2. [online] Dostupné z: <http://jazykovednesdruzeni.cz/JA0812.pdf> [cit. 25. 1. 2021]

V této práci budeme rozlišovat otázky otevřené a uzavřené, zjišťovací, negativní zjišťovací, vylučovací, doplňovací, výzvodé a následné. Kromě tohoto dělení se práce bude zaměřovat na výskyt složených a jednoduchých dotazů, jelikož podle autorů Stevena Claymana a Johna Heritage jsou složené dotazy, tedy dotazy obsahující několik otázek, více konfrontační než ty jednoduché. Ve své práci Martin Havlík píše, že kromě složených dotazů „považují autoři také otázky zjišťovací za verbálně agresivnější než doplňovací.“⁵⁰ Pro stanovení míry verbální agresivity během dotazování v analytické části tedy bude záviset na počtu výskytů složených dotazů, zjišťovacích otázek, negativních zjišťovacích otázek a také následných dotazů. Nicméně nelze činit nějaké obecné závěry konfrontačního tázání a verbální agresivity novinářů na tiskových konferencích, jelikož analýza bude operovat pouze s několika indikátory verbální agresivity a ostatním, jako například nepřátelské předmluvy otázek, nevěnuje pozornost.

3.1.2.1 Typologie otázek

Martin Havlík převzal a rozlišil následující typy otázek:

a) Jednoduché a komplexní/složené dotazy: Za jednoduché dotazy se považují dotazy položené bez předcházejícího úvodu kontextualizující části (např. *Jaký je váš volební program?*). Oproti tomu komplexní dotazy označují takové dotazy, kterým na rozdíl od jednoduchých dotazů předchází nějaký úvod či následného dovysvětlení a skládají se z vlastní otázky a kontextualizujícího konstatování (např. *Předseda ODS včera podal rezignaci. Domníváte se, že to byl správný krok? A kdo myslíte, že nastoupí na jeho místo?*). Komplexní dotazy nazývají autoři Steven Clayman a John Heritage jako složené dotazy a stejně jako komplexní dotazy se skládají z několika otázek, a to uvnitř jedné repliky.

b) Výzvodé dotazy: Za výzvodé dotazy označuje Martin Havlík dotazy bez interogativní, teda tázací formy (např. *Ale tady pan ministr říká, že to není pravda.*).

c) Následné dotazy: Následné dotazy jsou takové, které upřednostňují určitou upřesňující odpověď. K následným dotazům zpravidla dochází po zodpovězení na první otázku, která buď nebyla zodpovězena a nebo je třeba ji více rozvést a upřesnit. Přestože se v tiskové konferenci nejedná o dialog jako takový a vybraný novinář se ve většině případů pouze dotazuje a nevede následně žádnou debatu, jsou následné dotazy považovány stejně jako otázky

⁵⁰ HAVLÍK, Martin. *Poznámky k práci moderátorů televizních politických debat a rozhlasových interview*. Jazykovědné aktuality. 2008, r. 45, 1-2. [online] Dostupné z: <http://jazykovednesdruzeni.cz/JA0812.pdf> [cit. 25. 1. 2021]

zjišťovací a negativní zjišťovací za dotazy s formou stanovující míru verbální agresivity během dotazování, a bude proto na ně v analýze zaměřena pozornost.

d) Otevřenost a uzavřenost: Otevřenost a uzavřenost otázek je dalším z klasifikačním kritérií otázek. Znamená to, že na některé otázky lze odpovědět široce a neomezeně a na některé lze odpovědět pouze přesnou a stručnou formou. Hranice mezi oběma typy otázek není sice přesně vymezena, je ale dána množstvím okolností jednotlivých rozhovorových situací jako je například znalost mluvčích o diskutovaném tématu nebo rozhodnutí mluvčích vyjadřovat se stručně nebo mluvit podrobně.⁵¹ K otevřeným i uzavřeným otázkám se poté vážou určité podtypy otázek.

e) Doplnňovací otázky: Doplnňovací otázky patří mezi otevřené otázky. Používají je mluvčí pro doplnění informací, jelikož tázací slova (např. kdo, co atd.) vytváří prázdné místo, které je třeba nahradit. Doplnňovací otázky mají ve většině případů formu tázacího slova a oznamovacího či podmiňovacího způsobu (např. *Jaký zaujímáte postoj k současnému ministru vnitra?*).

f) Zjišťovací otázky: Mezi uzavřené otázky patří otázky zjišťovací, kterými se mluvčí táže na platnost nebo neplatnost daného jevu, je tedy očekávána jasná odpověď ano či ne (např. *Máte nějaký konkrétní důkaz?*).

g) Negativní zjišťovací otázky: Dalšími uzavřenými otázkami jsou negativní zjišťovací otázky. Jelikož mluvčí nezná předem odpověď na položenou otázku, může mít otázka kladnou i negativní formu (např. *Nemáte nějaký konkrétní důkaz?*).

h) Vylučovací otázky: Posledními uzavřenými otázkami jsou otázky vylučovací. Na otázky zjišťovací a doplnňovací je možné reagovat volněji, kdežto otázkami vylučovacími redaktori často dávají dotazovanému na vybranou pouze ze dvou možností⁵² (např. *Budete letos kandidovat, nebo jste od těchto ambicí už opustil?*).

3.2 Konverzační analýza jako nástroj analýzy rozhovoru

Konverzační analýza (angl. *conversation analysis*) má své zdroje v lingvistice a v etnometodologické tradici, jež se vyvíjela v 60. letech v oblasti americké sociologie a jejíž zakladatel je Harold Garfinkel a sociolog Harvey Sacks, který se zajímal o to, jak člověk

⁵¹ MÜLLEROVÁ, Olga. 1982. „*Otázka a odpověď v dialogu.*“ Pp. 200–212 in *Slovo a slovesnost* 1982, r. 43, č. 3. [online] Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2834> [cit. 25. 1. 2021]

⁵² ČMEJRKOVÁ, Světlá. 1999. „*Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu.*“ Pp. 247–268 in *Slovo a slovesnost* 1999, r. 60, č. 4. [online] Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3855> [cit. 25. 1. 2021]

v každodenním životě používá jazyk. Spolu se svými kolegy Gailem Jeffersonem a Emanuele Schegloffem zkoumali postupy, jež v běžném životě lidé používají při reprodukci sociální skutečnosti, která probíhá ve vzájemných interakcích prostřednictvím komunikace.⁵³ Kromě toho také usilovali o porozumění tomu, jakým způsobem je během rozhovoru sociálně konstruován jeho význam.

V poslední době je konverzační analýza často využívanou technikou v mediálních studiích a je natolik rozšířená, že se považuje za samostatnou subdisciplínu oboru sociálních věd. Konverzační analýza je zaměřena primárně na analýzu, která zkoumá používání jazyka daným jedincem v konkrétních řečových interakcích, které jsou realizovány za běžných každodenních podmínek. Soustředí se na prostředky používané v běžném rozhovoru a jakým způsobem samotný mluvčí rozumí obsahu daného rozhovoru.

Záměrem konverzační analýzy je odhalit jednotlivé vzorce, jež se v komunikační interakci opakují a následně je poté vysvětlit. Jedná se tedy o interpretaci jednotlivých promluv mluvčích a také vztahů mezi nimi jako je například překrývání replik. Konverzační analýza zvyšuje svůj zájem o lingvistické aspekty dialogu a užívání jazykových prostředků. Zahrnuje tedy jak složku verbální, tak neverbální (například gestika, výrazné mimické projevy nebo oční kontakt mluvčích) i hlasovou (například hezitační zvuky, hlasité dýchání, smích, tempo řeči a nebo odkašlání).⁵⁴

Jako primární data pro konverzační analýzu slouží přepisy (transkripty) rozhovorů. Může se jednat například o neformální rozhovory, tiskové konference či policejní výslechy apod. Nejedná se tedy vždy nutně o rozhovory dvou mluvčích, ale také o širší skupiny mluvčích. Důležité je zmínit, že se konverzační analýza nezajímá o širší kontext komunikační situace a společenské souvislosti, nýbrž pouze o kontext, který zohledňují samotní mluvčí.⁵⁵

Při použití konverzační analýzy pracuje badatel s přepisy zkoumaných rozhovorů či jiných mediálních výstupů, které nejdříve opakovaně poslouchá na uložených audio či videozáznamech. Samotné přepisování (neboli transkribování) má svá pravidla a specifika jako jsou pravidla pro fonetický transkript, který přináší údaje o důrazu ve slovech jednotlivých mluvčích a dalších hlasových projevech jako jsou například chyby v řeči. Jsou evidovány také

⁵³ SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014, s. 461. *Žurnalistika a komunikace*.

⁵⁴ SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014, s. 464. *Žurnalistika a komunikace*.

⁵⁵ SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014, s. 462. *Žurnalistika a komunikace*.

různé doprovodné zvuky při mluvení mluvčích jako je například smích, které jsou poté zaznamenány komentářem přepisovatele. Pokud má badatel k dispozici také videozáznam, je možné analýzu doplnit o poznámky spojené s neverbálními projevy mluvčích.

Samotný proces transkribování v této práci se bude řídit speciálním korpusem mluvené češtiny DIALOG⁵⁶, jenž shromažďuje nahrávky a přepisy pořadů českých televizí dialogického typu a které jsou k dispozici ve veřejné podobě. DIALOG je spravován Ústavem pro jazyk český Akademie věd České republiky a bude sloužit jako stěžejní zdroj pro přepisování nahrávek v této práci. Pro potřeby analýzy budou použity následující transkripční znaky.

Tabulka č. 2 – Seznam použitých transkripčních znaků

AB	označení mluvčí/ho
R-FL	označení mluvčí/ho v předtočené reportáži
státní rozpočet [říká] ministr	simultánně pronesené pasáže
=	okamžité navázání na repliku partnera
<u>V</u> yhrocené	zdůraznění slabiky/slova
no:	protažení hlásky
e ee eee ehm hm hmm	hezitační a rezponzivní zvuky
(.)	krátká pauza
(..)	delší pauza
(...)	dlouhá pauza
?	vysoké stoupnutí hlasu
,	mírné stoupnutí hlasu
.	klesnutí hlasu
nema-	nedokončení slova

⁵⁶ KADERKA, Petr a Patricie KUBÁČKOVÁ. *Korpus DIALOG* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008 [cit. 2021-01-21]. Dostupné z: <http://ujc.dialogy.cz/>

<naše slabina>	pasáž pronesená se smíchem
(uvidíme)	předpokládaný, ale ne dobře srozumitelný výraz
()	nesrozumitelný výraz
((smích))	komentář přepisovatele

3.2.1 Základní pojmy konverzační analýzy

Dle Jany Hoffmanové⁵⁷ má každá komunikace svou vnitřní strukturu a posloupnost a je podřízena určité organizaci. Základní jednotkou rozhovoru je **replika**, která je definována jako souvislá promluva konkrétního mluvčího, jež tvoří uzavřený komunikační celek. V angličtině je nejčastěji používán termín *turn*.

Dalším důležitým pojmem konverzační analýzy je **sekvence**, jež je tvořena otázkou a odpovědí a má pevný celek a jasnou strukturu. Sekvence se vyznačuje spojením dvou replik, které mají velmi těsný vztah, poněvadž druhá replika je předurčena první, jelikož je reakcí na daný podnět. V konverzační analýze se pro tuto replikovou těsnou dvojici používá spojení sekvenční páry, v angličtině *adjacency pair*.⁵⁸ V této práci bude důležité sledovat, zda dotazovaný dodržuje sekvenční páry otázka–odpověď a odpovídá na dotazovanou otázku, vyhýbá se jí či neodpovídá vůbec, což může být interpretováno například jako neznalost či neochota odpověď poskytnout.⁵⁹

3.2.1.1 Překryvy

Ve chvíli, kdy se v určitém místě dialogu dosavadní mluvčí na nějaký čas odmlčí, má možnost druhý mluvčí buď převzít slovo a nebo nechá původního mluvčího pokračovat v jeho promluvě. Po interpretační stránce je důležité místo, které je relevantní z pohledu tzv. předělů (překryvů) neboli hranic mezi jednotlivými replikami. V angličtině je tato hranice známa jako *transition relevance place*.⁶⁰

Všichni přítomní během komunikačního procesu sledují, jakou strukturu daný mluvčí uskuteční svojí replikou a již často předpovídají, zda a kdy dojde k odmlce a nebo ukončení

⁵⁷ HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016, s. 50–55. Lingvistika (Academia).

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ HOFFMANNOVÁ, Jana. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013, s. 129–139. Lingvistika (Academia).

⁶⁰ HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016, s. 51. Lingvistika (Academia).

repliky mluvčího. Z tohoto důvodu může nastat situace, kdy dosavadní mluvčí ještě neukončí svoji výpověď a druhý mluvčí mu skočí do řeči. Vzniká tzv. překryv obou replik, anglicky pod pojmem *overlap*.⁶¹ Je ovšem nutné objasnit rozdíl mezi překryvem a přerušením, což je situace, kdy mluvčí skočí dosavadnímu mluvčímu do řeči, aniž by čekal na znamení předělu. Nemusí se však vždy jednat vyloženě o záměr či nezdvořilost, nýbrž o nutné přerušování ve znamení naléhavosti.

Překryvy replik lze rozdělit na překryvy podle místa vzniku, z hlediska příčin vzniku a podle jejich průběhu. V této práci budou podstatné překryvy z hlediska místa vzniku, kdy dosavadní mluvčí vstoupí do řeči druhému v blízkosti místa, které je relevantní z hlediska přechodu. Pokud dojde k překryvu v oblasti relevantní z hlediska přechodu, Emanuel Schegloff⁶² rozlišuje dva základní typy:

1) Terminální překryv: K terminálnímu překryvu dochází ve chvíli, kdy se dosavadní mluvčí blíží ke konci své repliky a druhý mluvčí to rozpozná a začne mluvit o něco dříve než první mluvčí opravdu domluví. Jedná se většinou o překryv jedné až dvou slabik.

2) Souběžný start: Vzniká, když se oba mluvčí souběžně ujmou slova, tedy když druhý mluvčí přebírá repliku a dosavadní mluvčí zároveň pokračuje ve své promluvě.

3.2.1.2 Překryvy vs. přerušování replik

Martin Havlík⁶³ rozděluje současnou promluvu dvou mluvčích do dvou skupin – přerušování („skákání do řeči“) a mechanické překryvy replik. Zásadní rozdíl mezi přerušením a mechanickými překryvy shledává zejména v tom, že přerušování označuje jako neslušné, nezdvořilé a morálně zatížené chování, na které je možné si stěžovat. Oproti mechanickému překryvu také nemusí během přerušování nutně dojít k překryvu promluv, nicméně není vždy snadné je určit a od sebe rozlišit.

Pro definování přerušování replik vychází z práce německého profesora Luginbühla, ve které se zabýval nástroji tzv. konverzačního násilí ve švýcarském televizním diskuzním pořadu,

⁶¹ HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016, s. 51. Lingvistika (Academia).

⁶² SCHEGLOFF, Emanuel A. 2000. „*Overlapping talk and the organization of turn-taking for conversation*.“ Pp. 1– 63 in *Language in Society 2000*, r. 29, č. 1. [online]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/services/aopcambridge-core/content/view/S0047404500001019> [cit. 21. 1. 2021]

⁶³ HAVLÍK, Martin. *Sekvenční a prozodické aspekty rozhovoru* [online]. 2012 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103745/>. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze.

jež jsou dle něj používány k rozpoutání verbální konfrontace.⁶⁴ Přerušování je dle Martina Havlíka specifické pro televizní politické debaty, které se tímto příznakem liší od ostatních typů rozhovoru. Uspořádání těchto politických debat přirovnává ke hře šachů, je pro ně totiž typické střídání replik mluvčích, které je dáno omezeností časem, ale zároveň také skákání do řeči, kterého se politici velmi často v debatách dopouštějí. Přerušování považuje Martin Havlík za prostředek, jakým si mluvčí může vydobýt své slovo, a současně také za nástroj k napomenutí za nevhodné komunikační chování.

Druhý mluvčí má ve chvíli konce repliky dosavadního mluvčího plné právo repliku převzít. Většinou mezi koncem repliky a začátkem nové následuje krátká pauza v délce přibližně jedné slabiky signalizující konec výpovědi. Nicméně pokud druhý mluvčí začne novou repliku, jelikož předpokládá, že dosavadní mluvčí s vloženou pauzou již skončil, ale ten plynule pokračuje ve své replice dál, může druhý mluvčí v tomto případě znít jako přerušovatel, ačkoliv se pouze snažil převzít repliku standardním způsobem.

Se zřetelem k charakteru politických debat, které jsou postaveny na střídání replik a ve kterých moderátor uděluje slovo jednotlivým mluvčím by neměla nastat situace, kdy jeden mluvčí postaví druhého mluvčího do negativní pozice přerušovatele, jelikož jednotliví mluvčí by měli začínat svou promluvu až na základě pokynu moderátora. Tisková konference sice není debata sama o sobě, nicméně také má svého moderátora, jíž je tisková mluvčí vlády a jež uděluje slovo přítomným mluvčím a novinářům. K případnému přerušování nebo napomenutí za přerušování tak může dojít pouze ve výjimečné situaci, a to pouze mezi mluvčími a novináři, jelikož jsou si v dané komunikační situaci navzájem oponenty.

Nicméně pokud již nastane situace, kdy jeden mluvčí přeruší repliku druhého, je potřeba toho přerušování nějakým způsobem vymezit. Olga Müllerová⁶⁵ i Martin Havlík⁶⁶ člení druhy přerušování na dva výchozí typy na základě pozitivní nebo negativní reakce, jež následně způsobí:

1) Kooperativní: Pozitivní typ přerušování nazývají oba autoři jako kooperativní a dochází k němu zpravidla ze strany moderujícího a v některých případech je dokonce následně dodána omluva za přerušování. Ostatní mluvčí pokládají tento nekonfliktní typ přerušování jako vyjádření kooperace, kdy moderující například povzbuzuje mluvčího k promluvě či nenásilnou formou

⁶⁴ HAVLÍK, Martin. *Poznámky k práci moderátorů televizních politických debat a rozhlasových interview*. Jazykovědné aktuality. 2008, r. 45, 1-2. [online] Dostupné z: <http://jazykovednesdruzeni.cz/JA0812.pdf> [cit. 25. 1. 2021]

⁶⁵ MÜLLEROVÁ, Olga. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013, s. 101–105. Lingvistika (Academia).

⁶⁶ HAVLÍK, Martin. *Sekvenční a prozodické aspekty rozhovoru* [online]. 2012 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103745/>. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze.

pozměnil směr dané diskuze. V případě tiskových konferencí se jedná zejména o přerušování tiskové mluvčí jako moderující směrem k novinářům, nicméně tato práce je zaměřena pouze na reakce Andreje Babiše jako mluvčího, a proto tomuto typu nebude v analytické části věnována širší pozornost, je přesto potřeba tento typ přerušování zmínit.

2) **Kontroverzní/kompetitivní:** Negativní typ přerušování popisuje Olga Müllerová jako kontroverzní a Martin Havlík jako kompetitivní, nicméně oba se shodnou, že má tento typ konfliktní charakter. Nastává většinou v případě nesrozumitelnosti či frázovitosti promluvy daného mluvčího, na základě čehož se moderující či v případě této práce dotazovaný pokouší dozvědět a pochopit smysl jeho výpovědi či otázky. Dotazovaný se záměrem o vysvětlení otázky může v tomto případě otázku přerušit, nikoliv však v případě například osobního nesouhlasu.

3) **Korektivní:** Jelikož v žánru tiskové konference na rozdíl od politických debat či diskuzí většinou nedochází k tak časté kontroverzi či kompetitivnosti mezi přítomnými účastníky, které by bylo možné sledovat, byl přidán ještě jeden sledovaný typ negativního přerušování, jenž je nazván jako korektivní. Tento typ přerušování bude sledovat způsob opravování otázek novinářů ze strany mluvčích či eventuálně výpovědí mluvčích ze strany novinářů.

3.3 Analýza neverbálních projevů

V rámci konverzační analýzy se bude práce také věnovat neverbálním projevům, které jsou pevně svázány s verbální komunikací a mají tak stejně významnou a nenahraditelnou roli. Jedná se konkrétně o neverbální projevy, které bude možné ve sledovaném výzkumném vzorku pozorovat a zachytit – gestikulace a oční kontakt.

3.3.1 Neverbální projevy

Neverbální komunikace má nesčetný počet různých definic a lze ji tedy chápat hned několika způsoby, jedná se tedy o poměrně široký pojem. Nejčastěji ji rozumíme jako řeč těla, jež se snaží zachytit neverbální povahu neverbálních komunikačních systémů.⁶⁷ Nicméně ji nelze analyzovat pouze z hlediska anatomie pohybu, jelikož neverbální vyjádření nese ucelené soustavy obsahující složité symbolické významy. Pomocí pozorování chování, jednání a reakcí dané osoby v různorodých situacích je možné dešifrovat signály, které vysílá skrze pohyby těla.

⁶⁷ STUHLÍK, Jaroslav a Ludvík ČIHOVSKÝ. *Reklama a public relations*. [Praha]: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2010, s. 18.

Dalším možným způsobem, jak definovat neverbální komunikaci, je podívat se na věci, které lidé studují. Teorie a výzkum související s neverbální komunikací se zaměřují na tři primární jednotky – struktury a podmínky prostředí, v nichž probíhá komunikace, fyzikální vlastnosti samotných komunikátorů a různá chování komunikujících.⁶⁸ Nicméně pro správnou interpretaci neverbálního chování je nutné znát kontext i ostatní složky komunikace, a proto je potřeba ho sledovat v celku.

První oblast tzv. komunikačního prostředí zahrnující fyzické a sociální prostředí zkoumá vzájemné vzdálenosti a zaujímání prostorového postavení (proxemika). Vlastnosti a fyzický vzhled komunikátora zase zahrnují fyzickou postavu či tvar těla, výšku, váhu a také další tělesné signalizace jako jsou pachy těla a dechu. Kromě toho mohou ovlivnit fyzický vzhled také různé objekty, kterým se říká artefakty a zahrnují například oblečení, brýle, šperky a jiné doplňky.

Poslední oblastí je chování komunikujících, do kterého spadá dotykové chování, a tedy pohyby těla daného jedince. Pohyby se skládají z gest a gestiky, jež je vázaná na řeč a je nezávislá, z postoje těla (posturika), tělesných kontaktů a dotykového chování (haptika), výrazů tváře (mimika), pohledů očí a z paralingvistiky, čímž rozumíme prozodické a vokální charakteristiky řeči. Tato práce se však bude primárně zaměřovat na použití gest a na oční kontakt.

3.3.1.1 *Gestikulace*

Gestikulaci lze definovat jako vytváření gest během rozhovoru a je považována za přirozenou součást promluvy a za nedílnou součást jazykové interakce. Gestikou se zase rozumí souhrn gest či gestických praktik, jež doprovázejí mluvený projev. Gestem je poté označován samotný pohyb ruky nebo rukou, jenž má komunikační funkci a různou měrou dotváří smysl řečnickovy promluvy.⁶⁹

Odborné studie popisují tyto pohybové činnosti jako propojení prvního a třetího morfologického komplexu lidského skeletu, do čehož spadá hrudník, horní končetiny, ruce a lebka.⁷⁰ Tento komplex umožňuje pomocí různých pohybů horních končetin či postojem těla sdělit různorodé komunikační obsahy a nebo doprovázet verbální projevy.

⁶⁸ KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, s. 10–11.

⁶⁹ KADERKA, Petr. GESTO. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/GESTO>

⁷⁰ STUHLÍK, Jaroslav a Ludvík ČICHOVSKÝ. *Reklama a public relations*. [Praha]: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2010, s. 19.

Z historického hlediska patří gesta k nejstarší formě lidské komunikace a jako nejstarší sociálně komunikační prvek předchází samotnou řeč o téměř jeden milion let.⁷¹ Gesta jako taková však hrají i v současnosti v mezilidské komunikaci významnou roli. Gesty vyjadřujeme nějakou myšlenku, jež sdělujeme v sociální interakci, kterou by bylo sice možné formulovat slovy, ale gestikulací ji lze vyjádřit mnohem srozumitelněji, názorněji a také kreativněji.

Ještě před samotnou analýzou je třeba si položit otázku – komu vlastně gesta slouží a prospívají, osobě provádějící gestikulaci nebo osobě, které se gestikuluje? Podle Marka Knappa a Judith Hallové⁷² obojí, komu však slouží nejvíce závisí na mnoha faktorech. Gesta například pomáhají řečníkovi načítat určitá slova nebo popisovat pohybující se objekty jako součást jejich funkce. Posluchači zase mohou mít větší užitek z gest mluvčího, pokud tato gesta zvyšují důraz či jasnost jeho řeči, mohou také pomoci zvýšit celkové pochopení jeho projevu.

Gesta v této práci budou kódována do kategorií, které jsou založeny na tom, do jaké míry je dané gesto svým významem závislé na řeči. Paul Ekman a Wallace V. Friesen ve své studii zkoumající původ, použití a kódování neverbálního chování dělí gesta do 5 skupin – emblémy (*emblems*), ilustrátory (*illustrators*), afektivní projevy (*affect displays*), regulátory (*regulators*) a adaptéry (*adaptors*).⁷³ Analýza v této práci se zaměří konkrétně na emblémy, ilustrátory a regulátory.

Emblémy jsou gesta, jež jsou z hlediska významu nejméně závislá na řeči a nejčastěji se vyskytují jako jediné gesto. Mohou vyjadřovat pokyny jako jsou „pojd' sem“, „ticho“, „na shledanou“, „nevím“, či odpovídat na otázku „ano“ nebo „ne“. Povědomí o gestech nezávislých na řeči je přibližně stejné jako u výběru slov, jedná se tedy o chování, které si obvykle velmi dobře uvědomujeme.

Ilustrátory jsou gesta významově související s řečí, jsou tedy přímo navázána na řeč a nebo ji doprovázejí.⁷⁴ Používají se během rozhovoru, kdy charakterizují obsah řeči mluvčího buď v konkrétní podobě (například ukazovací pohyby na nějakou osobu či věc) či v abstraktních myšlenkách (například navigování osoby na určité místo pomocí různých gest).

⁷¹ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s. 71.

⁷² KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, s. 200.

⁷³ EKMAN, Paul a WALLACE V. FRIESEN. The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage, and Coding. *Semiotica* [online]. 1969, s. 63-90 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: doi.org/10.1515/9783110880021.57

⁷⁴ KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, s. 211.

Ilustrátory jsou do značné míry podobné emblémům, pokud jde o povědomí a intencionalitu, ve srovnání s emblémy se však nepojí s kulturou, v níž je daná osoba vychovávána.⁷⁵

Regulátory jako třetí typ gest zpravidla řídí průběh komunikace a mají zásadní roli při zahájení či zakončení rozhovoru. Může se jednat například o podání ruky nebo také o přikývnutí jako signál k pokračování promluvy. Mezi nejužívanější regulátory během konverzace patří také kývání nahrazující hezitační zvuky „hm“, „mm“ apod.

3.3.1.2 Oční kontakt

Oční kontakt a řeč našeho zraku představuje jádro mimoslovní sociální komunikace a samotné neverbální komunikace. Tvoří podstatnou část procesu komunikace, nevstupuje však do něj přímo, ale pouze ho reguluje. Zrak jako významný vysílač lze považovat za nejcitlivější receptor přijímaných informací. Řeč očí lze analyzovat a měřit skrze následující složky⁷⁶ (lze zařadit a pozorovat mnohem více složek, ale ty nejsou pro tuto práci relevantní):

1. Zaměření pohledu na určitou osobu či věc – je sledován směr, kam je pohled dané osoby zaměřen, psychologie označuje tento bod jako tzv. terč.
2. Doba výdrže zaměřeného pohledu – je věnována pozornost času v sekundách, kdy se oči dané osoby „zabodly“ do terče.
3. Častost pohledu na určitý cíl – sledována je četnost výskytů pohledů na určité cíle, může se jednat o více osob.
4. Sled pohledů – pozornost je zaměřena na sekvence, tedy pořadí pohledů na určité cíle.
5. Celkový objem pohledů na určitou osobu či věc – součet počtu pohledů na určitý cíl a doby výdrže zaměřeného pohledu, který ve výsledku vykazuje sociální zájem dané osoby.
6. Pootevření víček – osoba se dívá buď s očima dokořán a nebo s očima přivřenýma.
7. Dívání se nepřímou či přímo do očí – osoba se dívá přímo do očí a nebo odklání směr pohledu od tzv. normálu obličeje, čímž se rozumí kolmá osa na plochu. Tato složka bude zásadní pro analýzu očního kontaktu Andreje Babiše.
8. Mrkající pohyby – při pozorování osoby lze určit frekvenci mrkání a mrkajících pohybů.

Vzájemný pohled do očí představuje jakýsi vrchol neverbální komunikace, nemusí se však vždy jednat o pozitivní interakci. Z výše uvedených možných zkoumání očního kontaktu lze v praxi vyzkoušet, že větší dobu se obvykle díváme na určitou osobu, které si vážíme,

⁷⁵ EKMAN, Paul a Wallace V. FRIESEN. The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage, and Coding. *Semiotica* [online]. 1969, s. 69. [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: doi.org/10.1515/9783110880021.57

⁷⁶ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s. 77–79.

kteřou považujeme za autoritu nebo například na osobu, která je služebně starší. Zaměření zraku na určitou osobu zase značí, že danou osobu preferujeme, dáváme ji přednost a nebo s ní máme přátelský vztah. Nejdlejší pohledy jsou zpravidla věnovány osobám, u kterých stojíme o vytvoření kladného vztahu a nejsme si jisti, zda je to vzájemné.

Naopak za nepřijemné pohledy jsou považovány nepřímé vyhýbavé pohledy, kdy se daná osoba záměrně vyhýbá očnímu kontaktu. Takové chování lze považovat za ignorování a apatii vůči druhé osobě. Pokud se střetnou pohledy dvou neznámých osob nebo osob, které k sobě nemají kladný vztah, může dojít ke zvýšení emocionální hladiny u obou účastníků a následně až k vyústění k agresivním postojům či projevům.⁷⁷

3.4 Analyzovaný vzorek

Analyzovaný vzorek se skládá ze 4 videozáznamů z tiskových konferencí krizového štábu vlády vysílaných na televizním programu ČT24, které budou následně podrobeny transkripci. Jednotlivé videonahrávky včetně úvodních proslovů členů krizového štábu vlády mají délku přibližně jednu hodinu. Událost moderuje tisková mluvčí vlády Jana Adamcová a hosty jsou zástupci redakcí vybraných médií.

3.4.1 Způsob výběru vzorku

Výběr jednotlivých tiskových konferencí byl proveden na základě několika kritérií. Koronavirus se v České republice poprvé objevil 1. března 2020, první mimořádné jednání krizového štábu vlády se však uskutečnilo až 12. března 2020, zvolila jsem tedy proto analyzovaný vzorek v období od 12.–15. března 2020. Počet videonahrávek jsem stanovila na 4 zejména z časových důvodů, nicméně tento vzorek je vzhledem k potřebné analýze práce dostačující.

Základem analýzy vybraného vzorku je transkripce všech tiskových konferencí, jež jsou dohledatelné v on-line archivu tiskových konferencí na webových stránkách vlády České republiky. Transkripce jednotlivých tiskových konferencí se bude řídit korpusem DIALOG, jenž poskytuje přesné instrukce ke správné transkripci a dává k dispozici transkripční značky.

Pro analýzu způsobu odpovídání Andreje Babiše během tiskových konferencí krizového štábu vlády byly zvoleny následující tiskové konference:

- Tisková konference po mimořádném jednání vlády ze dne 12. března 2020
 - Moderující: Jana Adamcová

⁷⁷ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s. 83.

- Vládní činitelé: Andrej Babiš, Jan Hamáček
- Tisková konference po mimořádném jednání vlády ze dne 13. března 2020
 - Moderující: Jana Adamcová
 - Vládní činitelé: Andrej Babiš, Jan Hamáček, Adam Vojtěch, Roman Prymula, Karel Havlíček
- Tisková konference k rozhodnutí vlády o uzavření všech obchodů kromě prodejen potravin, lékáren, drogerií, čerpacích stanic a dalších ze dne 14. března 2020
 - Moderující: Jana Adamcová
 - Vládní činitelé: Andrej Babiš, Jan Hamáček, Karel Havlíček
- Tisková konference po mimořádném jednání vlády ze dne 15. března 2020
 - Moderující: Jana Adamcová
 - Vládní činitelé: Andrej Babiš, Jan Hamáček, Alena Schillerová, Karel Havlíček, Adam Vojtěch, Roman Prymula

4 ANALYTICKÁ ČÁST

Analýza v této diplomové práci má za cíl vyhodnotit a popsat způsob dotazování novinářů a způsob odpovídání Andreje Babiše během vybraných tiskových konferencí. Výsledky kvantitativní analýzy způsobu dotazování, kvalitativní analýzy reakcí Andreje Babiše a analýzy neverbálních projevů jsou názorně popsány a zaznamenány v tabulkách a grafech. Popisy analyzovaných jevů jsou doprovázeny konkrétními ukázkami ze všech 4 transkriptů (TK1; TK2; TK3; TK4;), které znázorňují jejich výskyt.

Analýza se skládá ze čtyř částí:

- 1) Analýza délky promluv jednotlivých mluvčích
- 2) Analýza způsobu dotazování novinářů
- 3) Vybrané techniky způsobu odpovídání Andreje Babiše
- 4) Analýza neverbálních projevů

4.1 Popis výchozí situace

Před samotnou analýzou je zapotřebí popsat výchozí situaci analyzovaných tiskových konferencí. Jakkoliv se to může zdát zanedbatelné, vlastnosti prostředí, ve kterém komunikační proces probíhá, mají významný a podstatný vliv na probíhající interakce mluvčích. Jedná se například o osvětlení a nábytek v místnosti či velikost prostoru, které ovlivňují obsah a frekventovanost promluv jednotlivých mluvčích. Místnosti, ve kterých se tiskové konference vlády a tiskové konference obecně konají jsou obvykle vybaveny nižším pódium za účelem vyzvednutí přítomných řečníků, které je zaopatřeno určitým typem přepážky, v tomto případě konkrétně řečnický pult s mikrofonem a jmenovkou vlády, jež slouží jako hranice mezi mluvčími a novináři.

Tisková konference vlády probíhají v menším sále v prostorách Strakovy akademie v Praze. Jejich dominantou je velké šedé plátno v pozadí, před kterým je postaven monitor s fotografií Strakovy akademie. Vedle monitoru jsou poté vystaveny z obou stran dvě vlajky – první České republiky a druhá Evropské unie. Před monitorem jsou umístěny již zmíněné řečnické pulty dle počtu přítomných řečníků a nalevo od nich je postaven samostatně stojan s mikrofonem, který je určen pro tiskovou mluvčí vlády (viz obrázek č. 1).

Obrázek č. 1 – Náhled sálu tiskové konference

Vnímání tiskové konference jako takové může bezpochyby ovlivnit i barevné ladění celého prostoru. Kromě šedého plátna a šedé podlahy dominuje žlutá barva okolních stěn a čela pódia, která ladí s žlutými hvězdami vlajky Evropské unie. Žlutá barva je poté dána do kontrastu s modrou barvou na obou vlajkách a modrými židlemi určenými pro novináře. Podle Marka Knappa a Judith Hallové⁷⁸ může barva do jisté míry ovlivnit naše chování a ovlivnit naši aktuální náladu. Konkrétně modrá barva přispívá k pocitu bezpečí, ochrany a k uklidnění, a barva žlutá zase napomáhá k pocitu radosti a veselí. Obecně lze říct, že důvěrnější komunikace je spojena s neformálním, neomezeným, soukromým, známým a teplým prostředím, kterého lze však v každodenní komunikační situaci většinou velmi těžko dosáhnout.⁷⁹

Kromě barev v prostoru také významným dílem ovlivňuje chování a reakce mluvčích samotná vzdálenost, v této konkrétní situaci vzdálenost mluvčích od novinářů a také mezi sebou. Důležité jsou přitom bariéry v prostoru, které mohou odrážet i psychologickou vzdálenost, jelikož bariéry mohou oddělovat od sebe i lidi, kteří jsou si velmi blízcí. Může se však naopak stát, že lidé sice sedí hned vedle sebe, ale přesto to nevnímají jako blízké prostředí (například židle na letišti směřující stejným směrem). Podobná situace nastává i u tiskových konferencí, kdy mluvčí sice nesedí, ale stojí přibližně 1 metr od sebe za řečnickým pultem a dívají se stejným směrem před sebe čelem k novinářům. Nastává tedy bariéra fyzická vůči novinářům vzdálených přibližně 3 a více metrů a zároveň bariéra psychologická mezi samotnými mluvčími, kteří spolu většinou kromě výjimečných situací neinteragují.

Všichni mluvčí v sále si jsou kromě novinářů a uspořádání v místnosti vědomi také přítomných kamer, a proto na všechny tyto faktory v průběhu tiskové konference v nějaké

⁷⁸ KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, s. 108–111.

⁷⁹ KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, s. 96.

podobě reagují a zároveň s nimi určitým způsobem pracují. Pro komplexnost je proto potřeba se mimo jiné zaměřit také na prostor a prostředí jako na nedílnou složku analýzy neverbálních projevů.

Záběry kamery, tedy vzdálenost objektu od fotografa, dělí Sedláková⁸⁰ na 3 typy – polocelek, detail a celek. Polocelek definuje jako standardní záběr, jež zachycuje polovinu lidské postavy na pozadí (viz obrázek č. 2). Detailem míní zobrazení pouze určité části těla (například hlavy nebo ruky) a celkem naopak zasazení celé postavy do konkrétního okolí, jež pomáhá zformovat prostředí celého komunikačního sdělení (viz obrázek č. 3). Nicméně v této práci byl přidán ještě čtvrtý typ – polodetail, který zachycuje přibližně třetinu těla a slouží jako jakýsi mezičlánek mezi detailem a polocelkem (viz obrázek č. 4).

Obrázek č. 2 – Záběr kamery: polocelek

Obrázek č. 3 – Záběr kamery: celek

Obrázek č. 4 – Záběr kamery: polodetail

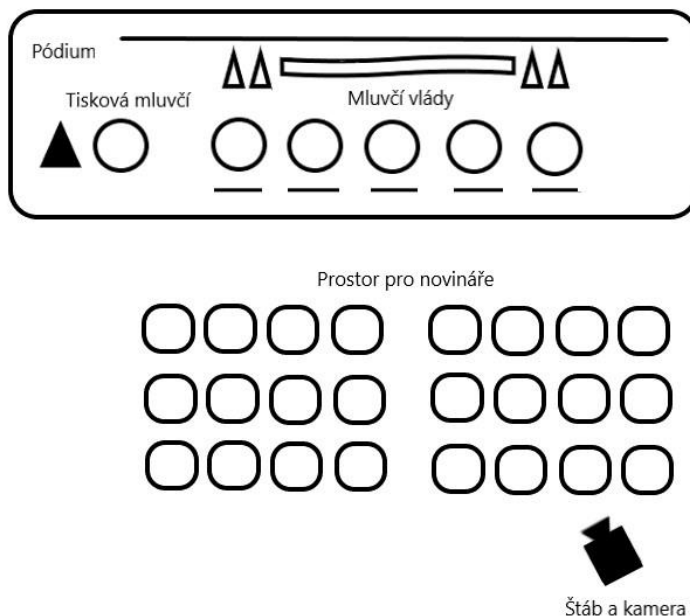

Jak je vidno z následujícího obrázku rozmístění sálu, v prostoru byla umístěna pouze jedna kamera, jež zachycovala buď celek pomocí širokého záběru, kdy se zaměřovala na celé postavy všech mluvčích včetně pozadí, které kameraman použil během úvodu a závěru tiskové konference a poté v případě otázek novinářů, a nebo polocelek a polodetail, kdy kamera zachycovala polovinu až třetinu těla v případě právě promlouvajícího mluvčího. Z tohoto důvodu lze konstatovat, že v převážné většině záběrů kamery dominoval polocelek a polodetail,

⁸⁰ SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace, s. 350.

jelikož z hlediska času převládaly promluvy mluvčích nad otázkami novinářů (viz Analýza délky promluv jednotlivých mluvčích).

Obrázek č. 5 – Uspořádání sálu tiskové konference

4.2 Analýza délky promluv jednotlivých mluvčích

První část analýzy je zaměřena na délku promluv jednotlivých novinářů a vládních představitelů, soustředí se tedy na analýzu vybraných tiskových konferencí z hlediska rozložení časového prostoru mezi jednotlivé mluvčí. Cílem výzkumu je zjištění, kolik času zaujímali jednotliví vládní činitelé a také kolik prostoru bylo věnováno novinářům. Z důvodu odlišných komunikačních stylů všech mluvčích (jako je například rychlejší či pomalejší tempo řeči) a vzniklým překryvům byla pro přesnější zkoumání zvolena metoda počítání vyřčených slov.

4.2.1 Analýza délky otázek novinářů a délky odpovědí vládních činitelů

Nejprve byl stanoven čas replik použitelný pro měření, který neobsahoval úvodní proslovy vládních představitelů, které byly počítány samostatně. Naopak zahrnoval i pasáže tiskové mluvčí vlády Jany Adamcové, ve kterých představuje jména a posty mluvčích a vybízí novináře k dotazům, jelikož se jedná o plnohodnotného člena vlády, a její promluvy se tedy počítají mezi čas promluv vládních činitelů. Jelikož žádná tisková konference neobsahovala reklamy ani přestávky, nebylo nutné kromě výše zmíněného cokoli odečítat a bylo možné analyzovat nahrávku z hlediska času jako celek.

Dalším krokem bylo jednotlivé sčítání slov, z čehož do celkového počtu nebyly započítávány hezitační zvuky (například *hmm* nebo *eee* apod.) a nedopovězená slova. Co se

týče překryvů, tedy souběžné promluvy dvou mluvčích, daná překrývající se slova byla sečtena a jejich průměr byl poté odečten od celkového počtu slov obou mluvčích. V případě překryvu slabiky jako necelé slova byl překryv započten jako zlomek.

Celkový počet slov vládních představitelů a novinářů vyjadřující počet vyřčených slov za určený čas byl poté vydělen časem daného fragmentu tiskové konference znázorněný v minutách. Konečné číslo v tabulce níže poté vyjadřuje kolik času v minutách promlouvali všichni mluvčí dohromady, což zahrnuje i čas promluvy tiskové mluvčí vlády.

Tabulka č. 3 – Čas otázek novinářů a odpovědí vládních činitelů

Tisková konference z 12. 3. 2020	63,73	12,98	39,40	11,35	50,75
Tisková konference z 13. 3. 2020	54,55	24,15	24,5	5,9	30,4
Tisková konference z 14. 3. 2020	69,6	18,06	41,6	9,94	51,54
Tisková konference z 15. 3. 2020	72,56	33,32	33,5	5,74	39,24

4.2.2 Analýza časového prostoru Andreje Babiše a ostatních vládních činitelů

Kromě času promluv otázek novinářů a odpovědí vládních činitelů mě také zajímalo, jaký časový prostor zaujímal samotný premiér Andrej Babiš v poměru k ostatním státním činitelům. Byl tedy nejdříve změřen celkový čas promluv u každého vládního činitele samostatně a poté vypočítán jejich průměr.

Následující tabulka ilustruje výsledný čas promluv každého mluvčího a zároveň vyjadřuje poměr mezi nimi. Je však nutné dodat, že se zřetelem k částem replik, které nebylo možné identifikovat, mohou být výsledná čísla lehce vychýlená.

Tabulka č. 4 – Čas odpovědí jednotlivých vládních činitelů

	Jana Adamcová	Andrej Babiš	Jan Hamáček	Adam Vojtěch	Karel Havlíček	Roman Prymula	Alena Schillerová
Tisková konference z 12. 3. 2020	0,64 1,62 %	20,92 53,12 %	17,83 45,26 %	X	X	X	X
Tisková konference z 13. 3. 2020	0,45 1,84 %	7,9 32,24 %	3,98 16,24 %	6,5 26,53 %	5,35 21,84 %	0,32 1,31 %	X
Tisková konference z 14. 3. 2020	0,22 0,53 %	22,54 54,18 %	11,14 26,78 %	X	7,7 18,5 %	X	X
Tisková konference z 15. 3. 2020	0,84 2,5 %	8,39 25,04 %	9,41 28,09 %	5,58 16,66 %	6,98 20,84 %	2,14 6,39 %	0,16 0,48 %
Celkem promluv:	2,15 1,55 %	59,75 42,99 %	42,36 30,47 %	12,08 8,69 %	20,03 14,41 %	2,46 1,77 %	0,16 0,12 %

Jak je z výše uvedené tabulky patrné, nejvíce časového prostoru zaujímal právě Andrej Babiš. Tento fakt však ovlivňuje mnoho faktorů, jako například to, že většina otázek byla směřována přímo na Andreje Babiše a také fakt, že byl Andrej Babiš jako premiér vlády a hlavní člen krizového štábu, jenž svolával tiskové konference považován za jejich hlavního mluvčího, a proto se dalo očekávat, že nejvíce bude promlouvat právě on. Dalším faktorem byla nepřítomnost některých vládních činitelů na tiskových konferencích, nedá se tedy říct, který

politik zaujal nejvíce prostoru obecně, nýbrž pouze v dané tiskové konferenci, na které byl přítomen.

4.3 Analýza způsobu dotazování novinářů

Analýza vychází z metody autorů Stevena Claymana a Johna Heritage (2002b) a jejich způsobu dotazování novinářů amerických prezidentů. Formální analýza otázek a typologie zkoumaných dotazů v této práci je poté přejata od Martina Havlíka, který ji publikoval ve své studii *Poznámky k práci moderátorů politických televizních debat a rozhlasových interview*. Ve vybraných tiskových konferencích vysílaných na ČT24 bylo analyzováno celkem 10 typů dotazů a otázek a následně popsána přítomnost verbální agresivity během dotazování novinářů dle kvantifikace jednotlivých otázek.

Před samotným výstupem analýzy je nutné zmínit, že jednotlivé repliky s tázací formou mohou být v několika kategoriích zároveň. To znamená, že například následující replika je složena z otázky zjišťovací a dvou otázek doplňovacích a je to zároveň dotaz složený, jelikož mu předchází kontextualizující úvod. Naopak například otázka následná se řadí pouze do jedné kategorie a výzvolový dotaz zase oproti ostatním otázkám nemá interogativní, tedy tázací formu, a řadí se proto také do samostatné kategorie.

Ukázka transkriptu: TK1

285. sš: policie by měla: kontrolovat lidi dodržovat karanténu takže: já bych se zeptala jak
286. to bude v praxi toto probíhat: budou ti policisté nějak speciálně vybaveni a kolik lidí
287. momentálně v karanténě vůbec je?

Poněvadž zkoumané dotazy a otázky nestojí ve stejné rovině a některé otázky jsou podtypy jiných (například zjišťovací otázky jako podtyp uzavřených otázek), není možné je mezi sebou relevantně porovnávat. Lze tedy srovnávat pouze dotazy a otázky, které jsou ve stejné kategorii: jednoduché a složené dotazy; otevřené a uzavřené otázky; podtypy otevřených a uzavřených otázek (zjišťovací, negativní zjišťovací, vylučovací a doplňovací), určím tedy poměr pouze mezi danými kategoriemi. Zbývající dotazy následné a výzvolové však stojí mimo ostatní kategorie a nelze je mezi sebou porovnávat.

Jelikož Steven Clayman a John Heritage považují otázky zjišťovací za více konfrontační než otázky doplňovací, složené dotazy za více konfrontační než dotazy jednoduché a mimo ně také otázky následné, budou mě pro stanovení míry verbální agresivity novinářů během dotazování zajímat právě tyto zmíněné kategorie a jejich celkový poměr v tiskových konferencích.

4.3.1 Struktura tázání novinářů

Jak již bylo řečeno v teoreticko-metodologickém rámci, tiskovou konferenci nelze považovat za dialog jako takový, i když nese určité dialogické prvky a dají se na ni aplikovat některé postupy z konverzační analýzy typické pro dialog. Nicméně se nejedná o klasický rozhovor, a proto ani novinář po položení otázky ve většině případů neočekává, že by po jejím zodpovězení ještě nějakým způsobem reagoval a následně zahájil diskuzi. Výjimečně tato situace pochopitelně nastat může, ve vybraných analyzovaných konferencích však nastala pouze ve formě následných dotazů.

Ačkoliv jsou již předem pro všechny přítomné dobře známa pravidla a plánovaný průběh tiskových konferencí, struktura tázání novinářů se v jednotlivých konferencích od sebe mírně lišila. Například v první analyzované tiskové konferenci ze dne 12. 3. 2020 byl přítomen pouze premiér Andrej Babiš, ministr vnitra Jan Hamáček a jejich tisková mluvčí, kdežto novinářů se zúčastnilo celkem 10. Úvodní proslovy byly tedy krátké a ihned se přešlo k otázkám novinářů kterých bylo celkem 61 (viz tabulka č. 6).

V rámci bezpečnostních opatření s účelem zamezit šíření koronaviru byla od 13.–16. 3. 2020 omezena celková kapacita akreditovaných novinářů na počet 20 osob. Na všech analyzovaných tiskových konferencích byly vznášeny dotazy fyzicky přítomných novinářů, nicméně poslední analyzovaná konference ze dne 15. 3. 2020 byla specifická tím, že bylo poprvé několik dotazů z nepřítomných redakcí vzneseno on-line formou prostřednictvím zástupce novináře Marka Opatrného z ČTK (viz tabulka č. 5). Tiskové konference se zúčastnili celkem 4 novináři a 7 vládních činitelů včetně tiskové mluvčí, což byl také jeden z důvodů, proč se jednalo o nejdelší konferenci, jelikož nejdříve jednotliví činitelé přednesli poměrně dlouhé úvodní proslovy.

Mezinárodní tiskový institut později ostře kritizoval vládu za vyloučení zástupců některých médií z tiskových konferencí a za to, že kvůli nedostatku času se podle nich nedostane prostoru na všechny dotazy ani pro přítomné novináře, což je podle institutu velmi znepokojující. Institut uvedl, že „*ačkoli se ministři možná chtějí vyhnout kritickým dotazům, vytlačování některých médií znemožňuje novinářům plnit jejich úkol a zpříma se dotazovat vlády na to, jak řeší pandemii covidu-19 i další záležitosti.*“⁸¹ Navzdory všem kritikám však vláda svůj postoj ke komunikaci s tiskem a médií přespříliš nezměnila.

⁸¹ Pusťte na tiskovky všechna média, vyzval vládu mezinárodní institut. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/mediahub/mezinarodni-tiskovy-institut-vlada-cr-komunikace.A201118_085910_mediahub_jpl

Tabulka č. 5 – Zastoupení jednotlivých médií na vybraných tiskových konferencích

	Fyzicky přítomná média	Média přítomná on-line
Tisková konference z 12. 3. 2020	ČT; Novinky.cz; Blesk; Český rozhlas; TV Nova; FTV Prima; Seznam Zprávy; Hospodářské noviny; Právo; iDnes.cz	X
Tisková konference z 13. 3. 2020	ČT; Blesk; FTV Prima; iDnes.cz; TV Nova, Novinky.cz	X
Tisková konference z 14. 3. 2020	ČT; FTV Prima; Aktuálně.cz; Český rozhlas; ČTK	X
Tisková konference z 15. 3. 2020	ČT; TV Nova; ČTK; FTV Prima	iDnes.cz; Novinky.cz; Eurozprávy.cz; Hit Rádio Orion

4.3.2 Typy otázek a dotazů novinářů

Následující tabulka představuje zastoupení jednotlivých typů dotazů a otázek položených novináři. Jako dotaz je počítána celá replika novináře, jež se zpravidla skládá z vícero otázek, otázkou je oproti tomu věta s interogativní formou. Kromě počtu jednotlivých typů otázek a dotazů je mimo jiné vypočítán také jejich poměr v rámci kategorie stejné úrovně. V následující části jsou analyzovány a popsány jednotlivé kategorie a doplněny o konkrétní příklady daných typů pro lepší názornost.

Tabulka č. 6 – Zastoupení jednotlivých typů otázek a dotazů novinářů

	Tisková konference z 12. 3. 2020	Tisková konference z 13. 3. 2020	Tisková konference z 14. 3. 2020	Tisková konference z 15. 3. 2020

Počet dotazů novinářů	28	9	16	14
Jednoduché dotazy	5 17,8 %	2 22,2 %	4 25 %	2 14,3 %
Složené dotazy	23 82,2 %	7 77,8 %	12 75 %	12 85,7 %
Otevřené otázky	29 48,33 %	9 34,6 %	19 44,2 %	18 54,54 %
Uzavřené otázky	31 51,66 %	17 65,4 %	24 55,8 %	15 45,45 %
Zjišťovací otázky	23 37,7 %	14 53,8 %	18 41,9 %	12 36,36 %
Negativní zjišťovací otázky	5 8,3 %	1 3,8 %	3 6,9 %	2 6 %
Doplňovací otázky	29 47,5 %	9 34,6 %	20 46,5 %	18 54,54 %
Vylučovací otázky	4 6,5 %	2 7,7 %	2 4,6 %	1 3 %

Výzvové dotazy	3	3	13	3
Následné dotazy	7	0	3	1
Celkem otázek	61	26	43	33

4.3.2.1 Jednoduché a složené otázky

Ve všech analyzovaných tiskových konferencích převládaly jednoduché dotazy – v celkovém poměru 80,6 % všech dotazů byly složené dotazy a 19,4 % složené dotazy. Jak již bylo řečeno v teoretické části, jednoduchým dotazům oproti složeným nepředchází žádný kontextualizující úvod ani nenásleduje nějaké dovysvětlení. Jsou to tedy dotazy stručné, ve zkoumaném dotazování novinářů však výrazně dominují dotazy složené. Nicméně je nutné dodat, že jelikož se složené dotazy zpravidla skládají z několika otázek, nezáleží tak na celkovém počtu otázek, nýbrž na množství dotazů jednotlivých novinářů.

Následující ukázka ilustruje složený dotaz novinářky Adély Jelínkové, kterému předchází kontextualizující úvod ohledně trasování pozitivních případů koronaviru a je následně položena otázka zjišťovací. Ve druhé části repliky je poté nejprve uvedena problematika krizového plánu a je položena otázka doplňovací a na závěr také vylučovací.

Ukázka transkriptu: TK1

445. **AJ:** děkuji jelínková televize prima: ((míněno televize Prima)) pan premiér mluvil o tom
446. trasování v médiích se objevila informace že to trasování přestane česká vláda dělat
447. ((nádech)) ve chvíli kdy těch pozitivních ee nálezů na ten koronavirus bude nad
448. sto tak jestli to můžete nějakým způsobem okomentovat ((nádech)) a: potom ještě druhá
449. otázka vláda to teda dnes ten krizový ((nádech)) ee plán vydala na třicet dní ve
450. chvíli kdy by se ukázalo že to například nefunguje nebo nějakým způsobem ((nádech))
451. bude potřeba: ee to prodloužit ee kdy by se o tom vlasně rozhodlo jestli už v průběhu:
452. ((nádech)) vlasně trvání těch třiceti dní nebo až po uplynutí. děkuju.

Skrze složený dotaz daný novinář nejprve uvede širší okolnosti, které se vztahují k jeho dotazu a kterými zároveň ohraničuje a zužuje prostor, ve kterém žádá druhou osobu o odpověď.

Novinář se tímto způsobem snaží tázaného přimět, aby odpověděl co nejkonkrétněji, a aby byl dotaz položen co nejsrozumitelněji.

Ukázka transkriptu: TK1

255. **ZT:** trachtová český rozhlas ((míněno Český rozhlas)) dobrý den některé ty: opatření platí
256. ode dneška některé od zítřka a pokud se nepletu tak některé až od soboty ((nádech)) tak
257. proč je to takto odstupňované a: druhý dotaz objevila se zpráva že ve funkci končí hlavní
258. hygienička paní gottvaldová tak kdo ji nahradí. děkuji.

Třetí ukázka znázorňuje dotaz jednoduchý položený novinářkou Nikolou Forejtovou, který neobsahuje žádný kontextualizující úvod ani následné dovysvětlení.

Ukázka transkriptu: TK1

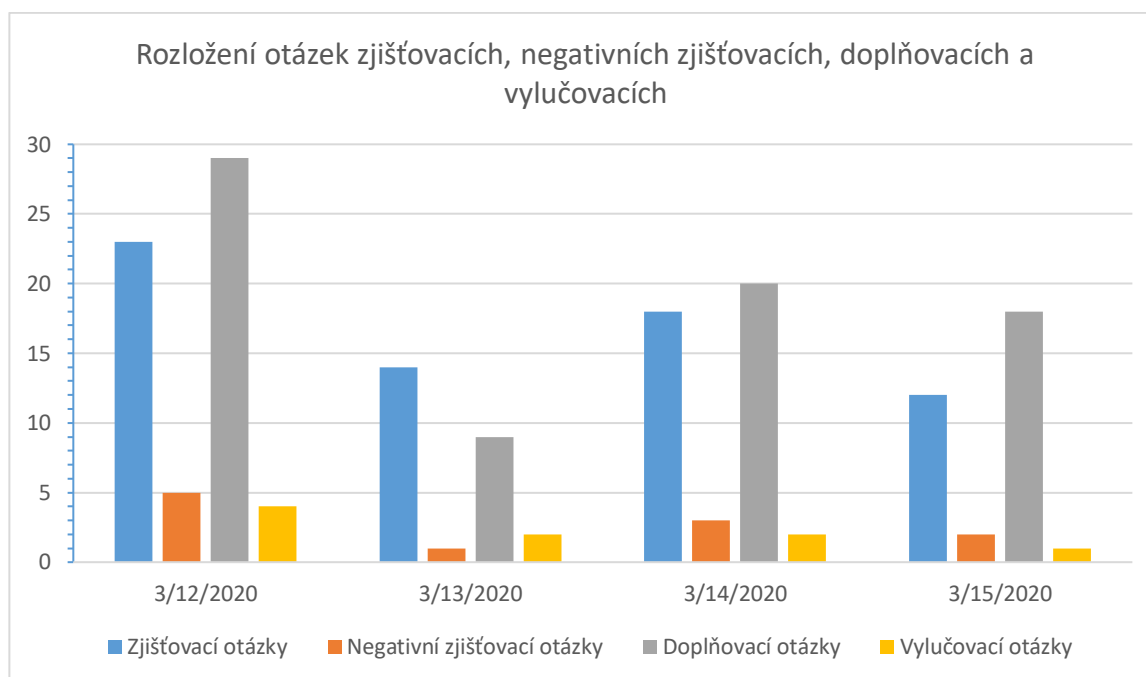
210. **NF:** dobrý den pane premiére pane ministře já mám dotaz ((nádech)) ee co mají dělat blesk
211. zprávy ((míněno Blesk zprávy)) forejtová pardon co mají dělat lidé kteří dojíždějí
212. do německa nebo do rakouska za prací?

Steven Clayman a John Heritage označují složené dotazy za verbálně agresivnější než jednoduché, jelikož přispívají ke zrychlení konverzace a působí naléhavěji a ofenzivněji, tudíž více konfrontačně. Ačkoliv je to pouze jeden z mnoha faktorů, lze tedy tvrdit, že se novináři ve vybraných analyzovaných tiskových konferencích v rámci jednoduchých a složených dotazů dopouštějí verbálně agresivního způsobu dotazování. Nicméně je nutné vzít v potaz, že v mediálním žánru tiskové konference se novináři většinou ptají na více otázek najednou, jelikož nemají tolik prostoru z hlediska času, a zároveň nemají jistotu, že se na danou otázku zeptá někdo jiný.

4.3.2.2 *Otázky zjišťovací, negativní zjišťovací, doplňovací a vylučovací*

Další kategorii kvantitativní analýzy tvořily podtypy otázek otevřených a uzavřených, které mají interogativní, tedy tázací formu. Ve vybraných analyzovaných tiskových konferencích byl nejdříve zjištěn celkový počet otázek novinářů a poté byla každá jednotlivá otázka analyzována a podle její formy označena za otázku zjišťovací, negativní zjišťovací, doplňovací či vylučovací. Na závěr byl určen jejich celkový poměr, který názorně představuje následující graf.

Graf č. 1 – Rozložení typů otázek

Jak je z grafu již na první pohled patrné, až na druhou vybranou tiskovou konferenci ze dne 13. 3. 2020 nejvíce převládaly otázky doplňovací, které poskytují tazajícimu větší prostor a rozmanitost odpovědi než je tomu u ostatních typů otázek. Očekává se tedy rozsáhlejší a volnější odpověď, jež dotazujícímu vysvětluje a objasňuje danou otázku, nemusí však tomu tak být vždy. Například následující ukázka ilustruje doplňovací a následně zjišťovací dotaz novinářky Simony Šimkové ohledně nedodržování karantény a případných postihů, nicméně odpověď Jana Hamáčka byla nepřímá a na doplňovací otázku pouze konstatoval, že se domnívá, že taková situace nemůže nastat, tudíž je zřejmě dle něj zbytečné na ni vůbec odpovídat.

Ukázka transkriptu: TK4

397. **SŠ:** ee simona šimková televize nova ((míněno televize Nova)) ((nádech)) ee vy ste mluvili
398. o: nasazení policistů kteří budou hlídat: ee dodržení karantény ee mluvili ste o
399. parcích což je v pořádku: a: co když někdo vyrazí na václavské náměstí někam do davu a
400. bude u toho přichycen, plánujete nějaké tresty?
401. **JH:** paní kolegyně: já nepředpokládám že: po tomto opatření bude na václavské náměstí
402. jakýkoliv dav. to není možné.

Ve druhé analyzované tiskové konferenci byly nejvýrazněji obsaženy zjišťovací otázky (celkem 14 z 26 otázek), které mají nejstriktnější a nejpřísnější charakter co se možnostmi odpovědi týče, jelikož na ně lze odpovědět pouze ano či ne. Dotazující chce tudíž tímto způsobem zjistit, zda daný fakt, pohled či stanovisko tazající potvrdí či vyvrátí. Následující

replika novinářky Karolíny Jelínkové obsahuje celkem 3 otázky zjišťovací ohledně omezení lyžařských areálů, vyššího schodku státního rozpočtu a základních škol.

Ukázka transkriptu: TK1

640. **KJ:** ještě jednou jelínková česká televize ((míněno Česká televize)) já se vrátím jenom k
641. těm předchozím dotazům ee platí ten zákaz nebo ta omezení taky na lyžařské areály, jako
642. tomu je například slovensko tam chce tedy omezit ((nádech)) e potom na tu distribuci
643. roušek mezi občany: jesli se nějakým způsobem plánuje jesli se počítá s vyšším schodkem
644. státního rozpočtu, vzhledem k situaci ((nádech)) a jenom pro upřesnění těch třicet dní se
645. bude tedy týkat i těch ee základních škol, toho omezení děkuju.

Třetí nejpočetnější skupinu tvořily otázky vylučovací, kterými dávají novináři dotazovanému na vybranou pouze ze dvou možností. Celkem se ve vybraném vzorku objevilo 9 vylučovacích otázek, z toho nejvíce (4) v první analyzované tiskové konferenci ze dne 12. 3. 2020. Následující složený dotaz novinářky Adély Jelínkové obsahuje vylučovací otázku tážající se na možné sankce zemím v rámci Evropské unie. Předpokládá se, že dotazovaný odpoví tedy dvojitým způsobem, jelikož otázka dává na vybranou pouze ze dvou možností – buď souhlasit, že lze diskutovat o možném zavedení sankcí či potvrdit, že tento problém nyní není na místě.

Ukázka transkriptu: TK1

690. **AJ:** eee pane premiére vy ste tady zmiňoval několikrát že to trasování pokud by probíhalo
691. i v té itálii tak že by tam ((nádech)) vlasně to šíření: nebylo: ee takovou rychlostí
692. dá se říci nebo je možné takto do budoucna ee se zeptat na to zda třeba v rámci
693. evropské unie ((nádech)) ee kerá se potom třeba sejde bude to nějakým způsobem řešit
694. ((nádech)) že se třeba: pro země které nezavedly dostatečná opatření ((nádech)) zavede
695. nějaká sankce nějakým způsobem se o tom s nimi bude debatovat ((nádech)) nebo zda to
696. vůbec jako vlasně ((nádech)) ee není na místě /.../

Nejméně zastoupené otázky byly otázky negativní zjišťující, které se stejně jako otázky zjišťující ptají na platnost či neplatnost daného jevu, na rozdíl od nich však mají negativní formu. Tvořilo jich ve všech analyzovaných konferencích celkem 11 otázek a z celkového počtu 163 otázek zahrnují dohromady 6,7 %. Následný příklad zobrazuje negativní zjišťovací dotaz novinářky Adély Jelínkové, která se negativní formou táže na případné uzavření mateřských škol.

Ukázka transkriptu: TK1

334. **AJ:** dobrý den jelínková televize prima ((míněno televize Prima)) já bych se ráda zeptala
335. ee a navázala na: pana ministra jestli: i: přes tadyto ee přes tadyty všechny opatření
336. neuvažujete o uzavření těch mateřských škol a: pokud ne tak proč?

Steven Clayman a John Heritage označují otázky zjišťovací a negativní zjišťovací za verbálně agresivnější než otázky doplňovací a vylučovací. Pokud sečteme počet všech otázek

zjišťovacích a negativních zjišťovacích (78) a porovnáme ho se součtem otázek doplňovacích a vylučovacích (85), dojdeme k závěru, že nelze v tomto případě tvrdit, že by převažoval konfrontační způsob dotazování novinářů, jelikož převážně používali otázky doplňovací, které dle zmíněných autorů za verbálně agresivní považovány nejsou.

4.3.2.3 Výzvodé dotazy

Další oblast kvantitativní analýzy otázek a způsobu dotazování novinářů tvoří výzvodé dotazy, které oproti ostatním nemají interogativní formu, a jsou proto zařazeny do samostatné kapitoly. V celém výzkumném vzorku bylo dohromady naměřeno 22 výzvodých dotazů, z toho nejvíce výzvodých dotazů (13) bylo naměřeno ve třetí analyzované tiskové konferenci ze dne 14. 3. 2020 a v ostatních konferencích se vyskytovaly vždy po 3 dotazech.

Použití výzvodých dotazů je široké, značně se liší a různí se dle dané situace. Slouží k představení a vysvětlení faktů, ke kterým se má druhá osoba vyjádřit, k osobnímu komentáři nebo doporučení či k prosbě o vysvětlení nebo o reakci. Nicméně další běžné využití výzvodých dotazů jako jsou různé provokativní poznámky, ohrazování se vůči druhé osobě či reformulace jsou specifické zejména pro rozhovor či jiný dialogický projev, takže nejsou z hlediska charakteru tiskové konference pro výzkum relevantní.

Největší výskyt výzvodých dotazů byly zejména přímé výzvy o reakci či vysvětlení. Většina všech výzvodých dotazů měla podobnou formu jako následující ukázka novinářky Adély Jelínkové ohledně zavírání hranic.

Ukázka transkriptu: TK3

280. **AJ:** /.../ já bych jenom poprosila o vaši reakci předsedkyně evropská komise uršula
281. ((nádech)) fon der lajenová ((míněno Ursula von der Leyenová)) kritizuje vlasně to
282. ((nádech)) zavírání těch hranic: ee odkazovala se vlasně na věháó ((míněno WHO))
283. ((nádech)) říkala že je to omezování těch lidských svobod
285. tak jesli: to můžete prosím ((nádech)) ňák ňákým způsobem okomentovat

Další případ výzvodého dotazu novináře Radka Bartoníčka ve formě podněcujícího komentáře zazněl v reakci na chybějící veřejně přístupné informace ohledně zdravotních prostředků. Bartoníček v tomto případě doporučuje předsedovi vlády, jaký by osobně zvolil postup a přináší námět, jak tento problém řešit. Tato forma však byla ojedinělá.

Ukázka transkriptu: TK3

515. **RB:** =ještě se zeptám ee já: za to děkuji protože <já si myslím že řada lidí> tyhle
516. odpovědi: uvítá protože e některé zazněly možná poprvé ((nádech)) s kým se radíte ale:
517. ((nádech)) určitě pane premiére bude čas se vrátit až snad všechno pomine k tomu jestli
518. nebylo možné objednávat ochranné prostředky dřív ((nádech)) jestli nebylo možné (daleko)
519. dřív pardon daleko dřív ee daleko více míst k testování a tak dále a tak dále ((nádech))

520. na to teďka není čas asi na tyhle: ((nádech)) dotazy zeptám se proto ještě na: ty ochranné
521. prostředky. vy říkáte: trochu bodu- budoujte tím že tam je taková situace tam je taková
522. situace tam je taková ale: ((nádech)) prosím možná by bylo dobré na internet umístit
523. informace naprosto: konkrétní pro spoustu i: ee praktických ordinací pro spoustu lékařů
524. kteří třeba: nejsou v nemocnicích nebo někde jinde pro sestřičky myslím si že: ((nádech))
525. tyhle informace by uvítali i přesné kdy přijdou ochranné prostředky jaké přesně budou
526. ((nádech)) jakým způsobem a kdy se dostanou do různých míst nejen do krajských
527. nemocnic ((nádech)) jenom dávám jakoby námět že si myslím že tohle by bylo dobré. /.../

Lze tedy na základě výzkumu konstatovat, že většina výzvočných dotazů byly přímé výzvy a prosby o reakce. Naopak oponování či reformulace se neobjevily ani v jednom případě, což se již předem očekávalo, neboť je využívají zejména moderátoři ke stručnému shrnutí odpovědi tázaného hosta, aby byla srozumitelná, a aby diváci nebo on sám jeho odpovědi lépe porozuměli.

4.3.2.4 Následné dotazy

Následné dotazy jsou poslední analyzovanou kategorií a také posledním indikátorem verbální agresivity dotazování novinářů. Využívají se v situaci, kdy dotazovaný neodpovídá na otázku zcela přesně nebo v případě, když ze složeného dotazu některou otázku vynechá či neodpoví vůbec. Celkem se v analyzovaných tiskových konferencích vyskytovalo 11 následných dotazů, z toho nejvíce v první ze dne 12. 3. 2020 (7), ve druhé ze dne 13. 3. 2020 se naopak neobjevil ani jeden výskyt.

Následující případ ilustruje situaci, kdy je ze složeného dotazu vynechána jedna otázka, a proto ji novinářka Simona Šimková musí následně zopakovat, aby na ni Jan Hamáček odpověděl.

Ukázka transkriptu: TK1

285. **SŠ:** policie by měla: kontrolovat lidi dodržovat karanténu takže: já bych se zeptala jak
286. to bude v praxi toto probíhat: budou ti policisté nějak speciálně vybaveni a kolik lidí
287. momentálně v karanténě vůbec je?
288. **JH:** =tak: ano: ee policie české republiky: ve spolupráci s: orgány ministerstva práce a
289. sociálních věcí ((nádech)) bude provádět ee dodržování karantény ((nádech)) my máme:
290. seznam ee všech osob kterým byla nařízena karanténa ((nádech)) a: ee bude probíhat
291. namátková kontrola toho zda tu karanténu ((nádech)) dodržují. v případě že se ukáže že
292. že karanténu nedodržují ((nádech)) vystavují se: e sankci která jim bude udělena
293. ze strany: ee orgánů ee ochrany veřejného zdraví ((nádech)) a jak všichni víte
294. ty sankce sou: až do výše tří milionů korun /.../

Ukázka transkriptu: TK1

305. **SŠ:** kolik lidí tedy je:, v karanténě
306. **JH:** =to teď to číslo u sebe nemám ale: máme seznam.

Následné dotazy, jež jsou pokládány novináři vycházejí z odpovědí dotazujících, takže jsou zpravidla nepřipravené a novináři se spoléhají na vlastní pohotovost a improvizaci. V několika případech se však ve výzkumném vzorku objevily otázky v rámci složených dotazů, které nebyly zcela zodpovězeny a dotazující novinář již žádný následný dotaz nepoložil. Tento fakt může být způsobený nesoustředěností daného novináře nebo také nedostatkem časového prostoru pro zodpovězení všech otázek a následujících doplňujících informací.

Ohledně následných dotazů ve vybraných analyzovaných tiskových konferencích však nelze tvrdit, že by určovaly míru verbální agresivity způsobu dotazování novinářů, jelikož z celkového počtu otázek (163) se vyskytlo pouze 11 následných dotazů. Jednalo se tedy pouze o ojedinělé případy a ne o frekventovaný jev, a tudíž faktor stanovující verbální agresivitu během dotazování.

4.4 Vybrané techniky způsobu odpovídání Andreje Babiše

Poslední částí analýzy jsou vybrané techniky způsobu odpovídání Andreje Babiše, mezi které jsou zařazeny překryvy, přerušování replik, způsob reakce a typy reakce z hlediska obsahu a chyby v řeči. V každé kategorii jsou pomocí názorných ukázek či tabulek ilustrována a posléze vysvětlena daná technika způsobu odpovídání.

4.4.1 Překryvy

V několika případech v replikách Andreje Babiše došlo ke vzniku překryvů výpovědí, tedy k situaci, kdy Babiš začal odpovídat dříve než daný novinář ukončil svou repliku. Důvod však nelze vždy označit za záměrný, jelikož v některých situacích není možné s určitostí stanovit, kdy přesně bude replika moderujícího ukončena a zda nehodlá dále ve své promluvě pokračovat.

Jak již bylo řečeno v teoretické části, překryvy v oblasti relevantní z hlediska přechodu dělí Schegloff na terminální, ke kterým dochází v situaci, kdy se dosavadní mluvčí chystá dokončit svou repliku a druhý mluvčí začne mluvit o něco dříve. Souběžný start nastává v případě, když se oba dva mluvčí ujmou slova souběžně a první pokračuje ve své replice.

4.4.1.1 Překryvy terminální

Případ terminálního překryvu s Andrejem Babišem se objevil hned několikrát. Následující transkript znázorňuje repliku novináře Martina Ťopka, jenž svou výpověď nestačil dokončit, jelikož Andrej Babiš svou repliku zahájil ve chvíli, kdy se domníval, že novinář svou výpověď již ukončil a nebude v dotazu pokračovat.

Ukázka transkriptu: TK1

408. **MĚ:** =ano ee tomu rozumím ale: ee k deseti laboratořím akreditovaným přibyly tuším tři
409. nebo čtyři ((nádech)) ale ten nárůst ee na- e nakažených lidí je je daleko větší daleko
410. rychlejší. jaké je tedy podle vás možné konečné číslo akreditovaných laboratoří
411. které by se měly [podílet]
412. **AB:** [(prosim vás)]
413. **MĚ:** na testování,

V další ukázce terminálního překryvu podobně jako v té předchozí lze vypořádat situaci, kdy se novinářka Karolína Bazalová doptává na městskou hromadnou dopravu, ale ke konci její výpovědi dochází k překryvu, jelikož se Andrej Babiš domnívá, že svou repliku již ukončila, a chce se tím pádem ujmout slova.

Ukázka transkriptu: TK3

254. **KB:** a ještě prosím ta městská hromadná doprava a vnitrostátní doprava já vím že jste
255. kroutili hlavou ale [aby to ještě zaznělo].
256. **AB:** [to v žádném případě] prosím vás v žádném případě nebudeme
257. omezovat. v žádném případě. ((nádech)) my jasně říkáme: my potřebujeme aby lidi chodili
258. do práce ((nádech)) ee takže: samozřejmě ee pokud přes víkend když budou ee radši
259. doma: tak to bude fajn ale: ee musí chodit do práce (samozřejmě) je plno lidí kteří sou
260. zaměstnaní i: přes víkend takže: v žádném případě ((nádech)) ee sme neuvažovali a
261. neuvažujem ani podle mého názoru to nemůže nastat ((nádech)) ee (samozřejmě)
262. můžeme v nějaké situaci ((nádech)) ee řekněme trošku to regulovat ale: určitě nikdy: nikdy:
263. ee nerozhodneme abysme zastavili ((nádech)) ee hromadnou ee dopravu ee městskou
264. dopravu a vnitrostátní.

4.4.1.2 Souběžný start

Souběžný start Andreje Babiše s novináři či jinými vládními činiteli se také vyskytl hned v několika případech. Například následující ukázka ilustruje situaci, kdy se opět dotazoval Martin Ťopek, tentokrát ohledně testování, ale jelikož nebyl přesně určený adresát, nýbrž vláda jako celek, ujali se slova naráz Andrej Babiš i ministr vnitra Jan Hamáček. Nicméně slovo převzal Andrej Babiš a pokračoval dál ve své promluvě, takže Jan Hamáček dokončil svou repliku až po ukončení té Babišovy.

Ukázka transkriptu: TK1

380. **MĚ:** ee martin ťopek dobrý den ((nádech)) ještě k tomu testování ee se chci zeptat jak
381. vnímá vláda jako problém ee rychlost s jakou se ee podaří eee lidi s podezřením na
382. koronavirus otestovat ((nádech)) ee v sice přibyly laboratoře které toto testování mohou
383. provádět ale zároveň se ee silně rozšířil nebo zvětšil počet nakažených lidí ((nádech))
384. jaké dělá vláda, konkrétní kroky teda pro to aby se počet nakažených nešířil rychleji
385. ((nádech)) než ee jak se třeba daří rozšiřovat počet laboratoří: ((nádech)) nebo možnosti
386. ee možností státu otestovat ee ee podezřelé nakažené.
387. **JH:** [tak to pak velmi]

388. **AB:** [teď té:] <tak teď té> otázce úplně nerozumím my: ((nádech)) máme dostatečnou: ee
 389. testovací kapacitu my sme začínali: s jedním státním zdravotním ústavem postupně sme
 390. rozšířili na osm na deset na třináct ((nádech)) můžeme: eště: mm další takže ty kapacity
 391. tu sou: ((nádech)) je tam zkratka nějaký proces nějaké standardy ee trvá to: trvá
 392. to šest hodin: ((nádech)) ee tu informaci dostáváme předtím sme to měli dvakrát denně:
 393. teď to máme okamžitě ((nádech)) ee a: samozřejmě: ti ha- krajský hygienici to h- hned
 394. komunikují s nemocnicemi my sme organizovali setkání čtrnáct ((nádech)) ee fakultních a
 395. krajských nemocnic ty klíčové nemocnice ((nádech)) tu spolupráci s krajskou hygienou:
 396. ((nádech)) ee takže já: myslím eee že to zvládneme a: a: zatím není žádný žádný problém

4.4.2 Přerušení replik

Kromě samotných překryvů se analýza zaměřuje na možné výskyty přerušení replik neboli také záměrné „skočení do řeči“, i když to u žánru tiskové konference není příliš obvyklé. Přerušení se v této práci sleduje dvě samostatné kategorie, a to kontroverzní, jež má konfliktní povahu, a korektivní, které si klade za cíl nějakou informaci z výpovědi druhého mluvčího opravit.

4.4.2.1 Kontroverzní

K jedinému přerušení z analyzovaného vzorku ze strany Andreje Babiše, které lze považovat za kontroverzní došlo mezi ním a dotazováním novináře Radka Bartoníčka. V první ukázce Andrej Babiš přeruší Bartoníčkovu repliku, když ho novinář nařkne, že lékaři v první linii nemají ochranné prostředky, na což Andrej Babiš okamžitě reaguje, ale nechá novináře domluvit.

Ukázka transkriptu: TK3

397. **RB:** =jo ee radek bartoniček aktuálně tečka cézet ((míněno Aktuálně.cz)) ee dobrý den e
 398. pane premiére ((nádech)) já myslím že: e každý vám drží <palce> věřím tomu a: ((nádech))
 399. táhneme: e za jeden e provaz ale: přece jenom ((nádech)) nejsou některé ty opatření
 400. opožděná vy zase řeknete: neudělal jsem žádnou chybu: ((nádech)) e všechno je v
 401. pořádku. ale: lékaři v první linii nemají často ochranné prostředky. a nepřicházejí a
 402. vypadá to že přijdou pozdě [e jak je to]
 403. **AB:** [(který lékaři),]
 404. **RB:** e pardon e jak je to možné: a: vy: odpovídáte ale ta odpověď není moc konkrétní
 405. ((nádech)) pardon kdy ty ochranné pardon kdy ty ochranné prostředky přijdou. ((nádech))
 406. není tady ministr zdravotnictví což možná na lidi: nepůsobí zrovna nejlépe proč tady
 407. není ((nádech)) e ministr zdravotnictví, alespoň prosím tenhle dotaz já se pak zeptám
 408. možná víc ale: ((nádech)) protože vy když dostanete víc dotazů logicky zapomenete: ty
 409. další a: ((nádech)) ee ne- neodpovíte děkuju.

Ve druhé ukázce Radek Bartoníček pokračuje se svými dotazy a je několikrát přerušen komentáři Andreje Babiše, kterými buď popírá novinářovo tvrzení, začne se smát a nebo se

snaží převzít slovo, aby odpověděl na všechny otázky, jelikož novinář v předchozí replice tvrdí, že v případě více dotazů na nějaké Andrej Babiš logicky zapomene odpovědět. Tato ukázka jako jediná z analyzovaného výzkumného vzorku připomíná svou formou dialog, jelikož na sebe dva mluvčí vzájemně reagují a vedou konverzaci, nicméně tato situace byla v celém výzkumném vzorku i žánru tiskové konference ojedinělá.

Ukázka transkriptu: TK3

449. **RB:** já se ještě s dovolením zeptám e pane premiére nepochybuji že se maximálně snažíte
450. ale: ((nádech)) e myslíte si že je správné že vidím že vy děláte telefonní linku:
451. e zároveň objíždíte velkoobchody a další věci [e není lepší pardon pardon pardon]
452. **AB:** [(neo- neobjíždím)]
453. **RB:** není lepší to rozvrstvit na více lidí a s tím souvisí jenom prosím dotaz ((nádech))
454. můžete říct která skupina lidí kteří odborníci nebo alespoň přibližně s kým ty své
455. věci ((nádech)) konzultujete, protože vy ste známý jako velký individualista to znamená
456. [i to že ste se rozhodli pardon v noci ste se rozhodli:]
457. **AB:** [((smích))]
458. **RB:** že ee uzavřete ráno ee velkoobchody to znamená ((nádech)) máte kolem sebe tým
459. odborníků a důležitý [dotaz]
460. **AB:** [(ano)]
461. **RB:** jak moc pardon jak moc na tyto odborníky ((nádech)) ee dáváte? a pak se chci zeptat
462. [ee ještě teda ((smích)) a už vás nechám to:]
463. **AB:** [můžu teda odpovědět? na tu první otázku:,]
464. **RB:** ee pardon [a ještě se chci ne ne]
465. **AB:** [ne: já zapomenu] na tu druhou tak [nechte mě odpovědět na tu první:
466. z dovolením jo: takže:]
467. **RB:** [((smích)) takže tak dobrý první teda na
468. ty odborníky] a zda: dáváte: na: odborníky a nejste příliš individualista. děkuju.

4.4.2.2 Korektivní

Korektivní přerušení novináře se v případě této práci objevilo pouze 2×, a to mezi Andrejem Babišem a novinářkou Adélou Jelínkovou. V obou případech mezi mělo podobu krátké korektivní poznámky. K přerušení došlo ve chvíli, když novinářka Adéla Jelínková uvedla chybnou informaci ohledně počtu respirátorů, jelikož místo 1,4 milionů řekla 1,4 miliard, načež ji Andrej Babiš vzápětí opravil, ale zároveň nechal její výpověď dokončit a odpověděl až posléze. Ke konci repliky však novinářce opět „skočil“ do řeči replikou, jež byla označena jako neidentifikovatelné mumlání.

Ukázka transkriptu: TK3

266. **AJ:** ((nádech)) ee dobrý den jelínková televize prima ((míněno televize Prima)) ((nádech))
267. ee já to vezmu popořadě jak to tady mám ee zmiňoval jste banky (takže zůstanou) vlasně
268. stejně ty se nezavírají ee jak je na tom například pošta. dále bych vás poprosila

269. potvrdit informaci: včera vlasně pan ministr vojtěch říkal že by měla proběhnout
270. objednávka: na: pokud se nepletu jedna celá čtyři miliardy respirátorů tak jesli
271. ta objednávka: [proběhla: nebo]
272. **AB:** [milionu]
273. **AJ:** v jakém to je stavu: ee na dále ee do médií se dostala informace že někteří lidé
274. kteří vlasně cestují ((nádech)) ee z těch rizikových oblastí tak zkouší například že si
275. vypnou ten mobilní telefon je to ee já jak to: ((nádech)) jak to vlasně v tomto způsobu:
276. jako funguje: aby i- chtějí vyhnout té ee povinné čtrnáctidenní karanténě ((nádech))
277. může na ně vláda nějakým způsobem přijít potom při těch namátkových kontrolách ((nádech))
278. tak jak se při: ee tomhlectom postupuje: ((nádech)) ee dále pan ministr hamáček
279. hovořil vlasně že se nebude jednat o: jakousi šikanu ze strany: ee těch policistů
280. ((nádech)) e já bych jenom poprosila o vaši reakci předsedkyně evropská komise uršula
281. ((nádech)) fon der lajenová ((míněno Ursula von der Leyenová)) kritizuje vlasně to
282. ((nádech)) zavírání těch hranic: ee odkazovala se vlasně na věháó ((míněno WHO))
283. ((nádech)) říkala že je to omezování těch [lidských svobod]
284. **AB:** [((mumlání))]
285. **AJ:** tak jesli: to můžete prosím ((nádech)) nějak nějakým způsobem okomentovat a: poslední
286. ((nádech)) otázka: ta opatření vlasně zakazují maloobchodní prodej ((nádech)) znamená
287. to že obchody mohou být nadále otevřeny pro živnostníky? děkuju.

Nicméně novinářka zřejmě Babišovu poznámku nezaregistrovala, jelikož se později v rámci stejné tiskové konferenci opět zeptala na stejný dotaz, jelikož předtím nebyl zodpovězen, a opět uvedla stejnou mylnou informaci ohledně množství respirátorů, načež ji Andrej Babiš vzápětí znovu opravil. Tentokrát však novinářka udělala krátkou pauzu a ihned informaci opravila. Stejně jako v předchozí ukázce ji Andrej Babiš poté nechal repliku dokončit.

Ukázka transkriptu: TK3

357. **AJ:** ee jenom tedy jesli ještě můžu potvrdit tu objednávku těch: ee respirátorů z m- ze
358. včerejška co vlasně říkal pan ministr vojtěch: ee pokud se nepletu mělo by jich být
359. být: jedna celé čtyři miliardy ((nádech)) tak jesli tedy ta objednávka [proběhla (.)ee
360. milionů. jesli]
361. **AB:** [(prosim vás
362. miliony něco)]
363. **AJ:** jesli jako proběhla nebo ne: a: ještě jedna otázka na pana premiéra pane premiére
364. ((nádech)) vy ste zmiňoval tu karanténu po celé české republice já vím že ste několikrát
365. říkal ((nádech)) že nechcete fabulovat ale přece jenom ((nádech)) co by bylo tím
366. spouštěčem na co se čeká je to například ten první mrtvý vm- nějak první obět? děkuju.

Nelze tedy v rámci výzkumného vzorku obecně tvrdit, že by se Andrej Babiš skrze konfliktní přerušení dopouštěl konfliktního jednání a záměrně a často „skákal“ novinářům do výpovědí, aby demonstroval svůj nesouhlas. Jelikož se ale u něj jako u jediného mluvčího vlády

vyskytlo korektivní přerušení novináře, lze konstatovat, že se jedná o komunikační strategii, která je oproti ostatním přítomným politickým činitelům pro něj specifická.

4.4.3 Způsob reakce a typy reakce z hlediska obsahu

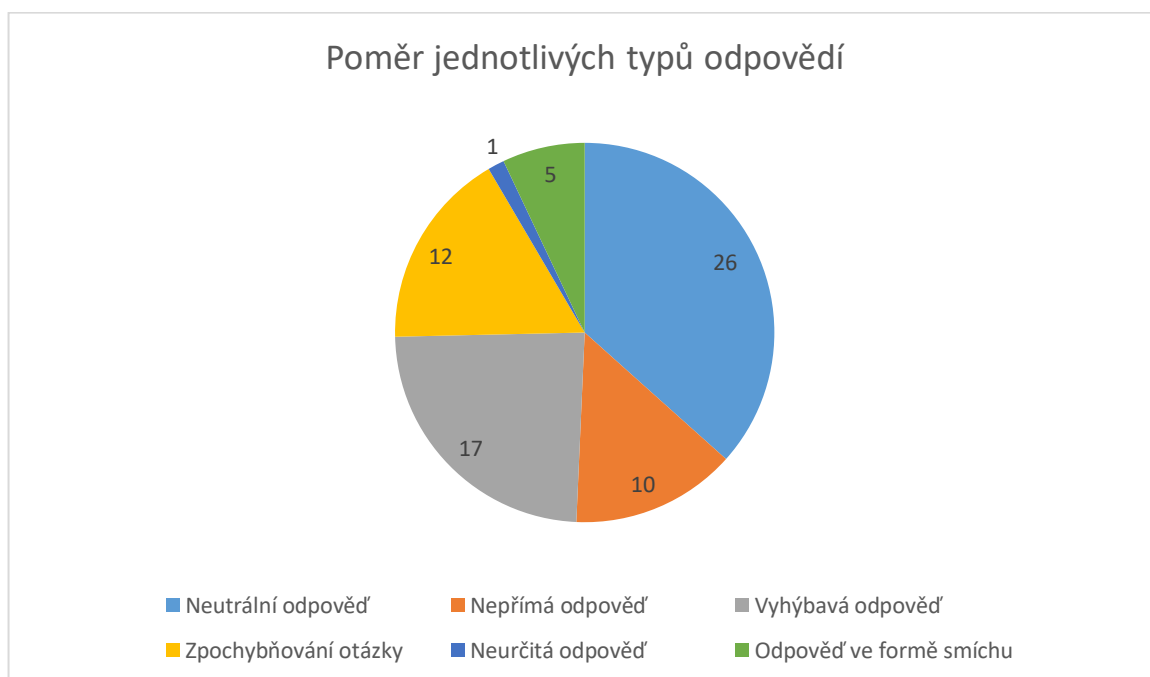
Způsob reakce a typy reakce na položenou otázku patří bezpochyby k důležité oblasti zkoumání pro zjištění techniky a stanovení komunikační strategie způsobu odpovídání dotazovaného. Následující analýza způsobu reakcí se zaměřuje na typy odpovědí, jež vychází z typologie Jany Hoffmannové⁸², která je použila při vlastní analýze mediálních rozhovorů s politickými činiteli. Použití určitého typu odpovědi může mít různorodou příčinu – může se jednat o prostou neznalost dotazovaných informací, záměrné zamlčování, kdy politik nemá v zájmu na otázku odpovědět, či o situaci, kdy politik nemůže danou informaci z určitých důvodů sdělit. Samozřejmě lze u politiků v mediálních rozhovorech a dalších žánrech najít i repliky, ve kterých politik přesně a jasně odpovídá na položenou otázku a systematicky vysvětluje analyzovaný problém, nicméně manipulativní komunikační techniky a vyhýbavé či únikové strategie jsou pro politickou komunikaci příznačné a nemohou z ní zcela vymizet.

Ve výzkumném vzorku bylo naměřeno celkem 41 dotazů přímo mířených na premiéra Andreje Babiše, nicméně v několika případech reagoval Andrej Babiš i na ostatní dotazy novinářů spolu s dalšími členy vlády, měly však spíše doplňující charakter, a nebyly tak analyzovány jako sekvenční pár otázka–odpověď. Jednotlivé dotazy se zpravidla skládaly z vícero otázek, a proto byla každá jednotlivá odpověď v Babišových replikách analyzována a počítána zvlášť, celkem tak bylo napočítáno 95 otázek novinářů. Analýza Babišových reakcí, kterých bylo naměřeno celkem 71, se konkrétně členila na neutrální, nepřímé a vyhýbavé odpovědi a na zpochybňování otázky, které je charakterizováno jako projev určitého nesouhlasu s názorem dotazujícího. Do zvláštní kategorie byla přidána neurčitá odpověď a odpověď ve formě smíchu, ačkoliv se předem očekávalo, že nebudou mít velké zastoupení, nýbrž spíše výjimečné.

Na následujícím grafu znázorňujícím poměr jednotlivých typů reakcí Andreje Babiše zastoupených v analyzovaném vzorku lze vyčíst, že nejvíce reakcí bylo neutrálních, tedy, že odpověděl na danou otázku jasně a srozumitelně. Dále jsou charakterizovány jednotlivé typy reakcí a pro větší názornost uvedeny konkrétní ukázky.

⁸² HOFFMANNOVÁ, Jana. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013, s. 129–139. Lingvistika (Academia).

Graf č. 2 – Poměr typů odpovědí Andreje Babiše

4.4.3.1 *Neutrální odpověď*

Jak již bylo řečeno, největší zastoupení měly neutrální odpovědi, jimiž dotazovaný odpovídá přímo a srozumitelně na otázku bez jakýchkoliv snah se otázce vyhnout nebo odbočit od tématu. Neutrální odpověď je tedy taková, kdy je dodržen sekvenční pár otázka–odpověď a dotazovaný podává přímou odpověď na otázku bez jakékoliv náznaku neurčitosti, zamlžování či konfrontace. Celkem bylo naměřeno 26 neutrálních reakcí (cca 36 %), dá se tedy říct, že z analyzovaného vzorku přibližně každá třetí odpověď měla neutrální charakter a Andrej Babiš se snažil odpovědět na otázku neutrálně a věcně.

Na následujícím příkladu lze pozorovat otázku novinářky Zdeňky Trachtové z Českého rozhlasu, která se táže Andreje Babiše na důvody výměny hlavní hygieničky paní Gottvaldové, na což ji Andrej Babiš stručně a jasně odpovídá, že nezvládala svoji pozici.

Ukázka transkriptu: TK1

278. **ZT:** a jaké jsou prosím důvody, té výměny
279. **AB:** ((nádech)) důvody jsou: e že podle našeho názoru: ee paní hlavní hygienička
280. ((nádech)) eee nezvládala svoji práci a svoji pozici

V dalším dotazu novinářky Adély Jelínkové odpovídá Andrej Babiš na kapacitu lékařů a sester a ujišťuje, že personálu je v nemocnicích dostatek a že je v jednání vlády vyzvat studenty vysokých škol o výpomoc.

Ukázka transkriptu: TK1

697. **AJ:** /.../ ((nádech)) ee zda má Česko

698. v tuto chvíli dostatečný počet ((nádech)) ee lékařů a sester.
699. **AB:** ((nádech)) určitě určitě my máme dostatečný počet lékařů a sester my teď budeme
700. pokračovat v (jednání) ee my: vlastně vyzveme lékařské fakulty ((nádech)) ee
701. (prostřednictvím) ministra plagy: ee aby: nám vysokoškoláci doufám že budou ochotni
702. nějakým způsobem mohli pomoc v nemocnicích těch vyšších ročníků i stejně ((nádech))
703. ee u pedagogů ee ee ((listování papírů)) pokud by byla potřeba samozřejmě nevím pro
704. mateřské školky nebo pro ty zařízení co maj ty ((nádech)) ee ty nemocnice. /.../

4.4.3.2 *Vyhýbavá odpověď*

Hned na druhém místě se umístily odpovědi vyhýbavé, které můžeme charakterizovat jako záměrné znejasňování informace nebo zdroje, na který se novinář táže. Důvodem vyhýbavých odpovědí je jen zřídka politikova neznalost. Častěji můžeme pozorovat, že politik danými informacemi disponuje, ale z určitého důvodu je nechce nebo nemůže sdělit. Může tak docházet k záměrnému znejasňování ohledně zdroje informací například ve formě vyjádření typu „doneslo se ke mně“, „mluvilo se o tom“, „zaslechl jsem“ apod.⁸³ Nicméně nemusí se vždy jednat o záměrné zamlčování, jelikož někteří mluvčí používají při svých výpovědích spíše obecné výrazy, což je zapříčiněno jejich vyjadřovacím návykem.

V následující ukázce byl Babišovi položen dotaz obsahující hned několik otázek, nicméně Andrej Babiš se nejdříve zaměřil na otázku ohledně státního rozpočtu, jež dle něj není vůbec namístě a u které zdůrazňuje, že ani peníze nemohou vždy zajistit zdraví a bezpečí obyvatel.

Ukázka transkriptu: TK1

640. **KJ:** ještě jednou jelínková česká televize ((míněno Česká televize)) já se vrátím jen k
641. těm předchozím dotazům ee platí ten zákaz nebo ta omezení taky na lyžařské areály, jako
642. tomu je například slovensko tam chce tedy omezit ((nádech)) e potom na tu distribuci
643. roušek mezi občany: jesli se nějakým způsobem plánuje jesli se počítá s vyšším schodkem
644. státního rozpočtu, vzhledem k situaci /.../
646. **AB:** na ten deficit sem vám odpověděl že: teď chcem zastavit ten vir ((nádech)) a deficit
647. budem určitě řešit ee ((nádech)) až potom. když skončí. a: že to bude náročné ty dopady
648. budou obrovské ((nádech)) a že sme exportní země: a: že: ty ostatní země v evropské unii
649. budou mít velké problémy ((nádech)) a: samozřejmě e e evropa: nabízí peníze ale dneska
650. ((nádech)) zkrátka i když máte peníze tak vám to ani nemůže pomoci. není to dneska o
651. penězích. je to o tom: ((nádech)) zastavení šíření toho viru o těchto opatřeních /.../

V další ukázce je položena otázka Klárou Bazalovou, která se opět týká schodku státního rozpočtu, ale o dva dny později (14. 3. 2020), u které znovu zkonstatoval, že to není

⁸³ HOFFMANNOVÁ, Jana. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013, s. 132. Lingvistika (Academia).

důležité téma, jímž by se měl nyní zabývat, jelikož jedině, co ho zajímá a co by měl řešit je zdraví lidí.

Ukázka transkriptu: TK3

741. **KB:** a ještě můžu poprosit doptání co se týká těch ekonomických dopadů tak ee
742. samozřejmě: ((nádech)) ee s jakým schodkem, v této chvíli počítáte /.../
752. **AB:** /.../ schodek prosím vás schodek ee ((nádech)) ee já se omlouvám
753. ale schodek v této chvíli mě fakt nezajímá zajímá mě zdraví našich lidí ((nádech)) my
754. musíme zastavit ten vir musíme zkrátka: ((nádech)) udělat maximum pro to aby naše
755. zdravotnictví to zvládlo tuto situaci a: schodek určitě budeme řešit celý rok určitě
756. se nás to budete ptát <se nás to budete ptát takže:> ((nádech)) v této chvíli mě to fakt
757. nezajímá /.../

Další možný typ vyhybavé reakce je strategie úhybné odpovědi, kterou se dotazovaný schovává za názory někoho jiného – mohou to být například nějací odborníci v oboru, zahraniční experti či politici ze stejné politické strany, nicméně v každém případě se dotazovaný tímto způsobem snaží „přehodit“ odpovědnost na jinou osobu než je on sám.

Ukázka transkriptu: TK4

423. **MO:** opatrný čítéká ((míněno ČTK)) já sem tady i proto abych kladl dotazy redaktorů kteří
424. sem dnes nebyli vpuštěni proto budu je citovat jak je poslali: ((nádech)) první dotaz je
425. portál idnes cézet ((míněno iDnes.cz)) pane premiére řekl ste v televizi prima ((míněno
426. televizi Prima)) že i Česká republika by podle vás chtěla začít testovat na pacientech
427. nakažených koronavirem ((nádech)) remdesivir který vyvinula americká gilijed ((míněno
428. Gilead)) původně proti ebole. kdy by reálně mohl být remdesivir v česku lékařům k
429. dispozici a proběhlo už nějaké jednání s výrobcem léků že ho poskytnete? děkují.
430. **AB:** ((nádech)) mě o to požádala: eee ehm šéfka infekčního: ee oddělení e bulovky jesli
431. by: nemohli: ee na těch pacientech kteří sou u nich hospitalizováni a myslim že jich
432. tam bylo sedm a: ((nádech)) jednoho měli pustit domů: e do karantény jesli by pan
433. profesor prymula nemohl protože tam má kontakt: ((nádech)) e u té firmy vlasně ee
434. zabezpečit tento lék a: že by to mohli aplikovat na jejich (pacientech).

Ukázka transkriptu: TK1

529. **SŠ:** simona šimková z televize nova ((míněno televize Nova)) ještě jednou: ((nádech)) já
530. mám dotaz: jak se tvoří takové predikce vývoje nemoci, jak vznikají vůbec rozhodnutí o
531. opatřeních máte kolem sebe tým odborníků, nebo jde hlavně o čerpání zkušeností hlavně
532. ze zahraničí, ((nádech)) jak jste vůbec dospěli přímo k těmhle rozhodnutím,
533. **AB:** tak: ee samozřejmě je tady: ((nádech)) nějaká historie a: co na to odborníci já sem na
534. té <videokonferenci> ((nádech)) ee všech premiérů a prezidentů ukazoval ((nádech)) ee
535. ten rozhovor toho: německého epidemiologa ((nádech)) ee který mluví že až šedesát
536. procent ee obyvatel by mohlo být jako nakaženo ale pokud se neudělají opatření no tak
537. paní ((nádech)) kancléřka to takhle interpretovala /.../

Další známou taktikou vyhýbavosti je únik od položené otázky, jenž může být praktikován mnoha způsoby. Jde například o zamlžování se záměrem vyhnout se odpovědi, únik do propagování sám sebe, únik do citování různých osob či vlastního volebního programu, únik do všeobecných frází, moralizované výroky založené na figurách jako je eufemismus nebo například opakování toho stejného stále dokola. Následující ukázka je příkladem vyhýbavé odpovědi ve formě úniku, kdy místo odpovědi na otázku ohledně možnosti sjednoceného bezpečnostního opatření v rámci Evropské unie začíná Andrej Babiš vyjadřovat své pocity ohledně situace v Itálii a hodnotit svůj osobní postoj k ní, na otázku ale přímo neodpoví.

Ukázka transkriptu: TK1

690. **AJ:** eee pane premiére vy ste tady zmiňoval niekoľikrát že to trasování pokud by probíhalo
691. i v té itálii tak že by tam ((nádech)) vlasně to šíření: nebylo: ee takovou rychlostí dá
692. se říci nebo je možné takto do budoucna ((nádech)) ee se zeptat na to zda třeba v rámci
693. evropské unie ((nádech)) ee kerá se potom třeba sejde bude to nějakým způsobem řešit
694. ((nádech)) že se třeba: pro země které nezavedly dostatečná opatření ((nádech)) zavede
695. nějaká sankce nějakým způsobem se o tom s nimi bude debatovat /.../
705. **AB:** /.../ co se týká evropy já myslím že: teďka už nechci o tom mluvit mě to: strašně mrzí
706. já samozřejmě itálii mám rád: ((nádech)) ale: mmm ta situace u nich je dramatická: a:
707. faktem je že že bohužel ((nádech)) eee vlasně d- ee devadesát procent našich nakažených
708. je ((nádech)) vlasně buď přímo nebo nepřímo z itálie /.../

4.4.3.3 Zpochybňování otázky

Třetí analyzovanou kategorií Babišových reakcí je zpochybňování otázky, kterým dotazovaný vyjadřuje určitý nesouhlas, zpochybnění, nesoulad či odmítnutí stanoviska dotazujícího. V některých případech se dotazovaný pokouší názory dotazujícího korigovat či dokonce vyprovokovat tak, aby dál rozvedl jeho postoj a začal hájit své názory.

Následující situace názorně ilustruje otázku Jany Čermákové, které se zdálo zavření obchodních center urychlené, jelikož se o tom rozhodlo v noci s platností od 6h ráno a lidé se o tom dozvěděli až tentýž den a mohlo je to uvést do rozpaků při cestě na nákupy. Andrej Babiš však poskytne pouze strohou odpověď, že žádné obchodní centrum takhle brzy neotvírá, takže taková otázka není vůbec namístě.

Ukázka transkriptu: TK3

592. **JČ:** /.../ jak to konkrétně by mělo
593. vypadat nebo už teď vypadá v těch velkých obchodních centrech jestli tedy lidé
594. mohou projít třeba jen k těm potravinám pokud tam ty potraviny jsou nebo drogerie nebo
595. lékárna ((nádech)) a: jestli to nebylo příliš narychlo, protože lidé se <třeba dnes ráno
596. probudili vyrazili> do centra: ((nádech)) od šesti to platí je to rozhodnutí z noci
597. takže to nevěděli dopředu: tak jestli: některá ta opatření jako uzavření hranic

598. ((nádech)) samozřejmě měly jistý odklad takže jestli to nebylo jak se na to lidé
599. mají připravit jak se o tom mají dovědět, děkuju.
600. **AB:** žádné centrum neotvírá v šest přece

Další dvě ukázky mají spíše konfrontační charakter, kdy Andrej Babiš v obou případech dotazování Radka Bartoníčka vysloví nesouhlas vůči postoji novináře. Novinář nejdříve „nařknul“ Andreje Babiše z neposkytování konkrétních informací a ke konci dotazu dodal, že při dotazování více otázek najednou na některé neodpoví, jelikož na ně zapomene. Andrej Babiš novinářovu výpověď vzápětí vyvrátil a novináři doporučil, aby si informace ověřoval.

Ukázka transkriptu: TK3

401. /.../ lékaři v první linii prostě nemají často ochranné prostředky. a nepřicházejí a
402. vypadá to že přijdou pozdě [e jak je to]
403. **AB:** [(který lékaři),]
404. **RB:** e pardon e jak je to možné: a: vy: odpovídáte ale ta odpověď není moc konkrétní
405. ((nádech)) pardon kdy ty ochranné pardon kdy ty ochranné prostředky přijdou. ((nádech))
406. není tady ministr zdravotnictví což možná na lidi: nepůsobí zrovna nejlépe proč tady
407. není ((nádech)) e ministr zdravotnictví, alespoň prosím tenhle dotaz ee já se zeptám
408. možná víc ale: ((nádech)) protože vy když dostanete víc dotazů logicky zapomenete: ty
409. další a: ((nádech)) ee ne- neodpovíte děkuju.
410. **AB:** já nezapomenu pane redaktore. ((nádech)) ee je potřeba abyste vy: ste: skutečně si
411. ověřovali informace a pokud vy mi říkáte že lékaři mají nějaký problém tak definujte který
412. lékaři. ((nádech)) včera sem řešil: jeden server. totálně vylhaný titulek. zpochybňoval
413. to: ((nádech)) že sem se jasně domluvil ((nádech)) s ředitelem ústřední vojenské
414. nemocnice ((nádech)) že tam postaví v pět ráno stan a že tam začnou odběry, a začly ty
415. odběry. s panem zavoralem a já tam dneska teďka půjdu se podívat. /.../
442. /.../ tak mi věřte že se tomu věnujeme onlajn ((míněno on-line)) díváme se na to: ((nádech))
443. e já chápu: ((nádech)) že všichni chtěj všechno: ale mm není pravda ee že by naši
444. zdravotníci neměli: ((nádech)) ee ty: respiratory, tak mi řekněte kde: a já jim to dneska
445. osobně dovezu řekněte mi přesně kde a zařídíme to: /.../

Ve druhém dotazu Radek Bartoníček zase poukazuje na to, že je Andrej Babiš znám jako individualista, který se rozhoduje sám za sebe, aniž by se poradil s odborníky. Ten se posléze brání a vyjmenovává několik odborníků, které má kolem sebe a v závěru vyvrací, že by sám cokoliv rozhodoval.

Ukázka transkriptu: TK3

454. **RB:** /.../ můžete říct která skupina lidí ((nádech)) kteří odborníci nebo alespoň přibližně
455. s kým ty své věci konzultujete, protože vy ste známý jako velký individualista /.../
469. **AB:** no: tak fajn. nejsem nejsem pane: ((nádech)) e pane redaktore ee určitě nejsem vy
470. žijete v nějakých ((nádech)) nějakých drbech a pověstech nejsem pro mě největší odborník je
471. pan náměstek prymula s tým sem onlajn ((míněno on-line)) ((nádech)) stále a: máme
472. novou pověřenou hygieničku paní ((nádech)) e paní rážovou ((nádech)) s tou taky: stále

473. (mluvim) takže: já sem se- seděl v tom ((nádech)) štábu krizovém štábu ministra
474. zdravotnictví, tam byli všichni ((nádech)) náměstek ee e náměstek e (jak se jmenuje ten
475. na- co dělá ty: ((nádech)) dodávky vrůbel byl byl tam ředitel státního zdravotního ústavu
476. březovský to je odborník. ano: ((nádech)) ee byla tam: ee hlavní hygienička prahy paní
477. ((nádech)) ee paní ee (jak se jmenuje: no teďka mi to vypadlo) ((nádech)) takže tam byli
478. byla tam i krajská hygienička z ústí prosím vás ne- nepodsouvejte mi nějaké věci
479. já nic nerozhoduju. /.../

Jako poslední příklad zpochybňování otázky novináře je uveden dotaz novinářky Zdeňky Trachtové, která se dotazovala na možné svolání krizového štábu, na což ji Andrej Babiš argumentoval, že krizový štáb je vláda, a tudíž nechápe, proč takovou otázku vůbec pokládá.

Ukázka transkriptu: TK1

598. **ZT:** /.../ a: ještě jedna věc ee bude svolán ústřední krizový štáb? děkuju.
599. **AB:** ((nádech)) krizový štáb zasedal od devíti ráno. vláda rovná se krizový štáb. vim že
600. někteří to neumí pochopit ale tak to je. tak sme to rozhodli. takže krizový štáb je vláda
601. ((nádech)) sou jednotliví ministři který podle zákona přijmají rozhodnutí a vláda to
602. to schvaluje tak sme se domluvili protože není možné v rámci takové situace ((nádech))
603. aby: došlo k nějaké nekoordinaci. /.../

4.4.3.4 *Nepřímá odpověď*

Do samostatné kategorie byly také zařazeny odpovědi nepřímé, kterými sice Andrej Babiš odpovídal na položenou otázku, nicméně zpravidla nepřesně a nepřímou, kdy spíše daný problém popisuje, než aby ho řešil. Například v následující ukázce je dotázán na prodloužení s čerpáním ošetřovného, na což Andrej Babiš začne popisovat proces jednání ohledně ošetřovného a v podstatě na novinářovu otázku neodpovídá a připouští, že o tom teprve budou na vládě jednat.

Ukázka transkriptu: TK2

320. **JŠ:** ee dobrý den šimáček blesk zprávy ((míněno Blesk zprávy)) pane premiére: školy jsou
321. uzavřené e vy říkáte, že chcete aby lidé především chodili do práce nicméně jak to bude
322. dál s čerpáním ošetřovného: které se vyplácí ve výši šedesát procent z denního mzdového
323. základu ((nádech)) navíc tedy: pouze po dobu devíti kalendářních dní respektive šestnácti
324. dní u samozivitelek ((nádech)) e bude se tahleta doba e proplácení prodlužovat ((nádech))
325. ee během třeba celého nouzového stavu: ((nádech)) na dobu kdy jsou školy uzavřené, /.../
326. **AB:** /.../ ano my sme: dnes na návrh paní ministryně maláčové ((nádech)) začli tu
327. debatu: ((nádech)) e to znamená: sou tam ee ee my víme že ve čtvrtek vlasně končí tich
328. devět dnů ((nádech)) eee takže: my sme: požádali paní ministryni paní ministryni šilerovou
329. ((míněno Schillerovou)) aby ((nádech)) ti jejich experti který byli i přítomni na vládě:
330. ((nádech)) e to propočtli protože: e ty odhady byly jenom jenom na čtrnáct dní a my se
331. domníváme: a nevím jesli pan prymula by to měl asi: ((nádech)) vědět nejlépe v čině: e

340. to začlo: e myslím třicátého prvního dvanáctý pík ((míněno peak)) byl pátého února takže
341. pět týdnů ((nádech)) e takže: e je je předpoklad že to bude trvat měsíc si myslím já ale
342. určitě mě tady opraví no a je potřeba to propočítat protože tam sou samozřejmě i návrhy:
343. ((nádech)) e navýšení ee ee věku: těch dětí z deset na patnáct ee sou tam návrhy
344. ((nádech)) e u: ee živnostníků takže sme se domluvili a že to bude hned první bod vlády
345. v pondělí /.../

4.4.3.5 *Odpověď ve formě smíchu*

Případ odpovědi ve formě smíchu nastal celkem 5×, a to například v situaci, kdy se novinářka Nikola Forejtová z redakce Blesk snažila od Andreje Babiše získat informaci ohledně jeho dcery Vivien, která v tu chvíli přebývala ve Španělsku. Novinářka tvrdila, že Andrej Babiš svou dceru v dané tiskové konferenci již dříve zmiňoval, což však nebyla pravda, a proto ji se smíchem odpověděl, že si na zmínku o své dceři nepamatuje a dál již na otázku neodpovídal. Andrej Babiš se tedy tímto způsobem otázky zcela vyhnul, nelze ale říct, že by záměrně utajoval informaci užitečnou a obohacující pro veřejnost, jelikož se Blesk řadí mezi bulvární deníky a jeho záměr jsou především senzace osobního charakteru. Odpověď by se dala analyzovat také jako zpochybňování otázky, nicméně v této situaci jde spíše o jakýsi výsměch až o ironickou poznámku.

Ukázka transkriptu: TK1

667. **NF**: takže ještě jednou forejtová blesk ((míněno Blesk)) já bych měla dva dotazy: první
668. na pana hamáčka co se týče tý dopravy ((nádech)) ee z rakouska: nebo třeba z německa:
669. ještě se vrátím k tomu cestování ((nádech)) pokud by neměli ty cestovatelé peníze na to
670. vzít si letadlo do čech či neměli auto: ((nádech)) je možné aby pro ně někdo z příbuzných
671. třeba dojel, s nějakým potvrzením ((nádech)) a potom ee ještě na pana premiéra vy jste
672. tady zmínil dceru tak se chci zeptat zdali: ((nádech)) ee budete vivijen ((míněno Vivien))
673. ee stahovat ze španělska nebo zdali plánujete ji dostat zpátky do české republiky děkuju.
674. **AB**: dceru jsem zmínil? to si <nepamatuju>. ((smích))

4.4.3.6 *Neurčitá odpověď*

Jako poslední oblast reakcí byly analyzovány neurčité odpovědi, jež někteří politici během politických debat mohou používat jako vyjádření vlastní povýšenosti až arogance či pohrdání vůči svému politickému oponentovi. Jako prostředek neurčitosti se většinou používají neurčitá zájmena a přísloví, jde tedy o jakési rozmazání informace, které může vést až k setření identity protivníka. Neurčitost může být pojata kromě jiného i jako ironie či znicotňování, nicméně v tomto případě jde už spíše o dehonestiční záměr než o vyhýbání se otázce. V následující ukázce je položena otázka týkající se predikce vývoje nemoci, načež Andrej Babiš odpovídá zamlženě, používá neurčitá zájmena a nesděljuje konkrétní informace.

Ukázka transkriptu: TK1

529. **SŠ:** simona šimková z televize nova ((míněno televize Nova)) ještě jednou: ((nádech)) já
 530. mám dotaz: jak se tvoří takové predikce vývoje nemoci, jak vznikají vůbec rozhodnutí o
 531. opatřeních máte kolem sebe tým odborníků, nebo jde hlavně o čerpání zkušeností hlavně
 532. ze zahraničí, ((nádech)) jak jste vůbec dospěli přímo k těmhle rozhodnutím,
 538. **AB:** /.../ víme existují nějaké matematické modely ((nádech)) eee nějaké statistické modely
 539. nějaké zkušenosti ((nádech)) ee známe lidí který byli u: u: všech těch epidemií sars ptačí
 540. chřipka: ee prasečí mor a tak dále /.../

4.4.3.7 Žádná reakce

Jako zvláštní samostatná kategorie byla také sledována reakce ve formě žádné odpovědi, a nepočítá se tak mezi předešlé analyzované reakce, kterých bylo naměřeno celkem 71. Z celkového počtu 41 dotazů novinářů mířených přímo na Andreje Babiše, které zpravidla obsahovaly více otázek (celkem 95 otázek), se vyskytlo dohromady 24 otázek, na které Andrej Babiš vůbec neodpověděl, a nedodržel tak sekvenční pár otázka–odpověď. Jeden z důvodů může být velké množství otázek v rámci jednoho dotazu, které není možné si zapamatovat. Dalším důvodem může být fakt, že daná otázka je sice mířená na Andreje Babiše, nicméně může se stát, že není v jeho kompetenci odpovědět na danou problematiku, a proto přenechá odpověď na jiného politického činitele. Jako poslední možnost takového jednání může být záměrné ignorování otázky.

Následující příklad ilustruje dotaz novinářky Nikoly Reindlové obsahující otázku ohledně škol (vyznačena tučně) a druhou ohledně nakaženého taxikáře. Andrej Babiš nicméně ve své replice odpovídá pouze na druhou otázku a na první vůbec nereaguje.

Ukázka transkriptu: TK1

752. **NR:** nikola reindlová česká televize ((míněno Česká televize)) já bych se ještě vrátila
 753. k některým otázkám které ale nebyly zodpovězené ee jednak **jestli to dnešní nařízení se**
 754. **někým způsobem týká i škol jestli to tedy chápu správně: že bude prodloužen ((nádech))**
 755. **ten zákaz: ee chození do škol pro děti nebo jak to ovlivní ((nádech))** a druhá věc ee ten
 756. taxikář který má tedy nákazu koronaviru jestli někdo z těch jeho klientů kteří sou v
 757. karanténě ((nádech)) jestli se u nich potvrdila pozitivně e ta nákaza koronavirem děkuji.
 759. **AB:** ((mlasknutí)) ee my ty e já sem už to komentoval ty dva nové případy dneska: ee
 760. nejsou: ee ty dva případy které sou podezřelé od toho taxikáře se nepotvrdily, ((nádech))
 761. a ty dva nové: ee nejsou v té skupině od toho taxikáře.

4.4.4 Vycpávková slova

V rámci způsobu odpovídání Andreje Babiše se tato práce zaměřila také na vycpávková slova a chyby v řeči v replikách Andreje Babiše, mezi které spadají například chyby gramatické či špatná výslovnost, různá přerěknutí a zakoktání nebo použití slovenského výrazu, což je pro

Andreje Babiše charakteristické. Analýza vycpávkových slov má však spíše doprovodnou funkci a slouží pouze jako doplněk celkového vyjadřování Andreje Babiše.

4.4.4.1 Gramatické chyby

Jako nejčastější gramatická chyba byla zaznamenána ve slově „ňáké“ místo slova „nějaké“ a ve slově „abysme“, jež bylo chybně použito místo gramaticky správného tvaru „abychom“, které se ve výzkumném vzorku objevilo celkem 13× (viz tabulka č. 7). Následující ukázka zobrazuje obě dvě zkoumaná slova, která jsou chybná z hlediska gramatiky.

Tabulka č. 7 – Chyby z hlediska gramatiky

Chyby z hlediska gramatiky	Počet výskytů
Ňáké	24
Abysme	13
Slovenské výrazy	27
„Česko-slovenské“ výrazy	7

Další zkoumanou oblastí bylo použití slovenských výrazů, jelikož je Babišova rodilá řeč slovenština a čas od času se stane, že místo českého výrazu použije omylem slovenský, i když mluví plynule česky. Výrazů bylo celkem identifikováno 27 a jednalo se konkrétně o následující výrazy: *testovať*; *fungovať*; *pochopit'*; *definovať*; *komentovať*; *nastať*; *regulovať*; *koordinovať*; *kontrolovať*; *dodávať*; *vyhodnocovať*; *reagovať*; *pilovať*; *aktualizovať*; *ochrániť*; *pokračovať*; *ako*. Nicméně kromě uvedených výrazů Andrej Babiš použil také slova, která nejsou gramaticky správná v českém ani slovenském jazyce, a proto se do slovenských výrazů nezapočítávaly, ale vytvářely vlastní kategorii. Tyto výrazy měly být pravděpodobně jako ty předešlé použity ve slovenském jazyce, nicméně došlo k tzv. zkomolenině a jejich forma byla užita nesprávně: *nakoupit'* (namísto *nakúpiť*); *rozhodujete'* (namísto *rozhodujete*); *s'te* (namísto *ste*); *má'te* (namísto *máte*); *ptát'* (namísto *pýtat*); *jít'* (namísto *ísť*); *spekulovať'* (namísto *špekulovať*).

Pravidelné gramatické chyby se také objevily ve slovech „jsme“, které bylo zaměňováno za slovo „sme“ a slovo „vlastně“ zaměňováno za „vlasně“. Tato gramatická chyba se objevila ve všech zkoumaných případech, a proto lze konstatovat, že se jedná o ustálenou a systematickou chybu charakteristickou pro vyjadřování Andreje Babiše.

4.4.4.2 Slovní vata

Poslední zkoumaná oblast je slovní vata, což jsou slova nemající v komunikačním procesu žádný význam. Mluvčí používá slovní vatu buď v případě hledání správných slov či správné formulace svých myšlenek, a nebo si ani sám není vědom, že slovní vatu používá. Jedná se například o slova „vlastně“, „prostě“, „takže“ a další.

V případě promluv Andreje Babiše bylo nejčastěji zaznamenáno slovo „vlastně“, „určitě“, „samozřejmě“, „no“, „tak“ a oslovení „prosím vás“, které samo o sobě sice slovní vatou není, nicméně ve vybraných analyzovaných replikách Andreje Babiše funkci slovní vaty naplňuje, jelikož tímto spojením v mnoha případech zahajoval svoji výpověď, aby získal čas na promyšlení odpovědi, a teprve až poté odpovídal na otázku. Toto spojení je obvyklé při různých politických debatách či televizních vystoupení, jelikož tím politici často začínají své projevy. Nejde tedy o skutečnou prosbu, nýbrž o jakýsi apel směrem k novinářům, kterým je Andrej Babiš žádá o domluvu. Toto oslovení představuje reakci Andreje Babiše na chování novinářů jako je např. jejich nepozornost, nesouhlas či nepochopení jeho slov. Mluvčí se tak tímto domlouvajícím oslovením snaží korigovat a regulovat průběh komunikace, přesvědčit novináře či zvrátit průběh komunikace ve svůj prospěch.⁸⁴

Počet nejužívanějších parazitických slov v analyzovaném výzkumném vzorku ilustruje následující tabulka:

Tabulka č. 8 – Slovní vata

Slovní vata	Počet výskytů
Vlastně	65
Určitě	40
Samozřejmě	143
No	22
Tak	105
Prosím vás	32

⁸⁴ JANA, HOFFMANNOVÁ a MÜLLEROVÁ OLGA. *Dialog v češtině* [online]. 1999. München, s. 95 [cit. 2021-03-01]. ISBN 3-87690-703-9.

Jak je možné vyčíst z tabulky, největší zastoupení z parazitických slov měl výraz „samozřejmě“, jenž byl v analyzovaném vzorku použit 143× a objevoval se téměř v každé Babišově replice. Na druhém místě s podobným počtem výskytů se umístilo slovo „tak“, které však bylo užíváno všemi mluvčími vlády, a nejednalo se tak o slovní vatu charakteristickou pouze pro Andreje Babiše, nýbrž obecně pro všechny mluvčí. V následující replice lze spatřit použití hned několika vybraných slov analyzovaných jako slovní vata, gramatické chyby a slovenské výrazy, které jsou pro lepší orientaci vyznačeny tučně a označeny žlutou barvou.

Ukázka transkriptu: TK4

717. AB: ((nádech)) **prosim vás** my **sme** mluvili s těmi fabrikami: my **sme** mluvili dnes ee přes
718. skajp ((míněno Skype)) s největšími firmami: ((nádech)) ee byl tam zástupce: ((nádech))
719. svazu průmyslu a obchodu: ee prezident hospodářské komory: ee ((nádech)) předseda
720. škody auto: ((míněno Škody Auto)) dalších fabrik a: ((nádech)) **samozřejmě** znovu
721. opakujeme: že: náš hlavní cíl je: aby: lidi: chodili: do práce: normálně jak **doposud**
722. ((nádech)) a po práci by bylo nejlepší kdyby šli domů: ((nádech)) a měli **samozřejmě** co
723. nejméně **kontaktů** my **sme** mluvili o tom i: že: u: starších lidí ((nádech)) ee **bysme**: ee my
724. potřebujeme hlavně je **ochránit** ((nádech)) aby: **ňákým** způsobem byli ochráněny
725. ((nádech)) ee a: o tom ještě budeme vést debatu: ee zítra na **vládě** ((nádech)) protože
726. **samozřejmě**: ((nádech)) seniory: hlavně nad sedumdesát let **sou** nejvíc ohrožení:
727. ((nádech)) e mluvili **sme** o tom jak by: ee došlo k zásobování mluvili **sme** o tom že by:
728. ((nádech)) to mohla dělat **samospráva** ((nádech)) e takže tu- tuhle debatu my: ((nádech))
729. e povedeme **zítra**: ee znovu opakujeme že nikdo nechce nikoho **kontrolovat**. /.../

4.5 Analýza neverbálních projevů

Pro komplexnost analýzy byly zkoumány a analyzovány neverbální projevy Andreje Babiše, které jsou koncipovány jako doplněk konverzační analýzy. Sledovány jsou především neverbální projevy, jež jsou výrazné nebo které se opakují. Analýza v této práci se zaměřuje na gestikulaci, jež je vázaná s verbální komunikací, a na oční pohled, který bylo možné zkoumat, jelikož kamera snímala Andreje Babiše po celou dobu jeho promluvy. Analýza byla provedena na videozáznamu tiskové konference ze dne 15. 3. 2020 (TK4) dostupném on-line na YouTube pod ČTK.⁸⁵ Jelikož neverbální projevy Andreje Babiše nejsou dominantní a opakují se, není nutné analyzovat všechny 4 tiskové konference.

4.5.1 Gestikulace

Jak již bylo řečeno v teoretické části, gesta v této práci jsou kódována do kategorií, jež jsou založeny na tom, do jaké míry je určité gesto svým významem závislé na řeči. Konkrétně

⁸⁵ TK po mimořádném jednání vlády 15.03.2020. *YouTube* [online]. ČTK, 2020 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=g0cH-gpTTCI>

se jedná o emblémy, ilustrátory a regulátory. Obrázky analyzovaných gest doprovázejí ukázky konkrétní částí projevu, u které je dané gesto provedeno, a pro lepší názornost je daná část repliky zvýrazněna tučně a označena žlutou barvou.

4.5.1.1 Emblémy

Prvními analyzovanými gesty byly emblémy, jež jsou z hlediska významu nejméně závislé na řeči a nejčastěji se vyskytují jako jediné gesto. Kromě nepatrného pokývnutí hlavy ve znamení souhlasu se však žádný výrazný emblém ve výzkumném vzorku neobjevil. Lze tedy konstatovat, že Andrej Babiš emblémy ve svých promluvách na tiskových konferencích nepoužívá.

4.5.1.2 Ilustrátory

Na základě sledování lze konstatovat, že Andrej Babiš používá velmi často ruce k doprovodu své promluvy, ve většině případů však řeč pouze doprovázejí a nejsou na její obsah přímo navázána. Objevilo se ale několik případů výrazných ilustrátorů přímo navázaných na obsah Babišova sdělení. Jeden z příkladů těchto ilustrátorů nastal ve chvíli, kdy Andrej Babiš mluví o určitém datu a čase a současně se podívá na své hodinky (viz obrázek č. 6).

Obrázek č. 6 – Ilustrátor

6. **AB:** /.../ eee to nejdůležitější je: ee usnesení kde vláda
7. s účinností **od šestnáctého** března nula nula nula to znamená za padesát devět minut do
8. dvacátého čtvrtého března: do šest nula nula ráno zakazuje volný pohyb osob ((nádech))
9. na území celé české republiky

Dalším příkladem ilustrátoru je použití dlaní. Dlaně směrem nahoru zpravidla ukazují větší nejistotu a znázorňují například myšlenku „nevím“ nebo „nejsem si jistý“, naopak dlaně směrem dolů ukazují projev jistoty. Dlaněmi směrem ven čelem k posluchači míní mluvčí „dovolte mi říct“ či „uklidněte se“, naopak směrem ven čelem k mluvčímu míní například

„mám skvělý nápad“.⁸⁶ V případě Andreje Babiše se ilustrátor použití dlaní v souvislosti s jeho promluvou objevil ve chvíli, kdy hovoří o stísnění lidí a zároveň si pomáhá doprovodem rukou.

Obrázek č. 7 – Ilustrátor II

393. **AB:** /.../ perspektivně samozřejmě my chceme aby: ((nádech)) eee (si) vlasně

394. **lidi nebyli** stísnění na tom místě když: ee jezdí do práce ale ((nádech)) zatím: e zatím:

395. to: mapujeme: a: ee perspektivně ee určitě k tomu přikročíme si myslím.

Poslední ukázkou ilustrátoru Andreje Babiše je opětovná situace, kdy Andrej Babiš odpovídá ohledně datu zavedení celoplošné karantény a podívá se přitom na své hodinky (viz obrázek č. 8). Jiný výrazný ilustrátor vázaný na obsah jeho promluv se však ve výzkumném vzorku neobjevil. Nejčastěji tedy Andrej Babiš používá ilustrátory, když mluví o určitém čase či datu a zároveň u toho zvedne své levé zápěstí, aby se mohl podívat na hodinky.

Obrázek č. 8 – Ilustrátor III

658. **AB:** /.../ samozřejmě nějaké návrhy: ((nádech)) že to zavést: e až: vlasně

659. **(kolik je,** padesát osm) ((nádech)) až od zítra: ((nádech)) ale nakonec sme se rozhodli

660. tak jak sme se rozhodli.

⁸⁶ KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, s. 213.

4.5.1.3 Regulátory

Posledním analyzovaným typem gest jsou regulátory, které zpravidla řídí průběh komunikace. Ve výzkumném vzorku se objevil výrazný regulátor v situaci, kdy Andrej Babiš ve své promluvě mluví o Romanovi Prymulovi, který stojí po jeho pravici a zároveň během toho poukazuje dlaněmi doprava (viz obrázek č. 9). Babiš mu předává tímto způsobem slovo, jelikož vzápětí Roman Prymula na jeho promluvu navazuje.

Obrázek č. 9 – Regulátor

432. **AB:** /.../ jesli by pan

433. profesor prymula nemohl **protože tam** má kontakt: ((nádech)) e u té firmy vlasně ee

434. zabezpečit tento lék a: že by to mohli aplikovat na jejich (pacientich).

Podobná situace nastala ve chvíli, kdy Andrej Babiš opět odkazoval na Romana Prymulu a zároveň u toho míří rukou doprava, kde Roman Prymula stojí (viz obrázek č. 10). Stejně jako u předešlé situace Roman Prymula ihned navazuje na Babišovu repliku, který ho tím „pobídl“ k výpovědi a okomentování dané problematiky.

Obrázek č. 10 – Regulátor II

517. **AB:** /.../ my: karanténu nezavádíme: omezujeme: ((nádech)) ee ee volný pohyb osob **a:** ee pan

518. prymula ee určitě ((nádech)) vám odpoví že: ee ty odběrový místa ještě rozšiřujeme: /.../

Poslední regulátor byl zachycen v obdobné situaci, kdy Andrej Babiš mluví o fungování odběrových míst a hygienických stanicích a zároveň míří rukou doleva na ministra zdravotnictví Adama Vojtěcha a předává mu tím symbolicky slovo (viz obrázek č. 11). Nicméně tento typ regulátoru je jediný, který se ve výzkumném vzorku objevil, z čehož lze vyvodit, že Andrej Babiš používá ve svých výpovědích regulátory jako symbolické předání slova a zároveň jako signál dalšímu řečníkovi, aby navázal na jeho promluvu.

Obrázek č. 11 – Regulátor III

520. **AB:** /.../ ee ještě by bylo možná dobré

521. ee říct že sme: ze- zefektivníme vlasně: ee aby se mohli občané dovolat lépe na: na

522. hygienické stanice: ((nádech)) **ee možná** (byste se) byste to mohl říct pane ministře

4.5.2 Oční kontakt

Poslední oblastí zkoumání neverbálních projevů je oční kontakt. Jelikož se během tiskových konferencí jedná o komunikaci skrze kameru, která nezabírá tvář tak detailně, jak by bylo potřeba, nelze kromě očního kontaktu analyzovat také jiné oblasti jako například rozšíření zornic apod. Analýza je navíc komplikována častým střídáním záběrů na jednotlivé právě hovořící mluvčí, nelze tedy měřit celkovou délku přímého a nepřímého očního kontaktu Andreje Babiše, ale spíše charakterizovat jaký způsob očního kontaktu je pro něj typický.

Andrej Babiš během většiny svých promluv nenavozuje oční kontakt s novináři ani nezaměřuje pohled přímo do kamery, nýbrž zpravidla klopí zrak a střídá ho s krátkými pohledy před sebe, kdy se dívá stále do stejného bodu, jenž slouží jako jakýsi terč a fixátor jeho pohledu. Jeden z hlavních terčů jeho zraku jsou papíry ležící před ním na řečnickém pultu, ze kterých čte úryvky bezpečnostních opatření a vyhledá různé informace, nicméně vyhýbání se přímého očního kontaktu působí spíše záměrně.

Na prvním snímku je zaznamenán nepřímý oční kontakt, jež probíhá po většinu trvání tiskové konference, na druhém snímku je zase zachycen pohled přímý, kdy Andrej Babiš v průběhu své výpovědi na krátký okamžik vzhledne k publiku, hned poté však opět sklopí zrak.

Obrázek č. 12 – Nepřímý pohled

Obrázek č. 13 – Přímý pohled

4.5.2.1 Oční kontakt a typy reakce z hlediska obsahu

V rámci očního kontaktu se práce zaměřovala také na provázanost očního kontaktu s typem Babišovy reakce z hlediska obsahu. Cílem analýzy tedy bylo zjištění, zda u určitých typů odpovědí Andrej Babiš navozuje přímý oční kontakt nebo naopak oční kontakt záměrně nenavozuje. V tiskové konferenci ze dne 15. 3. 2020 (TK4) bylo analyzováno celkem 5 dotazů novinářů mířených přímo na Andreje Babiše, u kterých byl sledován přímý a nepřímý pohled vázaný s obsahem Babišovy promluvy. Jednalo se konkrétně o 2 neutrální odpovědi, 2 vyhýbavé odpovědi a 1 nepřímou odpověď. Přímý oční kontakt v následujících 3 ukázkách prezentující všechny 3 kategorie je pro názornost a porovnání označen žlutou barvou, nepřímý oční kontakt je ponechán neoznačen.

U neutrálních odpovědí dominoval přímý oční kontakt a Andrej Babiš po většinu jeho výpovědi odpovídal s přímým pohledem k publiku. Přímý pohled řečníka působí upřímněji a sebevědoměji a posluchač díky tomu vnímá řečnickovu promluvu věrohodněji než když řečník klopí zrak či se nějakým způsobem snaží pohledu posluchače vyhnout.

Ukázka č. 1

515. **AB:** já ee k tý karanténě prosim vás karanténa neznamená: ee že: ee lidi sou zavřeni
 516. doma. ((nádech)) je karanténa v itálii a tam lidi normálně chodí do práce takže
 517. ((nádech)) my: karanténu nezavádíme: omezujeme: ((nádech)) ee volný pohyb osob a: ee pan
 518. prymula ee určitě ((nádech)) vám odpoví že: ee ty odběrový místa ještě rozšiřujeme: ee
 519. stře dočeský kraj ((nádech)) e slibil že to bude ve čtyřech e nemocnicích: ((nádech)) e
 520. takže: e v tomhle směru: se určitě: ((nádech)) neuvažuje my: ee ještě by bylo možná dobré
 521. ee říct že sme: ze- zefektivníme vlasně: ee aby se mohli občané dovolat lépe na: na

522. hygienické stanice: ((nádech)) ee možná (byste se) byste to mohl říct pane ministře

Na rozdíl od předešlé odpovědi se v následující ukázce Andrej Babiš téměř po celou dobu jeho promluvy vyhýbá přímému očnímu kontaktu a dominuje nepřímý pohled. Jelikož je to právě vyhýbavá odpověď, může se jednat o záměrné vyhýbání očního kontaktu. Řečníci i posluchači mají tendenci vyhýbat se pohledu ostatních, když se snaží zpracovat složité a reflexivní otázky. Tento odvrácený pohled odráží posun pozornosti od vnějších k vnitřním záležitostem, stejně jako snahu vyloučit či přerušit vnější stimulaci.⁸⁷

Ukázka č. 2

430. AB: ((nádech)) mě o to požádala: eee ehm šéfka infekčního: ee oddělení e bulovky jesli

431. by: nemohli: na těch pacientech kteří sou u nich hospitalizováni a myslim že jich

432. tam bylo sedum a: ((nádech)) jednoho měli pustit domů: e do karantény jesli by pan

433. profesor prymula nemohl protože tam má kontakt: ((nádech)) e u té firmy vlasně ee

434. zabezpečit tento lék a: že by to mohli aplikovat na jejich (pacientich).

Oční kontakt u poslední ukázky ilustrující nepřímou odpověď byl také z větší části nepřímý a Andrej Babiš navázal oční kontakt po dobu jeho výpovědi pouze dvakrát, a to na začátku a na konci repliky. Nelze však s určitostí tvrdit, že se jedná o záměrné vyhýbání očního kontaktu, jelikož je ve hře také spousta dalších faktorů, jako je například délka dané výpovědi či aktuální nálada a rozpoložení řečníka.

Ukázka č. 3

842. AB: ale my sme: na minulém zasedání vlády: ((nádech)) ee vlasně jasně: ((nádech)) ee

843. zařadili: ee vlasně šíření koronaviru a tedka neříkám jesli <úmyslné> ((nádech)) ale to:

844. to není k debatě že je to je to trestný čin,

⁸⁷ KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, s. 301.

5 SHRnutí VÝSLEDKŮ ANALÝZY

Analýza tiskových konferencí a reakcí Andreje Babiše byla rozdělena na čtyři různé oblasti zkoumání. První z nich měla za úkol zjistit, jaký čas zaujímá délka promluv novinářů a posléze také jednotlivých mluvčích. Jak se již předem předpokládalo, političtí činitelé zaujímali více prostoru než novináři, jelikož se každou pronesenou otázkou pokoušeli vysvětlit a jejich repliky byly proti otázkám novinářů poměrně dlouhé. Poměr délky promluv jednotlivých mluvčích se poté podstatně lišil a největší zastoupení měl právě Andrej Babiš a Jan Hamáček na druhém místě, jelikož odpovídal téměř na každou položenou otázku nebo alespoň něco dodal pro doplnění. Naopak nejmenší prostor zaujímala tisková mluvčí Jana Adamcová, což se dalo očekávat, jelikož měla nejkratší repliky během kterých představovala jednotlivé mluvčí a vyvolávala novináře, kteří chtěli položit dotaz.

Druhá oblast analýzy zkoumala způsob dotazování novinářů a jejím hlavním cílem bylo zjištění, zda se novináři dopouštějí konfrontačního chování ve svém způsobu kladení otázek, které vychází ze studie autorů Steven Clayman a John Heritage (2002b), ve které navrhli systém analýzy otázek, které byly poté kódovány pomocí 10 proměnných sloužící jako indikátory verbální agresivity. Tuto metodu dotazování poté ve své práci přejímá Martin Havlík a stejně jako autoři tvrdí, že samotná forma otázky je možným ukazatelem verbální agresivity. Pro určení míry verbální agresivity během dotazování novinářů bylo zapotřebí spočítat a porovnat výskyt složených dotazů, zjišťovacích otázek, negativních zjišťovacích otázek a následných dotazů, jelikož podle autorů slouží jako jedni z indikátorů verbální agresivity. Z celkového počtu 67 dotazů se ve výzkumném vzorku objevilo 54 složených dotazů a 13 jednoduchých dotazů, výrazně tedy dominovaly dotazy složené, které dle autorů působí naléhavěji až konfrontačně, a proto je lze považovat jako jeden z indikátorů verbální agresivity dotazování. Kromě složených dotazů se analýza věnovala poměru otázek zjišťovacích, negativních zjišťovacích, doplňovacích a vylučovacích.

Z dohromady analyzovaných 163 otázek až na druhou tiskovou konferenci (13. 3. 2020) převládaly otázky doplňovací, jež poskytují větší volnost odpovědi. Poměr doplňovacích a vylučovacích otázek tvořil 52,1 % a zjišťovací spolu s negativně zjišťovacími, které Steven Clayman a John Heritage považují za více konfrontační, celkem 47,9 %. V tomto případě tedy nelze tvrdit, že by se novináři dopouštěli konfrontačního chování, jelikož byl jejich poměr téměř totožný. Posledními zkoumanými typy byly následné dotazy a otázky výzvové, které se vyskytovaly ve formě přímé výzvy a prosby o reakce. Následných dotazů se z celkového počtu 163 otázek objevilo pouze 11, a jednalo se tak pouze o výjimečné případy, které nelze

považovat jako indikátor verbální agresivity dotazování. Ačkoliv ve výzkumném vzorku silně dominovaly složené dotazy, nelze činit nějaké obecné závěry konfrontačního tázání a verbální agresivity dotazování novinářů na vybraných tiskových konferencích, jelikož analýza pracuje pouze s několika možnými indikátory verbální agresivity a ostatním nevěnuje pozornost.

Třetí oblast analýzy se zaměřovala na vybrané techniky způsobu odpovídání Andreje Babiše a obsahovala celkem 4 podoblasti – překryvy, přerušení replik, způsob reakce a typy reakce z hlediska obsahu a vycpávková slova. V první podoblasti analýza zkoumala výskyt mechanických překryvů, které byly rozděleny na terminální, ke kterému dochází, když dosavadní mluvčí se blíží ke konci své repliky a druhý mluvčí začne mluvit o něco dříve, a na souběžný start, kdy oba mluvčí začínají mluvit souběžně. Andrej Babiš se dopustil hned několik terminálních překryvů, kdy se domníval, že tazající se novinář svou výpověď již ukončil a nebude v dotazu pokračovat. K souběžným startům pak docházelo v situaci, kdy novinář dokončil svůj dotaz a Andrej Babiš společně s dalším politickým činitelem začali odpovídat naráz, jelikož se daný dotaz týkal vícero mluvčích, a proto se tedy slova ujali společně.

Oproti tomu přerušení replik je považováno jako záměrné narušení výpovědi právě promlouvajícího mluvčího. Přerušení replik bylo rozděleno do dvou sledovaných kategorií, a to kontroverzní, které má konfliktní charakter, a korektivní, jež má za cíl opravit výpověď mluvčího. Jak se dalo předem očekávat, ke kontroverznímu přerušení došlo pouze v jednom případě v rámci dotazování novináře Radka Bartoníčka a jednalo se tak o ojedinělý případ, jelikož to pro žánr tiskové konference není obvyklé, ke kontroverznímu přerušování tedy obecně nedocházelo. Korektivní přerušení se však oproti tomu vyskytlo hned několikrát, kdy Andrej Babiš „skočil do řeči“ mluvčímu ve formě krátké korektivní poznámky opravující údaje v novinářově replice, ve všech případech však nechal novináře svou repliku dokončit. Jelikož ke korektivnímu přerušení docházelo pouze ze strany Andreje Babiše a žádného jiného politického činitele, lze korektivní přerušování považovat za techniku komunikační strategie, jež je pro Andreje Babiše specifická.

Třetí podoblast analyzovala způsob reakce a typy reakce z hlediska obsahu, které dělila na neutrální, nepřímé a vyhýbavé odpovědi, na zpochybňování otázky, neurčité odpovědi a na odpověď ve formě smíchu. Z celkového počtu 41 dotazů novinářů namířených na Andreje Babiše obsahující zpravidla několik otázek bylo naměřeno 71 reakcí, ve kterých dominovaly neutrální odpovědi (26), kterými jasně odpovídá na danou otázku, na druhém místě odpovědi vyhýbavé (17), a jako třetí nejčastější se umístilo zpochybňování otázky (12), kterým mluvčí vyjadřuje určitý nesouhlas či odmítnutí postoje dotazujícího. Nepřímá odpověď (10) poté

odpovídá na otázku pouze částečně a spíše než aby daný problém řešil jej popisuje. Nejmenší zastoupení měla reakce ve formě smíchu (5) a neurčitá odpověď, jež se objevila pouze v jednom případě. Z tohoto výzkumu lze vyvodit, že kromě neutrálních odpovědí na otázku je nejčastějším způsobem odpovídání Andreje Babiše právě vyhýbavá odpověď, kterou mluvčí záměrně znejasňuje informace z důvodu úmyslného zamlčování či prosté neznalosti. Potvrdil se tedy již předem stanovený předpoklad, že manipulativní komunikační techniky, jako jsou vyhýbavé nebo únikové reakce, jsou pro politickou komunikaci příznačné, a nemohou z ní tedy zcela vymizet.

Poslední podoblast způsobu odpovídání Andreje Babiše analyzovala vycpávková slova a kladla si za cíl stanovit nejčastější gramatické chyby, používané slovenské výrazy a tzv. slovní vatu. Jako nejčastější gramatická chyba byla stanovena ve slově „ňáké“ místo správného tvaru „nějaké“ a ve slově „abysme“ místo tvaru „abychom“. Kromě gramatických chyb se objevilo celkem 27 slovenských výrazů 7 „česko-slovenských“, které nebyly gramaticky správně ani v českém ani ve slovenském jazyce. Pravidelná gramatická chyba byla poté zjištěna ve slově být a ve všech jeho formách (například „sem“ místo „jsem“) a také ve slově „vlastně“ místo tvaru „vlastně“, a jedná se tak o ustálenou systematicky používanou chybu specifickou pro vyjadřování Andreje Babiše. Jako slovní vata, tedy slova nemající v komunikaci žádný význam, byly poté zaznamenány slova „vlastně“, „určitě“, „no“, „tak“, oslovení „prosím vás“, a slovo „samozřejmě“, jež bylo použito celkem 113×, a jedná se tak o nejčastěji používané parazitické slovo v Babišových promluvách, které se objevilo téměř v každé replice.

Poslední část analýzy se věnovala neverbálním projevům, přičemž sledovány byly především projevy, jež byly výrazné či opakující se. Konkrétně se práce zaměřovala na analýzu gestikulace a na oční kontakt. Gestikulace byla rozdělena na emblémy, tedy gesta nejméně závislá na řeči s vlastním významem, ilustrátory, jež jsou přímo navázaná na řeč nebo ji doprovázejí, a na regulátory, které řídí průběh komunikace. Andrej Babiš během tiskových konferencí nepoužil emblémy ani jednou, naopak nejčastěji používá ilustrátory jako doprovod své promluvy pomocí rytmického pohybu rukou. Ve třech případech se však objevily i ilustrátory přímo navázané na obsah jeho sdělení, konkrétně když se podíval na zápěstí na hodinky, když hovořil o určitém čase, a v jednom případě, když mluvil o stísnění lidí za pomocí svých rukou. Regulátory poté použil celkem třikrát v podobných situacích, kdy mluvil o profesorovi Prymulovi stojícím po jeho pravém boku či o Adamovi Vojtěchovi stojícím po jeho levém boku a zároveň u toho mířil dlaněmi jejich směrem a předával jim tím symbolicky slovo.

Kromě gest byl zkoumán také oční kontakt, jenž se dělil na přímý a nepřímý. Během většiny svých replik měl Andrej Babiš sklopený zrak a četl úryvky z papírů ležících na řečnickém pultu, který střídal s letnými krátkými pohledy na novináře. Lze tedy konstatovat, že je pro Andreje Babiše během jeho promluv na tiskových konferencích typický nepřímý oční kontakt střídající se s krátkým přímým očním kontaktem. V rámci analýzy očního kontaktu práce sledovala také provázanost očního kontaktu s určitým typem Babišovy odpovědi. Výsledky ukázaly, že v případě neutrální odpovědi navozuje Andrej Babiš z větší části přímý oční kontakt, kdežto naopak u vyhýbavé odpovědi oční kontakt záměrně nenavozuje. Kromě těchto sledovaných projevů se navíc občas dopouštěl i přešlapování na místě a střídání váhy nohou, což můžeme analyzovat jako pocit nejistoty, nervozity či určitého nepohodlí.

6 ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat a vyhodnotit způsob dotazování novinářů během tiskových konferencí vlády ohledně koronaviru a zároveň popsat reakce Andreje Babiše a jeho techniku způsobu odpovídání. Pro samotnou analýzu byly vybrány 4 tiskové konference v období od 12.–15. března 2020 vysílané na veřejnoprávní televizi ČT24, které moderovala tisková mluvčí vlády Jana Adamcová. V teoretické části bylo ze všeho nejdřív zapotřebí vymezit danou situaci a kontext vládní tiskové konference, tedy popsat způsob politické komunikace s veřejností a charakterizovat tiskovou konferenci a popsat její strukturu a pravidla. Dále byly definovány základní pojmy kvantitativní analýzy otázek a metod dotazování jako je otázka a dotaz, vztah otázky a odpovědi a vyhýbavost odpovědí, a zároveň byla představena metoda dotazování vycházející z kvantitativní metody dotazování autorů Stevena Claymana a Johna Heritage (2002b) a uvedena Havlíkova typologie, která z této metody vychází. V práci byly vymezeny také základní pojmy konverzační analýzy jako je sekvence či překryvy a přerušování replik a pro potřeby analýzy také pojmy týkající se neverbálních projevů, konkrétně gestikulace a oční kontakt.

Analýza výzkumného vzorku byla členěna do 4 různých kategorií – kvantitativní analýza délky promluv jednotlivých mluvčích, kvantitativní analýza způsobu dotazování novinářů, kvalitativní analýza reakcí a způsobu odpovídání Andreje Babiše a analýzu neverbálních projevů v rámci konverzační analýzy. Výsledky jednotlivých analýz byly poté názorně popsány, doplněny konkrétními příklady a zaznamenány v tabulkách a grafech.

První výzkumná otázka měla za cíl zjistit, jaký prostor z hlediska času byl poskytnut Andrejovi Babišovi, jaký novinářům a jaký jednotlivým politickým činitelům. Z výsledků zkoumání vyplývá, že ve všech analyzovaných tiskových konferencích výrazně dominovaly promluvy politických činitelů nad promluvami novinářů, jelikož se ve většině případů snažili odpovědět na veškeré otázky novinářů, a proto byly jejich repliky poměrně rozsáhlé. Poměr délky replik politických činitelů se však v každé jednotlivé tiskové konferenci podstatně lišil, jelikož na každé z nich bylo jiné seskupení členů vlády. Dle analýzy, kromě poslední analyzované konference ze dne 15. března 2020, kdy nejvíce času promlouval ministr vnitra Jan Hamáček, zaujímal největší časový prostor s celkovým poměrem 42,99 % právě Andrej Babiš, který promlouval z celkového času promluv členů vlády 139 minut dohromady 59,75 minut.

Ve druhé oblasti analýzy byla zkoumána metoda dotazování novinářů a zároveň sledováno, zda se během dotazování dopouštějí formou svých dotazů verbální agresivity.

Ačkoliv se předem očekávalo, že se novináři budou v některých případech dopouštět konfrontačního chování vůči politickým činitelům, předpoklad se nenaplnil, neboť ve výzkumném vzorku dominoval pouze jeden stanovený indikátor verbální agresivity, a to složené dotazy, kterých se objevilo celkem 54 z celkového počtu 67 dotazů. Nelze tedy konstatovat, že by se novináři v rámci výzkumného vzorku konfrontačního chování a verbální agresivity během dotazování obecně dopouštěli.

Hlavním cílem práce poté bylo analyzovat a stanovit komunikační techniky a způsob odpovídání Andreje Babiše, které byly rozděleny do několika oblastí a sledované jevy následně kvalitativně popsány. Analýza zjistila, že se v několika případech Andrej Babiš dopustil terminálního překryvu i souběžného startu s jiným členem vlády a v jedné situaci dokonce došlo ke kontroverznímu přerušení repliky v rámci dotazování novináře. Dle výsledků se jako jediný politický činitel dopustil také korektivního přerušení, a lze tedy konstatovat, že to je komunikační technika, jež je pro něj v rámci výzkumného vzorku specifická. Výsledky analýzy způsobu reakce a typu reakce z hlediska obsahu poté zjistily, že z celkového počtu 71 reakcí na dotazy novinářů dominovaly neutrální reakce jasně odpovídající na otázku, jako druhá nejčastější reakce však byla odpověď vyhýbavá, kterou záměrně znejasňuje dotazované informace, a dopouští se tak záměrně jedné z manipulačních komunikačních technik. Zajímavé je také zjištění, že se vyskytlo celkem 24 otázek novinářů, na které Andrej Babiš neodpověděl vůbec, a nedodržel tak sekvenční pár otázka–odpověď. Pro vyjadřování a odpovídání Andreje Babiše je také specifické oslovení „prosím vás“, které používá jako jakousi žádost o domluvu směrem k novinářům. Toto oslovení představuje reakci Andreje Babiše na chování novinářů, a snaží se tím tak korigovat a regulovat průběh komunikace, přesvědčit novináře či zvrátit průběh komunikace ve svůj prospěch.

Posledním dílčím cílem byla analýza vztahu mezi verbálním a neverbálním projevem Andreje Babiše. Analýza zjistila, že má Andrej Babiš výraznou gestikulaci a používá velmi často ilustrátory jako doprovod svého verbálního projevu ve formě rytmického pohybu rukou. V několika případech použil i ilustrátory a regulátory přímo vázané na obsah promluvy, nelze však říct, že by se jich dopouštěl pravidelně. Naopak velmi častý neverbální projev, který byl možný u Andreje Babiše během svých vystoupení sledovat, byl nepřímý oční kontakt a sklopený zrak, jenž směřoval na řečnický pult stojící před ním. Nepřímého očního kontaktu se navíc dopouštěl i v případě vyhýbavé odpovědi a lze ho tak označit jako záměrný. Kromě tohoto projevu navíc často střídal váhu nohou a přešlapoval na místě, což může značit jistou nervozitu či nepohodlí.

Jedním z mnoha faktorů, které ovlivňovaly sledované neverbální projevy může být navíc samotné zařízení sálu konání tiskové konference a vyvýšené pódium se symbolickou bariérou řečnického pultu, za kterým se mluvčí mohou cítit nepřírozně až nepohodlně a různá gesta se jim kvůli tomu mohou vykonávat hůře. Dalším faktorem je jistě záběr kamery, jenž zabíral mluvčí nejčastěji ve formě záběru polocelku a polodetailu, kdy kamera zachycovala polovinu až třetinu těla mluvčího, což jistou měrou omezovalo sledování pohybů rukou a dlaní či posturiky mluvčího. Nicméně existuje mnoho faktorů a proměnných, jež v danou chvíli na daného mluvčího působí, a proto nelze činit nějaké obecné závěry neverbálního chování.

Vzhledem k omezenému výzkumnému vzorku a jeho žánru vládní tiskové konference však nelze říct, zda jsou analyzované a sledované komunikační techniky a způsob odpovídání typické pro vyjadřování Andreje Babiše obecně, nýbrž pouze v rámci vybraných analyzovaných tiskových konferencí. Několik dílčích analýz v analytické části však poukázala na systematicky používané komunikační techniky a strategie, kterých se dopouští pouze Andrej Babiš, a jsou tak pro jeho vystupování specifické.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Knížní zdroje

- BAČAN, Roman. *Techniky public relations, aneb, Jak pracovat s médii*. Praha: Management Press, 2003. ISBN 80-7261-096-1.
- CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. *Questioning Presidents: Journalistic Deference and Adversarialness in the Press Conferences of U.S. Presidents Eisenhower and Reagan*. *Journal of Communication*, 2002b, roč. 52, s. 749–775.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013, 314 s. Lingvistika. ISBN 978-80-200-2267-7.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá a Petr KADERA. *Pragmatické aspekty češtiny: Studie k moderní mluvnici češtiny*. Olomouc, 2013. ISBN 978-80-244-3527-5.
- EKMAN, Paul. *Emotion in the Human Face*. New York, 1972. ISBN 978-0080166438.
- EKMAN, Paul a Wallace FRIESEN. *Emoce pod maskou: poznám, co si myslíš, podle toho, jak se tváříš*. I. vydání. Brno: BizBooks, 2015. ISBN 978-80-265-0422-1.
- HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2566-1.
- JIRÁK, Jan a Blanka ŘÍCHOVÁ. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0182-6.
- KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, ISBN 978-1133311591.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988. Členská knihnice (Svoboda). ISBN 80-86009-15-7.
- LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2309-8.
- MUSIL, Martin. *Masmédia a publicita*. Praha: Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0742-0.
- RÝZNAR, Ladislav. *Mluvní ve veřejné správě*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2006. ISBN 80-7314-085-3.
- SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.

- STUHLÍK, Jaroslav a Ludvík ČIHOVSKÝ. *Reklama a public relations*. [Praha]: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2010. ISBN 978-80-86730-64-6.
- SVATONĚ, Jan. *Vládní orgán moderního státu: jeho původ, význam a vývoj v některých evropských zemích*. Brno: Doplněk, 1997. ISBN 80-85765-89-6.
- TOMANDL, Jan. *Jak účinně oslovit média: media relations v podnikání, správě, kultuře i neziskovém sektoru*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3457-3.
- PETROVÁ, B. (2012b). *Politická komunikace*. In CHYTILEK, R.; EIBL, O.; MATUŠKOVÁ, A. a kol. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-281-6.
- WODAK, Ruth a Michał KRZYŻANOWSKI. *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. New York: Palgrave Macmillan, 2008. ISBN 978-0230019874.

Elektronické studie

- BACÍK, Ondřej. *Zeman versus Schwarzenberg: Analýza mediálního obrazu druhého kola prezidentské volby a jeho kandidátů v České televizi* [online]. Brno, 2014 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/inqc2/>. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita.
- CLAYMAN, Steven E. a HERITAGE, John. CHANGING TENOR OF QUESTIONING OVER TIME. *Journalism Practice* [online]. 2013, s. 481-501 [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: doi:10.1080/17512786.2013.802485
- CLEMENTSON, David a William P. EVELAND. When Politicians Dodge Questions: An Analysis of Presidential Press Conferences and Debates. *Mass Communication & Society* [online]. February 2016 [cit. 2021-03-11]. ISSN 1532-7825. Dostupné z: doi:10.1080/15205436.2015.1120876
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. 1999. „Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu.“ Pp. 247–268 in *Slovo a slovesnost* 1999, r. 60, č. 4. [online] Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3855> [cit. 25. 1. 2021]
- EKMAN, Paul a Wallace V. FRIESEN. The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage, and Coding. *Semiotica* [online]. 1969, 1(1), 49-98 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: doi.org/10.1515/9783110880021.57
- HANUSOVÁ, Petra. *Předvolební prezidentské debaty v ČR: specifika a strategie řízení rozhovoru moderátorů s prezidentskými kandidáty* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 2021-

03-14]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/7y8cq5/>. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

- HAVLÍK, Martin. *Poznámky k práci moderátorů televizních politických debat a rozhlasových interview*. Jazykovědné aktuality. 2008, r. 45, 1-2. [online] Dostupné z: <http://jazykovednesdruzeni.cz/JA0812.pdf> [cit. 25. 1. 2021]
- HAVLÍK, Martin. *Sekvenční a prozodické aspekty rozhovoru* [online]. 2012 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103745/>. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze.
- HOFFMANNOVÁ, Jana a Olga MÜLLEROVÁ. *Dialog v češtině* [online]. München, 1999 [cit. 2021-03-01]. ISBN 3-87690-703-9.
- MÜLLEROVÁ, Olga. 1982. „*Otázka a odpověď v dialogu*.“ Pp. 200–212 in *Slovo a slovesnost* 1982, r. 43, č. 3. [online] Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2834> [cit. 25. 1. 2021]
- SCHEGLOFF, Emanuel A. 2000. „*Overlapping talk and the organization of turn-taking for conversation*.“ Pp. 1– 63 in *Language in Society* 2000, r. 29, č. 1. [online]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/services/aopcambridge-core/content/view/S0047404500001019> [cit. 21. 1. 2021]
- SITTOVÁ, Anna. *ANALÝZA KOMUNIKAČNÍCH STRATEGIÍ V POŘADU INTERVIEW ČT24* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/bjkz8c/?lang=cs>. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

Ostatní prameny

- Pravidla pro pohyb pracovníků sdělovacích prostředků v budovách a areálech Úřadu vlády ČR. Vláda [online]. [cit. 2021-01-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/akreditace/Pravidla-pro-pohyb-pracovniku-sdelovacich-prostredku-v-budovach-a-arealech-Uradu-vlady-CR.pdf>
- KADERKA, Petr a Patricie KUBÁČKOVÁ. *Korpus DIALOG* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008 [cit. 2021-01-21]. Dostupné z: <http://ujc.dialogy.cz/>

8 SEZNAM TABULEK, OBRÁZKŮ A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Seznam tiskových konferencí, celkový čas a přehled přítomných účastníků ...	15
Tabulka č. 2 – Seznam použitých transkripčních znaků	34
Tabulka č. 3 – Čas otázek novinářů a odpovědí vládních činitelů	48
Tabulka č. 4 – Čas odpovědí jednotlivých vládních činitelů	49
Tabulka č. 5 – Zastoupení jednotlivých médií na vybraných tiskových konferencích.....	52
Tabulka č. 6 – Zastoupení jednotlivých typů otázek a dotazů novinářů	52
Tabulka č. 7 – Chyby z hlediska gramatiky.....	74
Tabulka č. 8 – Slovní vata	75

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Náhled sálu tiskové konference	45
Obrázek č. 2 – Záběr kamery: polocelek	46
Obrázek č. 4 – Záběr kamery: polodetail.....	46
Obrázek č. 5 – Uspořádání sálu tiskové konference	47
Obrázek č. 6 – Ilustrátor	77
Obrázek č. 7 – Ilustrátor II.....	78
Obrázek č. 8 – Ilustrátor III.....	78
Obrázek č. 9 – Regulátor	79
Obrázek č. 10 – Regulátor II.....	79
Obrázek č. 11 – Regulátor III.....	80
Obrázek č. 12 – Nepřímý pohled	81
Obrázek č. 13 – Přímý pohled.....	81

Seznam grafů

Graf č. 1 – Rozložení typů otázek	56
Graf č. 2 – Poměr typů odpovědí Andreje Babiše.....	66

9 SEZNAM PŘÍLOH

(přílohy jsou přiloženy na CD)

Příloha č. 1: Kódovaný transkript tiskové konference ze dne 12. 3. 2020

Příloha č. 2: Kódovaný transkript tiskové konference ze dne 13. 3. 2020

Příloha č. 3: Kódovaný transkript tiskové konference ze dne 14. 3. 2020

Příloha č. 4: Kódovaný transkript tiskové konference ze dne 15. 3. 2020

Příloha č. 5 Seznam tiskových konferencí vlády za březen